



بسم الله الرحمن الرحيم

انا لله و انا اليه راجعون

با دريغ و تأسف خبر درگذشت ناگهانی رفیق دیرین، و همسنگر و همگام دوران مبارزات نهضت اسلامی، و همکار نزدیک سال‌های متمادی در عهد جمهوری اسلامی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ اکبر هاشمی رفسنجانی را دریافت کردم. فقدان هم‌رزم و همگامی که سابقه‌ی همکاری و آغاز همدلی و همکاری با وی به پنجاه و نه سال تمام می‌رسد، سخت و جانکاه است. چه دشواری‌ها و تنگناها که در این ده‌ها سال بر ما گذشت و چه همفکری‌ها و همدلی‌ها که در برهه‌های زیادی ما را با یکدیگر در راهی مشترک به تلاش و تحمل و خطرپذیری کشانید. هوش وافر و صمیمیت کم‌نظیر او در آن سال‌ها، تکیه‌گاه مطمئنی برای همه‌ی کسانی که با وی همکاری بودند به ویژه برای اینجانب به شمار می‌آمد. اختلاف نظرها و اجتهادهای متفاوت در برهه‌هایی از این دوران طولانی هرگز نتوانست پیوند رفاقتی را که سرآغاز آن در بین الحرمین کربلای معلی بود به کلی بگسلد و وسوسه‌ی خناسانی که در سال‌های اخیر با شدت و جدیت در پی بهره‌برداری از این تفاوت‌های نظری بودند، نتوانست در محبت شخصی عمیق او نسبت به این حقیر خلل وارد آورد.

او نمونه‌ی کم‌نظیری از نسل اول مبارزان ضد ستم‌شاهی و از رنج‌دیدگان این راه پرخطر و پرافتخار بود. سال‌ها زندان و تحمل شکنجه‌های ساواک و مقاومت در برابر این همه و آنگاه مسئولیت‌های خطیر در دفاع مقدس و ریاست مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان و غیره، برگهای درخشان زندگی پر فراز و نشیب این مبارز قدیمی است.

با فقدان هاشمی اینجانب هیچ شخصیت دیگری را نمی‌شناسم که تجربه‌ای مشترک و چنین درازمدت را با او در نشیب و فرازهای این دوران تاریخ‌ساز به یاد داشته باشم. اکنون این مبارز کهن‌سال در محضر محاسبه‌ی الهی با پرونده‌ای مشحون از تلاش و فعالیت گوناگون قرار دارد، و این سرنوشت همه‌ی ما مسئولان جمهوری اسلامی است. غفران و رحمت و عفو الهی را برای وی از صمیم قلب تمنا می‌کنم و به همسر گرامی و فرزندان و برادران و دیگر بازماندگان ایشان تسلیت عرض می‌کنم.

غفرالله لنا و له

سید علی خامنه‌ای - ۱۹ دیماه ۱۳۹۵

پیام تسلیت رهبر معظم انقلاب اسلامی در پی ارتحال آیت‌الله هاشمی رفسنجانی

بسم الله الرحمن الرحيم

ویژه نامه به مناسبت چهلمین روز درگذشت آیت الله هاشمی رفسنجانی • سال یازدهم • بهمن ماه ۹۵ • شماره ۱۳۰

مدیر مسئول:

حمید صابر فرزام

سر دبیر:

حمید رضایونسی

مدیر اجرایی:

محمد حاتمی

ویراستار:

مینا حدیدی

مدیر هنری:

علیرضا عبادی

عکس:

علی مختاری، حسن

آقامحمدی، نقی خوش خلق
طاهر جابایی، نفیسه ستمی

همکاران این شماره:

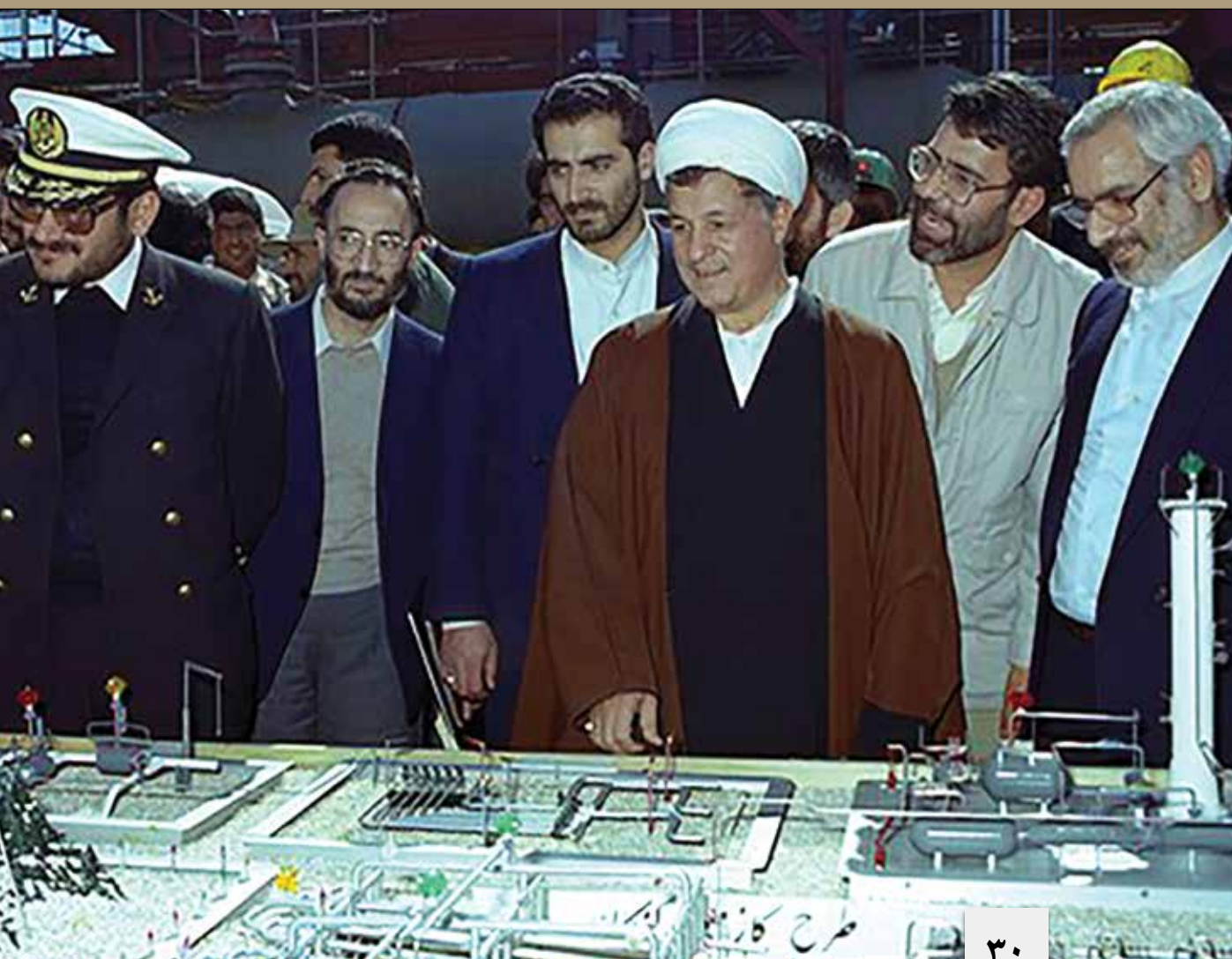
حسین الهوردی، مجتبی برزگری، مریم رجیبی

صدیقه صادقی، محمود قرداغی، مهدی مخبری

اکبر ابراهیمی، اشرف بصیری، هنادی جمعه فلاحیه زاده

زهرانو کانی، میثم قهوه چیان، تیمور کاکایی

سمیرا بابا جهندانصاری، مجتبی افشار، مهدیه حاجی قاسم



۳۰



یار نهضت یاور ولایت

۲۷



هاشمی در گذر زمان

۵



۳۱



۷۸



۳۴



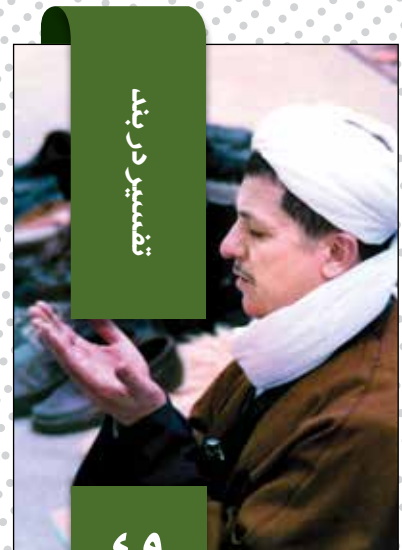
یار سفر کرده

۸۷



نام آشنای تقریب

۷۱



تفسیر در بند

۴۹

هفتم سنگردوران مبارزات فہضت اسلامی

سال ۱۳۵۹

ریاست اولین مجلس شورای اسلامی
(مدت دوره مجلس اول:
۷ خرداد ۱۳۵۹ - ۶ خرداد ۱۳۶۳)

سال ۱۳۵۷

عضویت در شورای انقلاب
به عنوان یکی از
چہرہ‌ہای کلیدی

سال ۱۳۵۶

تاسیس جامعہ روحانیت مبارز (نہادی
دینی، روحانی، فرهنگی، سیاسی
و اجتماعی است کہ با انگیزہ‌ہای دینی
و باشعار حفظ دستاوردهای انقلاب
اسلامی ایران شکل گرفت)

دہہ ۱۳۴۰

آغاز فعالیت سیاسی
علیہ حکومت پهلوی،
حبس در زندان
و داشتن حضور فعال

سال ۱۳۹۲

کاندیدای
انتخابات ریاست جمهوری

سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹

ریاست مجلس خبرگان رہبری

از سال ۱۳۱۸ بہ بعد

آغاز تحصیل از ۵ سالگی در
مکتبخانہ‌ای در نوق
عزیمت بہ قم: در سن ۱۴ سالگی و
تحصیل علوم دینی و رسیدن بہ
درجہ اجتهاد

سال ۱۳۸۴

شکست در مرحلہ دوم
دورہ نهم انتخابات ریاست جمهوری

۲ شهریور ۱۳۱۳

تولد: در روستای بہرمان
شہرستان رفسنجان
والدین: میرزا علی ہاشمی بہرمانی
و ماہ بی بی صفریان

سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۸

نماینده رهبر
در شورای عالی دفاع در دوران
۸ سال جنگ تحمیلی

سال ۱۳۶۷ تا ۱۳۶۸

جانشین فرمانده کل قوا
(۱۲ خرداد ۱۳۶۷ - شهریور ۱۳۶۸)

سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶

دو دوره ریاست جمهوری ایران

سال ۱۳۷۸

انتخاب به عنوان
نفر آخر در فهرست تهران
و انصراف از ورود به مجلس ششم

سال ۱۳۹۴

نفر اول تهران
در انتخابات مجلس خبرگان رهبری

سال ۱۳۹۵

سکته قلبی و انتقال به بیمارستان
شهدای تجریش و بی نتیجه بودن احیای
قلبی، وفات بعد از سال ها مجاهدت



سخن نخست

آیت الله هاشمی رفسنجانی، از جمله شخصتی های مؤثر و برجسته در پیروزی و تداوم نهضت اسلامی ایران بود؛ او که مجموعه ای از تجارب همزمان علمی، سیاسی، اجرایی و دینی را در خود جمع کرده بود، در کارنامه درخشان خویش سوابقی از جمله عضویت در شورای انقلاب، سرپرستی وزارت کشور، ریاست دوره های اول و دوم مجلس شورای اسلامی، جانشینی فرمانده کل قوا، ریاست جمهوری دوره های پنجم و ششم، ریاست مجلس خبرگان رهبری و ریاست مجمع تشخیص مصلحت را به جای گذاشت و منشأ خدمات ارزشمندی به انقلاب و نظام اسلامی شد.

هاشمی؛ طلبه جوانی که از همان سال های آغازین تحصیل علوم دینی، با قرآن مأنوس بود، در دوره ای که کمتر طلبه ای در حوزه علمیه، حفظ قرآن را در برنامه داشت، نام خود را در زمره حافظان کلام خدا ثبت کرد و سال ها بعد نیز به برکت دعایی که در خانه خدا کرده بود، در زندان و زیر سختترین شکنجه ها و در تاریکی سیاه چاله های ساواک، باز قرآن تنها مونس او شد و حاصل این مؤانست تفسیر ۲۱ جلدی راهنما و مجموعه بی بدیل فرهنگ قرآن شد؛ ارزش کار وی وقتی بیشتر نمایان می شود که بدانیم در آن دوره مبارزان برجسته، فقیهان و قرآن پژوهان زیادی همزمان تحت شکنجه مزدوران رژیم پهلوی بودند ولی هیچ یک چنین باقیات و صالحاتی از خود به جای نگذاشتند.

آیت الله هاشمی از سال های نخستین آغاز نهضت امام خمینی (ره)، استعمار را مهمترین چالش امت اسلام می دانست تا جایی که در سال ۱۳۴۲ در روستای پدری؛ نوق، «سرگذشت فلسطین» را که ترجمه کتاب عربی «القصیه الفلسطینیة» نوشته اکرم زعیت، سفیر اردن در ایران بود، بدون گرفتن مجوز از سوی اداره فرهنگ وقت منتشر کرد؛ او تا آخرین روزهای حیات - دل در گروه مهمترین موضوع جهان اسلام؛ فلسطین داشت و تصویر زیبای مسجدالاقصی تا پایان - زینت بخش منزل او بود.

همین توجه بالای ایشان به استعمار و استعمارزدگی جوامع اسلامی، باعث شد

که امیر کبیر را قهرمان مبارزه با استعمار بیابد و سال ۱۳۴۶ به نگارش کتابی تحت همین عنوان همت گمارد.

تعبیر زیبا و بلند امام عزیز از هاشمی، خودگویای جایگاه رفیع یاور دیرین نهضت نزد بنیانگذار کبیر انقلاب است؛ آنجا که فرمود: «من هاشمی را بزرگ کرده ام» و یا در سال ۱۳۵۸ آن پیر فرزانه در پیامی که به مناسبت ترور نافر جام آیت الله هاشمی رفسنجانی منتشر کردند از ایشان با عنوانی چون مجاهد متعهد یاد کردند و ضمن مقایسه آیت الله هاشمی رفسنجانی با شهید مدرس، آن جمله تاریخی را فرمودند: «مردان تاریخ تا آخر زنده هستند. بدخواهان باید بدانند هاشمی زنده است؛ چون نهضت زنده است.»

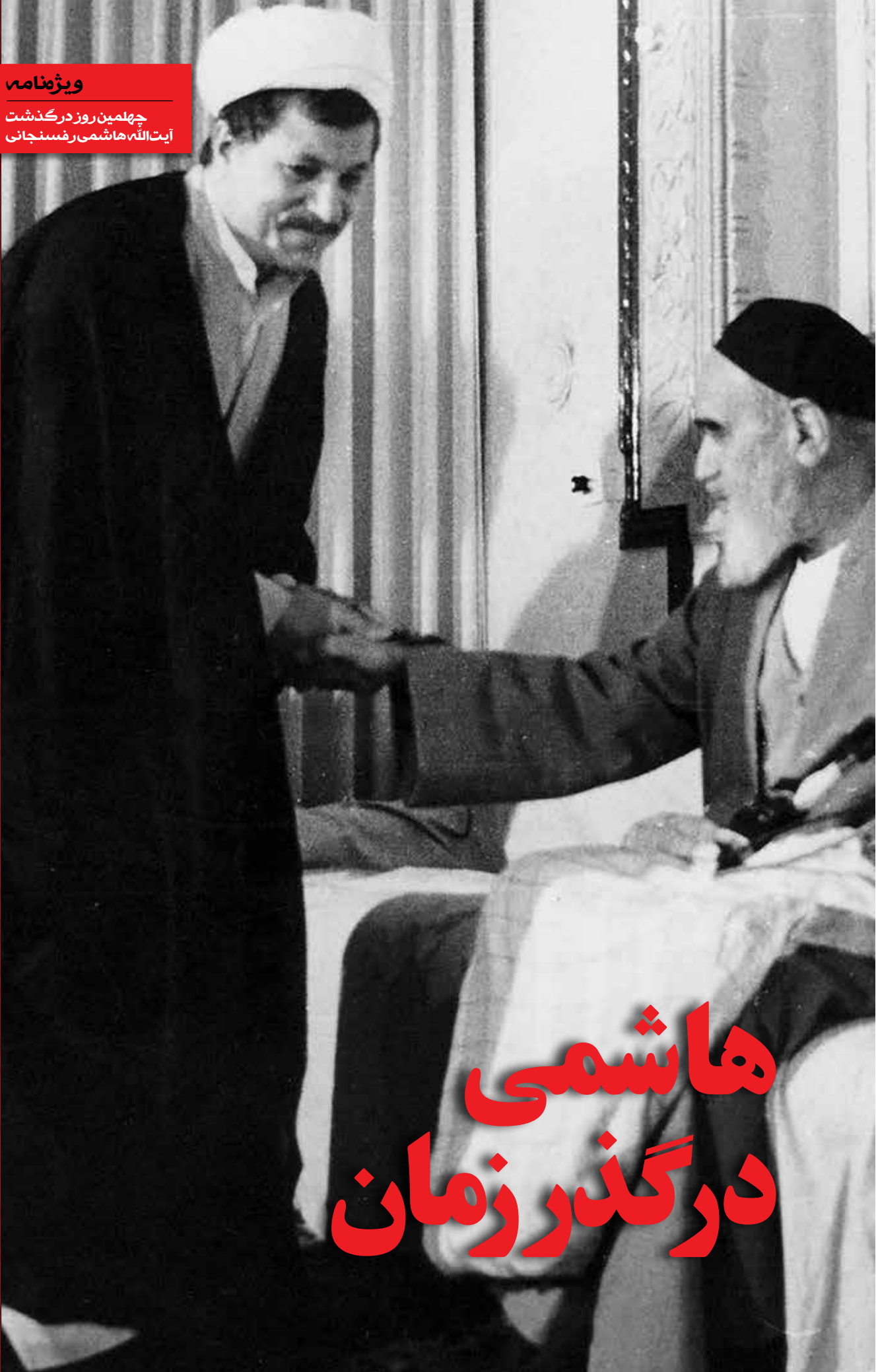
حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی که سابقه دوستی ۵۹ ساله با آیت الله هاشمی رفسنجانی دارند، در برهه های مختلف از آن بزرگمرد، با صفاتی از قبیل مردی بزرگ از سابقین اول انقلاب و از حواریین و انصار دیرین امام راحل، عالمی متفکر، سیاستمداری هوشمند، فقیهی زمان شناس، مجاهدی خستگی نشناس و... یاد کرده اند و در پیام تسلیت رحلت یار دیرین خویش یاد آور شدند: «هوش وافر و صمیمیت کم نظیر او در آن سال ها، تکیه گاه مطمئنی برای همه کسانی که با وی همکار بودند به ویژه برای اینجانب به شمار می آمد.»

انتشار خبر رحلت آیت الله هاشمی رفسنجانی، ایران را به سوگ نشاند؛ در روزی که همگان یاد و خاطره ۱۹ دی ۵۷ را به عنوان یکی از سختترین لحظات نهضت امام (ره) زنده نگه می داشتند، ناگهان یکی از مبارزان سختکوش و مقاوم و همراهم همیشه انقلاب چشم از دنیا فرو بست.

بررسی سیره و مشی زندگی، سوابق مبارزاتی و اجرایی و پاسداشت مقام علمی به ویژه شخصیت تفسیری آیت الله هاشمی رفسنجانی خبرگزاری ایکننا که نام قرآن را بر تارک خود دارد بر آن داشت تا این شماره از نشریه رایحه را به بزرگداشت ایشان اختصاص دهد.

ویژه‌نامه

چهل‌مین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی رفسنجانی



هاشمی درگذر زمان



زندگینامه مرهم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی؛

یار دیرین انقلاب

سوم شهریور ۱۳۱۳ در روستای بهرمان شهرستان رفسنجان فرزندی به دنیا آمد که سال‌هایی نه چندان دور به رکنی در تحولات سیاسی ایرانی که در دست دژخیمان اسیر شده بود مبدل شد؛ اکبر هاشمی رفسنجانی یار دیرین انقلاب، امام (ره) و رهبری.



ملی‌گرا و توده‌ای، میدان‌دار مسائل سیاسی و اجتماعی در مطبوعات بودند و فضا برای مذهبی‌ها بسیار تنگ بود؛ در این نشریه مسائل اجتماعی و سیاسی به شکل نو و بدیع توسط بهترین متفکران اسلامی عرضه می‌شد.

شروع علنی کار مبارزاتی

سال ۱۳۳۷ مصادف با اوایل تشکیل سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) و همچنین سرنگونی رژیم سلطنتی در کشور همسایه عراق بود؛ او که محرم سال مذکور را در همدان برای

آیات اخوان مرعشی و اطاق‌های اجاره‌ای در منازل مردم قم، حوالی سال‌های ۳۵ به بعد در مدرسه حاج سیدصادق و سپس مدرسه حجتیه حجره‌ای با ۷ تن دیگر گرفت.

در همین دوره با همکاری دوستان، بویژه شهید باهنر، نشریه «مکتب تشیع» را بنا نهاد. اولین شماره این نشریه در اردیبهشت ۱۳۳۸ منتشر شد، ایشان درباره این نشریه می‌گوید: در پوشش مکتب تشیع موفق به ایجاد یک شبکه فرهنگی - سیاسی فراگیر در کشور شدیم؛ پس از باز شدن فضای سیاسی بعد از شهریور ۱۳۲۰، گروه‌های

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی یکی از ۸ فرزند میرزا علی هاشمی بهرمانی بود که در ۵ سالگی تحصیل را از مکتب‌خانه‌ای در نوق آغاز کرد و در سن ۱۴ سالگی به منظور تحصیل علوم دینی به قم مهاجرت کرد و از محضر اساتیدی همچون امام خمینی (ره) و آیات عظام بروجردی، سیدمحمد محقق داماد، گلپایگانی، نجفی مرعشی و طباطبایی بهره برد.

پایه‌گذاری «مکتب تشیع»

پس از چند سال اقامت در منزل حضرات



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

برخی از اساتید

آیت‌الله العظمی بروجردی

آیت‌الله العظمی سیدحسین طباطبایی بروجردی، (۱۲۵۴ - ۱۳۴۰) از موثرترین چهره‌های مذهب تشیع در صدسال اخیر بوده است؛ ایشان از شاگردان علمای بزرگی چون آخوند خراسانی و سیدمحمدکاظم یزدی بود؛ حضور قدرتمند ایشان مانعی بود تا محمدرضا پهلوی بسیاری از سیاست‌های خود را نادیده بگیرد.



آیت‌الله العظمی خمینی

آیت‌الله العظمی سیدروح‌الله موسوی خمینی، (۱۲۸۱ - ۱۳۶۸) استاد فقه، عرفان، فلسفه و تفسیر بود.

ایشان آثار بدیعی در فقه سیاسی شیعه بر جای گذاشته است؛ امام خمینی (ره) با توجه

به رجوع گسترده مردم به ایشان، به مقام رهبری جمهوری اسلامی ایران رسید.



حکومت پهلوی و انقلاب سفید پرداخت؛ با تبعید امام، نقش هاشمی در مبارزه با شاه در داخل کشور پررنگ تر شد؛ وی علاوه بر فعالیت‌های مبارزاتی مسئولیت‌هایی نیز از سوی امام دریافت کرد و در دوران تبعید امام، نقش مدیر مالی مبارزات انقلاب و نیز ارتباط با گروه‌های انقلابی را بر عهده داشت.

نقش آفرین در روزهای آغازین انقلاب

پس از بازگشت امام خمینی (ره) به ایران و پیروزی انقلاب اسلامی، او یکی از اعضای برجسته شورای انقلاب اسلامی بود و در لحظات تأثیرگذار انقلاب، حضوری چشم‌گیر داشت؛ او مدتی معاون و سپس سرپرستی وزارت کشور را بر عهده گرفت و در جریان برگزاری اولین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در سال ۵۹ به عنوان منتخب مردم تهران وارد مجلس شد و اولین رئیس مجلس ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی نام گرفت.

اولین ترور

هنوز ۴ ماه از پیروزی انقلاب نگذشته بود که وی در تاریخ ۵۸/۳/۴ به عنوان یکی از افراد کلیدی امور انقلاب مورد سوء قصد و ترور قرار گرفت؛ مهمترین عامل نافرجام ماندن این ترور حساب شده مداخله به موقع و سریع عفت مرعشی، همسر او بود؛ امام (ره) به شکرانه سلامت او پیام تاریخی را صادر کرد که نشانگر عمق علاقه امام (ره) به هاشمی است؛ معظم له در پیام خود فرمودند: جناب حجت‌الاسلام مجاهد متعهد هاشمی عزیز! مرحوم مدرس که به امر رضاخان ترور شد، از بیمارستان پیام داد به رضاخان بگویند من زنده هستم؛ مدرس حالا هم زنده است؛ مردان تاریخ تا آخر زنده هستند؛ بدخواهان بدانند هاشمی زنده است چون نهضت زنده است.



سفر مشترک برای زیارت عتبات عالیات در عراق مستحکم تر شد؛ بعد از این سفر آیت‌الله خامنه‌ای که در مشهد تحصیل می‌کردند به قم منتقل شدند و این باعث شد که مراودت‌ها ادامه یابد؛ دوستی این دو طلبه به خاطر همفکری کامل و همکاری مبارزاتی عمیق تر شد و اوچ آن در حضور مشترک در جمعیت سری موسوم به «اصلاح حوزه» بود که پس از کشف، باعث تعقیب، متواری شدن و زندگی مشترک آنها در خفا شد. هاشمی رفسنجانی تحت تأثیر تعلیمات امام خمینی به سیاست روی آورد و به مخالفت با

تبلیغ به سر می‌برد، در روز عاشورا ضمن اشاره به سرنویشت نظام سلطنتی عراق، انتقاد تندی را متوجه نظام سلطنتی پهلوی کرد که بلافاصله پس از ترک منبر توسط شهربانی همدان دستگیر شد و به مرکزی نظامی که وظیفه ساواک تازه تأسیس را بر عهده داشت، تحویل داده شد.

دوستی با رهبر معظم انقلاب

آیت‌الله العظمی خامنه‌ای و آقای هاشمی برای اولین بار در درس خارج فقه مرحوم آیت‌الله داماد با هم برخورد کردند، سپس این دوستی در یک

هاشمی
در گذر زمان

آیت‌الله العظمی گلپایگانی

آیت‌الله العظمی سیدمحمد رضا گلپایگانی (۱۳۷۷-۱۳۷۲) از شاگردان آیات عظام بروجردی و محمدحسین غروی اصفهانی بود؛ ایشان آثار عمده زیادی از جمله افاضه العوائد دارد؛ همچنین به لحاظ سیاسی معتقد به تاسیس حکومت اسلامی در صورت امکان در زمان غیبت بود و در کتاب مجمع المسائل خود به این بحث پرداخته است.



آیت‌الله العظمی محقق داماد

آیت‌الله العظمی سیدمحمد محقق داماد (۱۳۴۷-۱۲۸۶) حائری یزدی، موسس حوزه علمیه قم بود. ایشان شاگردان بسیاری را تربیت کرد و حواشی بر العروة الوثقی سیدمحمد کاظم یزدی را نگاشت و در زمان آیت‌الله بروجردی از ممتحنین حوزه بود.





عناوین در نهایت طی ۱۲ جلسه به جمع‌بندی دست یافتند.

حضور در مجلس خبرگان رهبری

حضور در مجلس خبرگان رهبری و ریاست این مجلس طی سه سال از دیگر نقش‌آفرینی‌های آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در نظام جمهوری اسلامی بود.

همچنین نماز جمعه از دیگر سنگرهایی است که آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا سالین سال در آن بود و

و رحلت امام خمینی، آیت‌الله هاشمی فصل دیگری از توانمندی‌های خود را گشود؛ او پس از آنکه توانست رأی اکثریت ملت را برای حضور در پست ریاست جمهوری کسب کند، به حیطة اجرایی ورود کرد و پس از هشت سال ریاست قوه مجریه اقدامات گسترده‌اش در حوزه‌های عمرانی، صنعتی و اقتصادی به عنوان «سردار سازندگی» شناخته شد.

نقش تعیین‌کننده وی در مجلس خبرگان و تصمیم تاریخی این مجلس در تعیین رهبری یکی از نقاط برجسته زندگی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی بود؛ در آن دوره که برخی معتقد به ایجاد شورای رهبری بودند، آیت‌الله هاشمی با تأکید بر توجهات حضرت امام نسبت به آیت‌الله خامنه‌ای، نظر خبرگان رهبری را بر ویژگی‌ها و توانمندی‌های رئیس‌جمهور وقت جلب کرد.

ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی پس از واگذاری ریاست جمهوری در تاریخ ۷۶/۵/۱۲ به عنوان رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام در ساختمان قدس مستقر شد و کار جدید را به امید سربلندی نظام جمهوری اسلامی ایران آغاز نمود. او در تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۲۵ طی نامه‌ای به رهبر معظم انقلاب نوشت:

با عنایت به بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی، مجمع تشخیص مصلحت نظام برای تهیه پیش‌نویس تعاریف و عناوین سیاست‌های کلی، کمیسیونی را تشکیل داد؛ این کمیسیون پس از بحث و بررسی پیرامون موضوعات مختلف از جمله پیشنهادهاى بعضی از اعضای مجمع، نهایتاً طی ۱۷ جلسه عناوین سیاست‌های کلی نظام را تهیه و به مجمع ارائه نمود و اعضای مجمع نیز با بررسی کامل موضوعات و بحث‌های طولانی برای رعایت اصل اختصار در تعیین

هاشمی رفسنجانی و فرماندهی جنگ

اولین حکم رسمی حضور هاشمی رفسنجانی در جنگ در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۳۵۹ صادر شد که طی آن به عضویت شورای عالی دفاع و در شورا هم به عنوان سخنگو منصوب شد؛ یک سال بعد در تاریخ ۲۱ مهرماه ۱۳۶۰ توسط امام به عنوان نماینده رهبری در شورای عالی دفاع وظیفه سنگین‌تری بر دوش گرفت؛ در تاریخ ۳۰ بهمن ۶۲ به سمت فرماندهی عملیات والفجر منصوب و پس از نوشتن وصیت‌نامه عازم مناطق جنگی شد؛ خاطرات روزانه او از اوضاع خطوط مقدم جبهه - که بعدها منتشر شد - نشان می‌دهد که پس از پایان جلسات مجلس در پایان هفته به انحای مختلف به مناطق جنگی جنوب و غرب کشور می‌رفت.

هرچند بعد از رفتن بنی‌صدر اختلافات ارتش و سپاه کم‌رنگ‌تر و باعث پیروزی‌های غرورمندانهای برای ایران شد، ولی اختلاف بر سر شیوه عملیات و اداره جنگ پس از چند عملیات دوباره سربرآورد؛ در این ایام جهت مقابله همه‌جانبه با شرایط به‌وجود آمده، آیت‌الله خامنه‌ای، رئیس‌جمهور وقت طی نامه‌ای به امام (ره) درخواست نمود که کلیه امور مربوط به نیروهای مسلح به شخص واحدی محول گردد و در همین نامه قید کردند که شایسته‌ترین شخص برای این منظور آقای هاشمی رفسنجانی می‌باشند؛ امام هم ایشان را با تمام اختیارات به عنوان جانشین فرمانده کل قوا منصوب فرمودند؛ او این بار به شکل رسمی فرماندهی جنگ و جانشینی فرماندهی کل قوا را برعهده گرفت و این مسئولیت تا پایان جنگ ادامه داشت.

هاشمی رفسنجانی

بعد از پایان دوران دفاع مقدس

پس از انقلاب اسلامی و دوران دفاع مقدس



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

برخی از اساتید

آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی

آیت‌الله العظمی شهاب‌الدین مرعشی‌نجفی (۱۲۷۶-۱۳۶۹) از مراجع تقلید برجسته ایران که یکی از کتابخانه‌های معتبر دینی را تاسیس کرده است. مرعشی‌نجفی در شهرهای نجف، کاظمین، کربلا، سامرا، قم و تهران تحصیل کرده و در محضر اساتیدی چون شیخ عبدالکریم حائری یزدی و میرزا ابوالحسن طباطبائی بروجردی تلمذ نمود.



آیت‌الله العظمی طباطبائی

آیت‌الله العظمی سید محمد حسین طباطبائی (۱۲۸۱-۱۳۶۰) معروف به علامه طباطبائی که در حوزه فلسفه و تفسیر قرآن صاحب آثار بسیار برجسته‌ای است؛ ایشان را مهم‌ترین شارح فلسفه ملاصدرا در دوران معاصر می‌دانند که از شاگردان برجسته سیدعلی قاضی، سیدحسین بادکوبه‌ای و محمدحسین نائینی بوده است.



داشتیم؛ یکی از آرزوها که خیلی برایم مهم بود، زیر نودان طلای معروف، از خدا خواستم خادم قرآن باشم. آن موقع حفظ قرآن و تفسیر قرآن را از خدا خواستم و خدادعای مرا مستجاب کرد.

غروب یار دیرین امام(ره)، انقلاب و رهبری

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به عنوان یکی از استوانه‌های انقلاب و نظام جمهوری اسلامی شناخته می‌شد و از ابتدای نهضت با امام خمینی همراه بود و این همراهی پس از آغاز زعامت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای با ولایت فقیه ادامه داشت؛ او خود را وقف انقلاب کرده بود و از آغاز انقلاب تا آخرین روز حیاتش به فکر خدمت به نظام جمهوری اسلامی بود و در آخرین روز حیاتش در جلسه کمیسیون امور زیربنایی مجمع تشخیص مصلحت نظام حضور داشت. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در ۱۹ دی‌ماه سال ۱۳۹۵ در تهران دار فانی را وداع گفت و در کنار مرقد مطهر بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی و مرادش آرام گرفت.

تألیفات

ترجمه سرگذشت فلسطین یا کارنامه سیاه استعمار، انتشار مجلات بعثت و انتقام، امیر کبیر یا قهرمان مبارزه با استعمار، انتشار مقالات مختلف در مکتب تشیع، جهان در عصر بعثت (با همکاری شهید باهنر)، بحث‌های عدالت اجتماعی (خطبه‌های نماز جمعه تهران)، نطق‌های قبل از دستور در مجلس شورای اسلامی، مجموعه خطابه‌ها، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌ها، یادداشت‌های علمی از درس‌های اساتید دوران تحصیل، تفسیر راهنما (در ۲۰ جلد)، فرهنگ قرآن، روایت هجران، خاطرات دوران مبارزه، انقلاب و پیروزی، عبور از بحران، پس از بحران، آرامش و چالش از جمله مهم‌ترین تألیفات ایشان است.



دوم وارد ادبیات نسبتاً پیشرفته‌تر حوزه شدیم، کتاب الفیه هزار بیت شعر دارد که حفظ بودم، آدم اگر آن کتاب را حفظ کند، بر ادبیات مسلط می‌شود، در منطق هم یک متن مختصری بود، کتاب «تهذیب» را هم حفظ کرده و علم منطق را با متن آن از بر بودم، حفظ کردن قرآن، جزو آرزوهایم بود، هر وقت می‌رفتم جایی دعا می‌کردم و از خدا می‌خواستم بتوانم حافظ قرآن شوم؛ اولین بار که حج رفتم، خیلی جوان بودم، حدوداً سال ۱۳۲۹ بود که با پدر و مادرم رفتم؛ چون طلبه بودم، مرا برای ترجمه بردند، جوان بودم و آرزوهای زیادی

نمازگزاران جمعه تهران در جمع‌های بسیاری از موعظه‌ها و مواضع قاطع و انقلابی او بهره بردند.

علاقه به قرآن

علاقه آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به قرآن به دوران نوجوانی‌اش برمی‌گردد؛ زمانی که او آرزو داشت قرآن را حفظ کند؛ او در خاطراتش در این رابطه نوشته است: آنچنان حافظه من قوی بود که در دوران تحصیل در همان نوق تقریباً همه اشعار شش کلاس را حفظ کرده بودم و از اول تا آخر را بدون درنگ می‌خواندم. وقتی آمدم قم در سال

هاشمی
درگذر زمان

آیت‌الله علی‌مشکینی

آیت‌الله علی‌مشکینی (۱۳۰۰ - ۱۳۸۶) از اساتید بزرگ فقه، اصول، تفسیر و اخلاق در حوزه علمیه قم بود که در زمان حکومت پهلوی به حمایت از حضرت امام خمینی پرداخت و به همین دلیل مدتی به شهر گلیابگان تبعید شد؛ اصطلاحات الاصول، المواظف العددیه، «تفسیر سوره صاد» و «تکامل در قرآن» از آثار شاخص این عالم ربانی است.



آیت‌الله زاهدی

آیت‌الله حاج میرزا ابوالفضل زاهدی (۱۲۷۰ - ۱۳۵۷) از اصحاب نزدیک آیت‌الله عبدالکریم حائری یزدی و آیت‌الله حسین بروجرودی بوده است؛ ایشان بر علوم زمان تسلط داشته و با توانایی استفاده از زبان عبری و انگلیسی به منابع جدید دسترسی داشت و آثار عدیده‌ای از جمله رساله الشرط و آثاره، رساله الضرر، منطق الحسین (ع) و اقسام الدین دارد.





آیت‌الله هاشمی در نگاه بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره)

پیوند نهضت و هاشمی در کلام پیر جماران

آدمی با محبت بودند. در مسیر رفت و آمد، گاهی با آقا مصطفی همراه می‌شدیم و ضمن احوالپرسی سوالی مطرح می‌کردیم، سوال اخلاقی، ادبی، فکری و... از اینجا اطلاعات خوبی درباره خانواده و زندگی امام برایمان فراهم شد و جاذبه عمیق‌تری پیش آمد؛ سعی می‌کردم که قدری همت را بیشتر کنم تا بتوانم در مسیر، سوالاتی مطرح کنم که امام را وادار به جواب جدی کند.

مردان تاریخ تا آخر زنده هستند

برای درک نگاه بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی به آیت‌الله هاشمی، کافیست یک‌بار پیام ایشان در پی ترور آقای هاشمی در سال ۵۸ را مرور کنیم؛ در این پیام آمده است: مرحوم مدرس که به امر رضاخان ترور شد، از بیمارستان پیام داد که به رضاخان بگوئید من زنده هستم؛ مدرس حالا هم زنده است؛ مردان تاریخ تا آخر زنده هستند؛ بدخواهان باید بدانند هاشمی زنده است؛ چون نهضت زنده است.

برای درک نگاه بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی به آیت‌الله هاشمی، کافیست یک‌بار پیام ایشان در پی ترور آقای هاشمی در سال ۵۸ را مرور کنیم؛ در این پیام آمده است: مرحوم مدرس که به امر رضاخان ترور شد، از بیمارستان پیام داد که به رضاخان بگوئید من زنده هستم؛ مدرس حالا هم زنده است؛ مردان تاریخ تا آخر زنده هستند؛ بدخواهان باید بدانند هاشمی زنده است؛ چون نهضت زنده است.

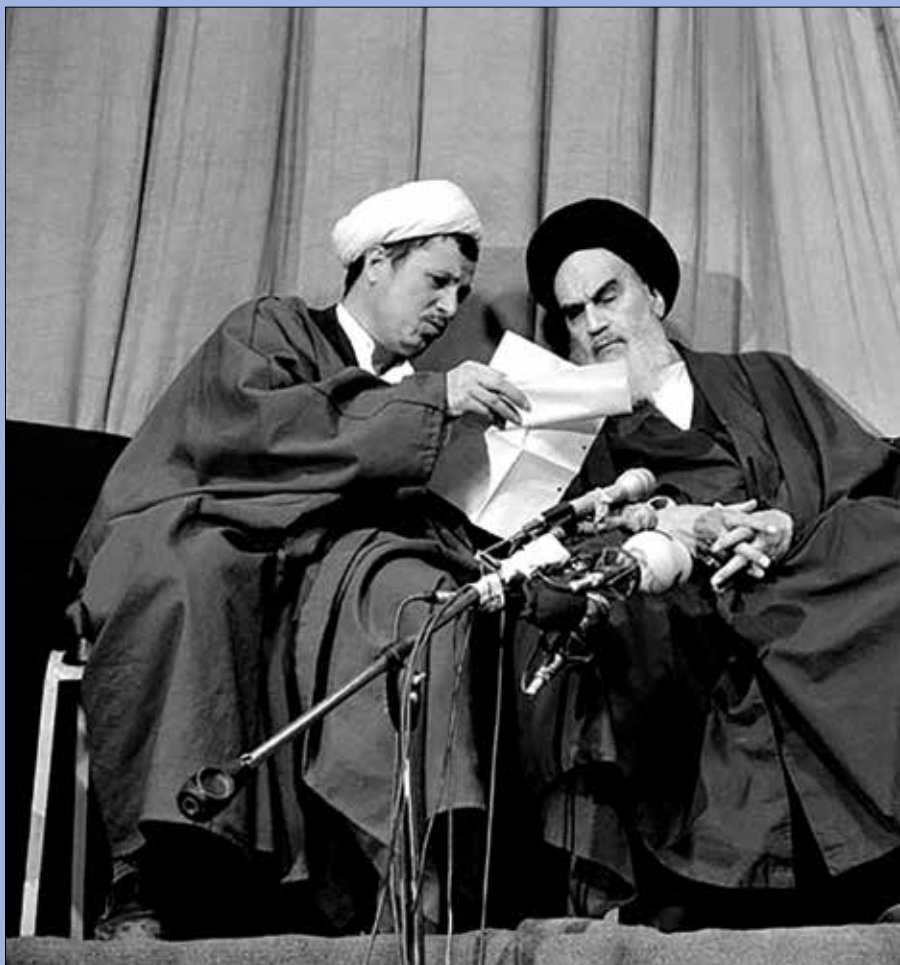
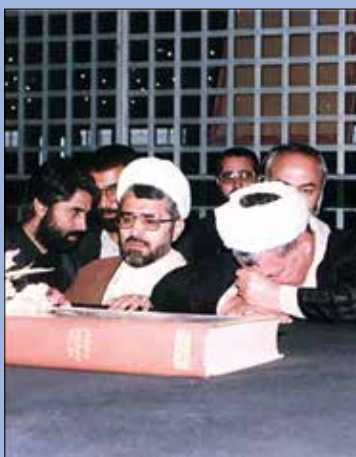
آشنایی با حضرت امام (ره) می‌نویسد: ایشان چهره معروف و محترمی در حوزه بودند که هر کس وارد حوزه می‌شد - در ردیف اولین چهره‌های معروف پس از آقای بروجردی - به زودی ایشان را می‌شناخت؛ با این همه، همسایگی ما با ایشان باعث زمینه‌آشنایی بیشتری شد؛ از همان روزهای اول که امام را دیدم، مجذوب ایشان شدم؛ قیافه‌ای با ابهت و دوست داشتنی، با منشی جذاب، این احساس مشترک طلبه‌های جوان حوزه بود؛ با برخوردهای مکرر و روزمره حس کنجکاوی من بیشتر تحریک می‌شد و در جستجوی بهانه آشنایی بیشتر و بیشتر بودم؛ همین حس، انگیزه دوستی با آقا مصطفی شد؛ ایشان طلبه جوانی بودند که به لحاظ دوره تحصیلی از ما جلوتر، اما

سابقه آشنایی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی با امام خمینی (ره) به سال ۱۳۲۷ که وی در منزل اخوان مرعشی در مقابل منزل حضرت امام (ره) سکونت داشت، بر می‌گردد؛ طلبه جوانی که آن روزها با توصیه پدر از بهرمان رفسنجان به قم آمده بود، در همان اولین برخوردها شیفته منش و رفتار امام خمینی (ره) می‌شود و این آشنایی در عنفوان جوانی که شخصیت ایشان در حال شکل‌گیری بود، تأثیر مهمی در مسیر آینده آیت‌الله هاشمی گذاشت؛ حاصل این آشنایی و ارتباط مداوم؛ شناخت، اعتماد و ایمان طرفین نسبت به همدیگر بود که سالیان متمادی استمرار و تداوم داشت. آیت‌الله هاشمی در خاطرات خود درباره نحوه



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی



هاشمی درگذر زمان

امام (ره) در برهه‌های مختلف با صدور احکامی، آیت‌الله هاشمی را به سمت‌ها و مسئولیت‌های مهم و مختلفی منصوب کردند؛ از عضویت در شورای انقلاب و انتخاب ایشان برای قرائت حکم نخست‌وزیری بازرگان، تا مسئولیت‌هایی از جمله انتصاب به عنوان جانشین فرماندهی کل قوا به پیشنهاد آیت‌الله خامنه‌ای جهت ایجاد ستاد فرماندهی کل و هماهنگی کامل ارتش، سپاه، بسیج و نیروی انتظامی در تمامی زمینه‌های دفاع مقدس، انتصاب به عنوان فرمانده عملیات والفجر، انتصاب به عنوان نماینده امام (ره) در شورای عالی دفاع.

با مروری بر احکام امام (ره) برای آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، به جرئت می‌توان از اعتماد بالای بنیانگذار کبیر انقلاب به این یار دیرین نهضت سخن گفت؛ اعتمادی به قدمت ۴ دهه که حاصل سال‌ها تحمل شکنجه و فشار رژیم، قدرت مدیریت بالا، پشتیبانی همه‌جانبه از نهضت و بالاتر از همه اعتقاد عمیق قلبی و عملی به وعده قرآن در پیروزی نهایی حق بر باطل بود.

باید دست جنایتکاران از ممالک اسلامی و از عموم مستضعفین قطع شود، و وعده الهی به همت اقشار ملت‌های اسلامی تحقق یابد؛ من به آقای هاشمی - فرزند برومند اسلام - تبریک می‌گویم که در راه هدف تا نزدیک شهادت به پیش رفت و سلامت و ادامه خدمت ایشان را از خدای تعالی خواستارم (ص. ن؛ جلد ۷؛ ۵ خرداد ۱۳۵۸).

جایگاه آیت‌الله هاشمی در نزد امام خمینی (ره)

توصیفات حضرت امام (ره) از آیت‌الله هاشمی با واژگانی، از جمله مجاهد، متعهد، هاشمی عزیز، تشبیه به مرحوم مدرس، هاشمی زنده است چون نهضت زنده است، نمی‌تواند انقلاب اسلامی ما را ترور کنند، شخصیت انسانی - اسلامی، مقایسه مرحوم مطهری با هاشمی، شخصیت ارزنده انقلابی، فرزند برومند اسلام و عبادالله الصالحین، همگی حکایت از جایگاه والای آن مرحوم نزد بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی دارد. همچنین در ادامه مسیر انقلاب، حضرت

آمریکا و دیگر ابرقدرت‌ها بدانند، ملت ما زنده است؛ اجتماعات عظیم این دوسه روز شاهد زنده بودن انقلاب است؛ اینان با این تلاش‌های احمقانه نمی‌توانند انقلاب اسلامی ما را ترور کنند؛ نمی‌توانند شخصیت انسانی - اسلامی؛ مطهری و هاشمی را ترور کنند؛ هر چند ترورها حساب شده و سازمان یافته باشند و از لابه‌لای آنها جای پای ابرقدرت‌ها و جنایتکاران بین‌المللی به چشم بخورد.

ملت با تمام قوا باید در مقابل دسیسه‌ها مقاومت کنند، توطئه‌ها را بشکنند؛ با کمال مراقبت انقلابی این جنایتکاران را شناسایی کنند و به دادگاه‌های انقلابی معرفی کنند؛ پاسداران انقلاب و روسای آنان موظفند از این شخصیت‌های ارزنده انقلابی حفاظت کنند و رفت و آمدهای مشکوک را تحت نظر بگیرند؛ اگرچه خود آنان راضی نباشند؛ ملت بزرگ اسلامی مصمم است به نهضت اسلامی خود ادامه دهد و اجازه دخالت خیانتکاران را در کشور خود ندهد؛ ما ملت‌های بزرگ اسلامی را به همکاری در این نهضت اسلامی ایران دعوت می‌کنیم.

برخی از سفنان رهبر معظم انقلاب درباره شفصیت آیت‌الله هاشمی؛

رفیق ۵۹ ساله در بیان رهبری

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و آیت‌الله هاشمی رفسنجانی برای اولین بار در درس خارج فقه مرحوم آیت‌الله داماد با هم آشنا شدند، سپس این آشنایی در سفری مشترک برای زیارت عتبات عالیات در عراق در بین‌الحرمین به یک دوستی مستحکم بدل شد؛ این دوستی تا پایان عمر آیت‌الله هاشمی ادامه یافت تا جایی که رهبر معظم انقلاب در پیام تسلیت خویش برای ارتحال رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام، از آیت‌الله هاشمی با عنوان «رفیق ۵۹ ساله» یاد کردند. در ادامه برخی از سخنان رهبر معظم انقلاب در مقاطع مختلف درباره جا بگاه و شخصیت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی را می‌خوانید.

۸ سال با جناب آقای هاشمی رفسنجانی کرده‌ام هر چند که هیچ‌یک از آنها برای من آقای هاشمی رفسنجانی نخواهد شد.

رهبر معظم انقلاب یک هفته بعد از انتخابات دهمین دوره ریاست جمهوری و در واکنش به برخی تهمت‌ها به آیت‌الله هاشمی در مناظرات انتخاباتی به صراحت در حمایت از ایشان سخن گفتند: آقای هاشمی را همه می‌شناسند؛ من شناختم از ایشان مربوط به بعد از انقلاب و مسئولیت‌های بعد از انقلاب نیست؛ من از سال ۱۳۳۶ - یعنی ۵۲ سال قبل - ایشان را از نزدیک می‌شناسم؛ آقای هاشمی از اصلی‌ترین افراد نهضت در دوران مبارزات بود؛ از مبارزان جدی و پیگیر قبل از انقلاب بود؛ بعد از پیروزی انقلاب از موثرترین شخصیت‌های جمهوری اسلامی در کنار امام (ره) بود؛ بعد از رحلت امام هم در کنار رهبری تا امروز؛ این مرد بارها تا مرز شهادت پیش رفته؛ قبل از انقلاب اموال خودش را صرف انقلاب می‌کرد و به مبارزان می‌داد؛ اینها را جوان‌ها خوب است بدانند؛ بعد از انقلاب ایشان مسئولیت‌های زیادی داشت؛ هشت سال رئیس‌جمهور بود؛ قبلش رئیس مجلس بود؛ بعد مسئولیت‌های دیگری داشت؛ در طول این مدت هیچ موردی را سراغ نداریم که ایشان برای خودش از انقلاب یک اندوخته‌ای درست کرده

ممنوع شده بود؛ البته بارها چاپ شد، اما مخفیانه؛ در این کتاب چه بود که در ۱۰ کتاب دیگر درباره فلسطین نبود؟ درست توجه کنید! کتاب برای فلسطین که کم نبود؛ شما می‌دانید دیگر! لابد اغلب آقایان خواننده‌اید، بنده نیز همین‌طور دیده‌ام و خوانده‌ام؛ شاید ۱۰ عنوان کتاب درباره فلسطین از این روشنفکران چپ و شبه چپ در جامعه وجود داشت، اما چون آن کتاب صیغه اسلامی داشت؛ چون یک روحانی آن را ترجمه کرده بود؛ چون یک مبارز دینی آن را نوشته بود؛ از اول تا آخر ممنوع بود! کتابهای دیگری هم درباره فلسطین وجود داشت و حتی بعضی به شدت علیه صهیونیست‌ها بود؛ مثل کتابی که یک یهودی ضد صهیونیست نوشته بود، اما اصلاً روی اینها حساسیتی نبود؛ آزاد بود و مردم استفاده می‌کردند.

هیچ‌کس برای من آقای هاشمی نمی‌شود

یکی از مهم‌ترین جملات رهبر معظم انقلاب درباره شخصیت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به انتخابات هفتمین دوره ریاست جمهوری در سال ۱۳۷۶ برمی‌گردد که می‌فرمایند: من با هر کس که نامش به عنوان رئیس‌جمهور از صندوق‌ها بیرون بیاید و رای بیاورد، همان رفتاری را خواهیم کرد که در این

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در سال ۱۳۶۹ در دیدار جمعی از آزادگان و اقشار مختلف مردم درباره آیت‌الله هاشمی رفسنجانی می‌فرمایند: امروز رئیس‌جمهور ما از نظر من که سالیان متمادی است ایشان را می‌شناسم، یک مجتهد قطعی است؛ این هم از برکات خدا بر ماست؛ ما رئیس‌جمهوری داریم که از لحاظ دروس حوزه‌ای، یک مجتهد و از لحاظ تفکرات اسلامی، یک متفکر سطح بالا با سوابق فراوان است؛ وقتی که ایشان می‌خواست رئیس‌جمهور بشود، چه کسی پرسید یا فکر کرد که آیا شما مجتهد هستید یا نه؟ اصلاً به یاد مردم بود که ایشان مجتهدند یا نه؟ ریاست جمهوری، شان بالایی است که اداره امور و زمام اجرائیات کشور، همه در دست یک نفر - که مجتهد هم است - قرار دارد، اما هیچ‌کس به یادش نیست که این آقا مجتهد است، یا مجتهد نیست.

سرگذشت فلسطین

بیانات معظم له در سال ۱۳۷۱ درباره کتاب «سرگذشت فلسطین» نیز شنیدنی است: آقای هاشمی رفسنجانی کتابی به نام «سرگذشت فلسطین» ترجمه کرده؛ از اولی که این کتاب درآمد - تقریباً اندکی پس از انتشار - تا پیروزی انقلاب،



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی



باشد؛ اینها یک حقایقی است؛ اینها را باید دانست؛ در حساس ترین مقاطع ایشان در خدمت انقلاب و نظام بوده است.

رفیق دیرین

عصاره این تعریف و تمجیدها را می توان در پیام تسلیت رهبر معظم انقلاب در پی رحلت آیت الله هاشمی رفسنجانی مشاهده کرد؛ آنجا که ایشان از آیت الله هاشمی رفسنجانی با تعبیری همچون «رفیق دیرین»، «هم سنگر و همگام دوران مبارزات نهضت اسلامی»، «همکار نزدیک سال های متمادی در عهد جمهوری اسلامی» و «تکیه گاه مطمئن» یاد کرده و فقدان این هم رزم و همگام ۵۹ ساله را سخت و جانگاز بیان می کنند.

مروری سریع بر این رفاقت ۵۹ ساله نشان می دهد که به تعبیر رهبر معظم انقلاب، اختلاف نظرها و اجتهادهای متفاوت در برهه هایی از این دوران طولانی هرگز نتوانست پیوند رفاقتی را که سر آغاز آن در بین الحرمین کربلای معلی بود به کلی بگسلد و سوسه خناسانی که در سال های اخیر با شدت و جدیت در پی بهره برداری از این تفاوت های نظری بودند، نتوانست در محبت شخصی عمیق ایشان نسبت به رهبر معظم انقلاب خللی وارد کند.



هاشمی
در گذر زمان

آیت‌الله هاشمی در نگاه علما و کارگزاران؛

یار دیرین انقلاب در کلام بزرگان

آیت‌الله العظمی جوادی آملی



خداوند عنایتی به شما کرده که چه بخواهید و چه نخواهید، از استوانه‌های این نظام هستید؛ یکی از ویژگی‌های شما، صبر است که به قول معروف، کیمیاست و خداوند هم به شما داده است.

علی لاریجانی



یکی از ویژگی‌های ایشان این بود که مسئولان و مدیرانی که برای آبادانی کشور تلاش می‌نمودند، همیشه مورد تشویق و حمایت جدی او قرار می‌گرفتند؛ دروغا که دستمان از این شخصیت انقلابی و عمیق و آینده‌نگر کوتاه شد؛ وی به راستی مرد روزهای سخت بود و همیشه با روحیه آرام خود به مدیران انقلاب روحیه فعالیت و تلاش بیشتر می‌بخشید.

آیت‌الله العظمی سیستانی



خبر درگذشت جناب حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ اکبر هاشمی رفسنجانی (طاب ثراه) موجب تألم و تأسّف فراوان ما گردید؛ اینجانب فقدان آن بزرگوار را به جنابعالی و دیگر افراد خاندان محترم تسلیت عرض نموده و از درگاه خداوند منان برای آن مرحوم علو درجات و برای همه بازماندگان صبر جمیل و اجر جزیل را مسألت دارم.

آیت‌الله آملی لاریجانی



ایشان سال‌های متمادی از مبارزان نهضت در دوران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی بودند و بعد از انقلاب نیز از موثرترین شخصیت‌های نظام در کنار امام (ره) و مقام معظم رهبری، در سمت‌های مختلف به نظام اسلامی خدمت کردند.

آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی



اینجانب ایشان را از آن زمانی که در حوزه درسی ما شرکت داشت به خوبی می‌شناختم؛ مردی بسیار جدی، باهوش، شجاع و صاحب اراده بود؛ سال‌ها در خدمت امام راحل (ره) فداکاری کرد و بعد از ایشان نیز دایم در صحنه انقلاب بود؛ مشکلات مختلفی را پشت سر گذاشت ولی این مشکلات هرگز سبب نشد که صحنه را ترک کند.

آیت‌الله جنتی



آن سفر کرده، در دوران رژیم طاغوتی و وابسته پهلوی، رنج و محنت بسیاری را متحمل شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز با قبول مسئولیت‌های مهم؛ همچون ریاست مجلس شورای اسلامی، ریاست جمهوری، ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام و نیز مجلس خبرگان رهبری، کوشا بود.

آیت‌الله العظمی نوری همدانی



سوابق درخشان وی با توجه به زحمات فراوانی که در راه به ثمر نشستن انقلاب و ارتباط بسیار وسیعی که با امام رضوان الله علیه داشته و خدمات وی به مردم متعهد ایران در پست‌هایی که به عهده گرفته بودند بر هیچ کس مخفی نیست؛ وفاداری او به انقلاب، امام و مقام معظم رهبری تا آخرین لحظات عمر همچنان دوام داشت.

آیت‌الله امامی کاشانی



مردم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی را حامی و رکن انقلاب می‌دانستند و به دین و اسلام احترام گذاشتند و در یک حرکتی گسترده در مراسم تشییع حاضر شدند؛ این تشییع، تشییع علم و بنیان‌گذار انقلابی بود که به انبیا، اوصیا و اهل بیت (ع) و شهدا احترام می‌گذاشت و پشت پرده این حضور آن عقیده‌ای است که انسان را در این تشییع حاضر می‌کند.

حجت‌الاسلام والمسلمین حسن روحانی



نام هاشمی بزرگتر از آن است که احدی بتواند نقش آفرینی و حضور موثر او را در برگ برگ تاریخ نهضت اسلامی، از ابتدای مبارزات در دهه چهل تا پیروزی انقلاب، و از سابقه بی‌بدیل و درخشان او در مدیریت دفاع مقدس تا همه مقاطع حساس تا او پسین دقائق زندگانی ایشان، و حیات همیشگی او در قلب مردم قدرشناس ایران عزیز را انکار کند؛ که پیر و مراد همه ما خمینی عزیز قدس الله نفسه الزکیه فرمود: «بدخواهان بدانند که هاشمی زنده است چون نهضت زنده است».

سید حسن نصرالله



آیت‌الله اکبر هاشمی رفسنجانی برای مادر مقاومت در ۳۴ سال گذشته؛ حامی، مدافع و پشتیبان بزرگی بود؛ او برای ما پدری مهربان و خون‌گرم و مدافعی سرسخت در همه شرایط دشوار بود؛ او به آرمان فلسطین و مقاومت در برابر صهیونیسم باور داشت؛ تا ابد موضع‌گیری‌های آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در حمایت از خود را در همه میدان‌ها و مراحل، فراموش نخواهیم کرد.

آیت‌الله محمد یزدی



با جناب آقای هاشمی رحمه‌الله علیه از روزهای اول انقلاب مأنوس بودیم؛ در دوران حیات حضرت امام و در قبل از پیروزی انقلاب، یک فصلی دار، بعد از پیروزی انقلاب فصل مفصلی دارد، در دوران جنگ و بعد از آن هم فصل‌های دیگری دارد؛ در همه این مراحل به ایشان خیلی نزدیک بودم و خاطرات بسیار خوبی از ایشان دارم؛ ایشان یکی از شخصیت‌هایی بود که در طول تاریخ انقلاب خدمت‌گزار انقلاب بود.

حجت‌الاسلام والمسلمین سید حسن خمینی



کیست که از انقلاب اسلامی ایران خاطره‌ای داشته باشد در پی آن حضور موثر و کم‌مانند هاشمی را نیابد؛ همراهی این مجاهد خستگی‌ناپذیر از قبل از شروع انقلاب با امام خمینی (ره) و حضور در هر صحنه‌ای که امام می‌فرمود، در لحظه لحظه زندگی ایشان مشهود و متجلی است؛ از فرماندهی دفاع مقدس تا مدیریت سازندگی کشور، از شورای انقلاب تا ریاست مجلس، از نقش بی‌بدیل در تعیین رهبری پس از امام تا ریاست خبرگان و مجمع تشخیص مصلحت نظام، از زندان و رفتن تا پای اعدام تا نمایندگی امام برای حل هر معضل و بحران، از ترور فیزیکی توسط فرقان تا ترور شخصیت توسط دشمنان و ناخبردان همه و همه گواه‌ورد پای هاشمی در تاریخ این مرز و بوم است؛ هاشمی قامت رعنا گفتمان آزادی‌خواه و معتدل در جامعه افراط‌زده ماست.

علی اکبر لایقی



آیت‌الله هاشمی بعد از انقلاب در مقاطعی که نیاز بود حاضر می‌شد و نقش اساسی در جلوگیری به ثمر رسیدن توطئه دشمنان انقلاب داشت و تا زمانی که امام در قید حیات بودند در کنار امام بودند و پس از آن هم همراه او در کنار مقام معظم رهبری قرار داشتند؛ فقدان هاشمی یک فقدان عظیمی است که باید گفت وی جایگزینی ندارد.

سردار محمد باقری



آن مجاهد سفر کرده در طول مبارزات انقلابی خود در دوران رژیم ستم‌شاهی پهلوی رنج‌های بسیاری متحمل شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی با قبول مسئولیت‌های خطیر، نقش موثری در پیشبرد اهداف انقلاب داشت.

سردار قاسم سلیمانی



آیت‌الله هاشمی همان‌طور که از اول بود، تا آخر باقی ماند؛ مرحوم هاشمی، حالتی که از ابتدا داشت را تا به آخر حفظ کرد؛ گاهی آیت‌الله هاشمی تاکتیک‌هایی داشت، این ویژگی در دوره‌های مختلف از خصوصیات آیت‌الله هاشمی بود که ما اینکه وی هم استکبارستیز و هم صهیونیست‌ستیز بود.





نیم‌نگاهی به عملکرد آیت‌الله هاشمی در شورای عالی دفاع؛

فرمانده امین امام (ره)

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی ۲۱ مهرماه ۱۳۶۰ به عنوان نماینده امام (ره) در شورای عالی دفاع انتخاب شد. پس از این تاریخ وی در دوران دفاع مقدس نقش پررنگ‌تری داشت و در خطوط مقدم، در کنار فرماندهان ارتش و سپاه، فرماندهی جنگ را بر عهده گرفت؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به دلیل سوابق مبارزاتی که در طول نهضت امام داشت در میان فرماندهان و رزمندگان به عنوان یک شخصیت مقبول پذیرفته شد و توانست در هماهنگی میان فرماندهان و نیروهای نظامی عملکرد موفقی داشته باشد.

خیبر اشاره کرده و آورده است: بعد از نماز مغرب با حضور فرماندهان سپاه و ارتش، آمادگی‌ها و پیشرفت کارها و کمبودها و نقشه‌های عملیات را رسیدگی کردیم؛ اهداف عملیات، بسیار مهم و استراتژیک است، هدف مهم و اصلی، استقرار در ساحل شرقی دجله و قطع راه بصره به بغداد بود که در این صورت اهرم لازم برای گرفتن خواسته‌های حق ما و ختم جنگ به دست می‌آید؛ با قطع این راه، حفظ شهر بصره برای عراق آسان نیست و بدون بصره عراق بسیار ناتوان است؛ هدف دوم عملیات، تسلط بر منطقه نفتی مهم جزایر مجنون

می‌شود که یکی از سخت‌ترین و سنگین‌ترین عملیات‌های این دوره محسوب می‌شود؛ عملیاتی که در ۱۰ اسفند سال ۶۲ آغاز شد و به دلیل سنگینی عملیات حتی فرماندهان سپاه هم در خط مقدم قرار گرفتند که در نتیجه فرماندهانی همچون همت، یاغچیان، حمید باکری، اکبر زجاجی و بهروز غلامی در این عملیات به شهادت رسیدند، اما در پایان عملیات پیروزی از آن رزمندگان اسلام بود.

آیت‌الله هاشمی در بخشی از خاطرات خود به آمادگی و هماهنگی نیروها برای آغاز عملیات

قول فرمانده به امام (ره)

آیت‌الله هاشمی قبل از حضور در جبهه به امام (ره) قول داده بود تا با یک پیروزی به تهران برگردد تا راهی برای پایان جنگ باشد؛ وی تصور می‌کرد می‌توان با گرفتن بخشی از خاک عراق پای میز مذاکره و پذیرفتن آتش‌بس برویم و به این بهانه حقم را از صدام بگیریم.

آیت‌الله هاشمی و عملیات خیبر

اولین فرماندهی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دوران دفاع مقدس مربوط به عملیات خیبر



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت آیت‌الله هاشمی

خاطره

گمنام در قلب بغداد - که هتل‌های بیست طبقه مریدین و شرایتون در آنجا قرار دارد - ذکر کرده است؛ لوموند افزود: شکی نیست پرتاب این موشک - که در بغداد موشک رفسنجانی توصیف می‌شود - در پاسخ به بمباران پنج‌شنبه پالایشگاه تبریز صورت گرفته است. به گفته یک دیپلمات غربی در بغداد، ایران به احتمال قوی قصد داشته است مرکز الکترونیکی بغداد را که در مسیر اتوبان بصره و چند کیلومتری محل اصابت موشک قرار دارد، مورد هدف قرار دهد؛ خبرنگار خبرگزاری بحرین در بغداد گفت: بر اثر حمله موشکی ایران، گودالی به قطر ۱۰ و عمق یک متر ایجاد شده است و ساختمان‌های

موشک رفسنجانی

در پاسخ به بمباران پالایشگاه تبریز

به دنبال حمله موشکی ایران به بغداد، خبرنگار روزنامه لوموند محل اصابت موشک زمین به زمین ایران را در فاصله ۵۰۰ متری میدان سرباز

عملیات فیبر

بعد از نماز صبح، آقای حسین خرازی، فرمانده لشکر امام حسین(ع) آمد؛ معلوم شد آماده عمل است؛ دیشب به خاطر عدم آمادگی انجام عملیات را یک شب تأخیر انداخته بودیم؛ در جلسه صبح، هماهنگی قوی تری شد؛ با کیفیت عمل قرارگاه کربلا آشنا شدم، با تلفن، خبر سلامتی به احمد آقا داده شد؛ امام شرط کرده اند، مرتب اطلاع سلامتی را بدهم... اوائل شب به قرارگاه نجف رسیدیم. منتظر ما نبودند، این قرارگاه مقر فرمانده سپاه برای شمال جبهه است] که باید از هور و طلائیه وارد عمل شود؛ بعد از نماز مغرب با حضور فرماندهان سپاه و ارتش، آمادگی‌ها و پیشرفت کارها و کمبودها و نقشه‌های عملیات را رسیدگی کردیم؛ اهداف عملیات، بسیار مهم و استراتژیک است؛ هدف مهم و اصلی، استقرار در ساحل شرقی دجله و قطع راه بصره به بغداد بود که در این صورت اهرم لازم برای گرفتن خواسته‌های حق ما و ختم جنگ به دست می‌آید.

دوشنبه اول اسفند ۱۳۶۲



پشت سر شما معطل مانده و آبروی جمهوری اسلامی در خطر است، بروید هر طور که می‌توانید خودتان را به دشمن برسانید.

آیت‌الله هاشمی گزارشی خدمت امام(ره) ارائه کرد و ایشان نیز معتقد بودند قطع جاده بصره - بغداد، ضربه مهلکی به صدام می‌زند؛ آیت‌الله هاشمی به منطقه جنوب برگشت و به محسن رضایی، فرمانده وقت سپاه گفت: هر کس هر چه در چنته دارد بیاورد میدان؛ محسن رضایی هم دستور داده بود افراد در حد فرمانده لشکر هم باید بجنگند؛ حتی اگر سازمان رزم سپاه مختل شود.

است که می‌تواند ضامن غرامت جنگ باشد. پس از نشست فرماندهان با آیت‌الله هاشمی در تاریخ ۱۰ اسفند ۶۲ عملیات خیبر آغاز شد، اما آب مانع بزرگی بر سر راه این عملیات بود؛ دو تن از فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول(ص) به قرارگاه آمدند و وضع زمین را که باتلاقی شده بود به آیت‌الله هاشمی گزارش دادند، اما او با اعصابیت اظهار کرد: این امر امام(ره) است که شما در هر شرایطی باید بروید جلو، اگر ما نتوانیم این ۷-۸ کیلومتر را برویم جلو، دیگر نمی‌توانیم بجنگیم؛ الان صدام آن تبلیغات را به پا کرده، صد هزار نیرو



عراق، در اینکه آیا انفجار امروز بر اثر اصابت موشک بوده است، تردید داشتند؛ این تردید از آنجا ناشی می‌شود که دقت هدف‌گیری سیستم هدایت‌کننده موشک‌های اسکاد ساخت شوروی که گفته می‌شود در اختیار ایران است، به این کشور اجازه نمی‌دهد که هدفی نظیر یک ساختمان را با دقت زیادی مورد اصابت قرار دهد.

واقع در دایره‌ای به قطر یک کیلومتر، خسارت دیده‌اند؛ این منبع به نقل از ناظران گفته است که میزان خسارات، حاکی از این است که ایرانیان به موشکی پیچیده‌تر از نوع اسکاد ساخت شوروی که در گذشته موثر نبوده است، دست یافته‌اند.

رادیو BBC در این باره گفت: این واقعیت که موشک به یک کیلومتری محل مورد نظر؛ یعنی ساختمان ستاد پلیس اصابت کرد، نشان می‌دهد که متخصصان توپخانه ایران به تدریج می‌توانند با دقت بیشتری هدف‌گیری نمایند.

این منبع افزود: متخصصان امور نظامی غرب قبل از تایید مقامات



فرماندهی عملیات‌های کربلای ۴ و ۵

از دیگر لحظات برجسته حضور آیت‌الله هاشمی در دوران دفاع مقدس به عملیات‌های کربلای ۴ و ۵ مربوط می‌شود؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در خاطرات سوم دی‌ماه سال ۶۵ درباره این عملیات می‌نویسد: مغرب به پایگاه رسیدیم؛ ارتباط با قرارگاه مقدم نداشتیم؛ معلوم نبود که امشب حمله آغاز می‌شود یا خیر؟ آقای سنجدی را به منطقه فرستادیم، نزدیک ساعت ۱۰ بود که خبر دادند عملیات با نام کربلای ۴ آغاز شده است؛ غافلگیر شدیم... محسن رضایی و محسن رفیق‌دوست

عملیات خیبر اوج حماسه و استقامت و شهادت‌طلبی سپاهیان و بسیجیان بود و جزیره، سمبل پایداری و استقامت شده بود؛ آقای هاشمی رفسنجانی در این زمینه می‌گوید: این جزیره شده سمبل قدرت ما و ضعف عراق؛ مقاومت شما در دنیا خیلی معنا دارد و باید حفظ شود؛ جزیره‌ها مهم است، این عقیده من است نه سیاست. به هر تقدیر، حمله ۷۲ ساعته عراق با شکست مواجه شد؛ این ناکامی موجب توقف حملات دشمن گردید و بالاخره در پی فرمان امام (ره) جزایر جنوب حفظ شد.

تلفنی خبر از موفقیت اولیه دادند، بعد از ساعت ۱۲ شب خوابیدم، بیدارم کردند و گفتند عراق حمله را اعلام کرده است... قرار شد اسم عملیات را کربلای ۴ و هدف را جواب به شرارت‌های اخیر عراق اعلام کنیم.

عملیات کربلای ۴ با هدف تصرف ابوالخصیب و محاصره نیروهای مستقر در شبه جزیره فاو و تهدید بصره از جنوب با رمز «یا محمد(ص)» انجام شد؛ با پیروزی در این عملیات، شبه جزیره فاو کاملاً آزاد شده و موقعیت ایران در خلیج فارس بیش از پیش تقویت می‌شد.

درباره اهمیت این عملیات، همین بس که سال ۶۵ را به سال سرنوشت جنگ نام‌گذاری کرده و این عملیات را عملیات سرنوشت می‌خواندند که در صورت پیروزی، ایران می‌توانست از راه دیپلماسی به جنگ پایان داده و صدام را ساقط کند.

آیت‌الله هاشمی در این باره می‌نویسد: ساعت هفت صبح و قبل از اخبار رادیو، اهواز اعلان وضعیت قرمز کرد؛ این به معنای تحرک هواپیمای دشمن است؛ تلفنی اطلاع دادند که آقای سنجدی می‌آید و اخبار حمله را می‌آورد و گفتند به اهداف اولیه نرسیده‌اند... بالاخره آقای سنجدی آمدند و معلوم شد به جز دو سه محور موفقیت نداشتیم.

با عدم موفقیت ایران در این عملیات موجی از ناامیدی و یأس در میان همگان شکل گرفت، اما در فاصله ۱۴ روز بین توقف عملیات کربلای ۴ و اجرای عملیات کربلای ۵ چندین جلسه با حضور فرماندهان و حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی برگزار شد که زمان این جلسات به ۴۰ ساعت می‌رسد؛ آیت‌الله هاشمی در رابطه با این لحظات می‌نویسد: بعد از نماز و شام به قرارگاه خاتم‌الانبیا رفتیم و تا ساعت ۴ بامداد فرماندهان سپاه جمع شدند؛ درباره عملیات و زمان آن بحث شد، بعضی‌ها با زمان مقرر به خاطر اشکال مهتاب موافق نبودند و جمعی با تاخیر، به خاطر آماده شدن نیروها و

خاطره

پذیرش قطعنامه

روز ۲۵ تیر ۱۳۶۷ در جلسه جمعی از نمایندگان که دلواپسی از وضع جنگ داشتند، توضیحاتی درباره وضع جبهه‌ها و مشکلات بودجه و نیروها و راهکارهای احتمالی دادم که ذهن آن‌ها برای مواجه شدن با پذیرش قطعنامه آماده شود و همان مضامین را در جلسه ضیافت خبرنگاران در دفتر رئیس‌جمهور گفتم.

روز ۲۶ تیر ۱۳۶۷ جلسه شخصیت‌های مدعو در دفتر آیت‌الله خامنه‌ای تشکیل شد، آقای خامنه‌ای صحبت کوتاهی درباره علت تشکیل جلسه نمودند، سپس احمد آقا متن نامه امام (ره) را با مضامین مشکلات جنگ، نداشتن بودجه، درخواست نیازهای فراوان از سوی نیروها که تأمین آن از عهده دولت بر نمی‌آید و... برای حضار قرائت کرد و سرانجام پذیرش قطعنامه؛ مطالب پیام امام (ره) تأثیر زیادی در جلسه گذاشت، اکثریت حضار ابراز رضایت کردند و تعدادی هم گریه کردند. سپس توضیحات مبسوطی درباره وضع جبهه و عواملی که کار را به اینجا رسانده، دادم؛ اگر همان متن پیام امام (ره) از رسانه‌ها برای عموم



راهپیمایی روز قدس

آقای صیاد (شیرازی) و فرماندهان ارتشی آمدند و حدود پنج ساعت جلسه داشتیم؛ برنامه عملیات آینده را توضیح دادند که بد نیست، ولی ضعف‌هایی هم دارند؛ احتمال دارد بعداً مثل دفعه گذشته انجام آن را عملی ندانند؛ عصر آقای اروج آمد و گزارشی از مذاکراتش را در چین و ژاپن با مسئولان امنیتی آنها درباره تامین امنیت سفر من داد. احمد آقا آمد و درباره جنگ و راهپیمایی فردا و کیفیت حفظ امنیت مردم و... مذاکره کردیم؛ عراق تهدید کرده است که با اسلحه جدیدی راهپیمایی (روز قدس) را مورد حمله قرار خواهد داد و از مردم خواسته که در آن شرکت نکنند؛ ضدانقلاب هم در پخش شایعات برای ترساندن مردم فعال است و حتی شایع کرده‌اند که بمب شیمیایی به کار می‌برند.



آیت‌الله هاشمی درباره تصمیم‌گیری برای شروع عملیات می‌نویسد: تردیدها بسیار رنج‌دهنده است؛ برای اولین بار در تاریخ جنگ، قبل از عملیات دچار چنین حالی شده‌ام، شاید به خاطر وضعی که در عملیات کربلای چهار پیش آمد و چشممان ترسید و به خاطر مسئولیت مستقیمی که دارم و همین وضع درباره فرماندهان دیگر هم صادق است. اما تصمیم نهایی گرفته شد و عملیات کربلای پنج در تاریخ ۱۸ دی ماه ۶۵ با رمز «یازهر(س)» آغاز شد؛ در این عملیات ارتش عراق نتوانست مانع از سقوط مواضع خود در شرق بصره شود و پیروزی ایران در این زمین شمارش معکوس پایان جنگ را در پی داشت. ایران توانست پیشروی زیادی در خاک عراق کرده و تا نزدیکی بصره پیشروی کند؛ فرصت دادن به نیروهای سپاه و واگذاری این منطقه به معنای تسلیم عراق و تحقق خواسته‌های ایران در جنگ بود و عراق پذیرفت که با گسیل انبوه نیروهای خود به منطقه‌ای با وسعت کم در زیر آتش شدید و مؤثر نیروهای ایرانی ایستادگی کند و این اقدام با متلاشی شدن شمار فراوانی از یگان‌های عراقی همراه بود و ارتش عراق نتوانست مانع از سقوط شرق بصره شود. ۸۰ درصد از اهداف عملیات کربلای ۵ تأمین شد.

امکانات در پای کار و احتمال قوی کشف شدن عملیات در صورت تاخیر و برگشتن نیروها که مدت تعهدشان تمام شده، مخالف بودند؛ آقایان محسن رضایی و علی شمخانی موافق و آقایان غلامعلی رشید و رحیم صفوی مخالف. فرمانده وقت سپاه که از شکست در کربلای ۴، نقاط ضعف دشمن در شلمچه را شناسایی کرده بود، از افراد امیدواری بود که در جلسات تصمیم‌گیری بر اجرای عملیات در منطقه شلمچه اصرار می‌ورزید؛



... و اجلاس بزرگی برای توضیح داشتیم؛ ابتدا آیت‌الله خامنه‌ای گزارش کوتاهی دادند، سپس احمد آقا پیام امام (ره) را قرائت کردند و بعد از آن من با توضیحاتی کامل و صریح از واقعیات جبهه، تدارکات، نیازها، بودجه و دخالت قدرت‌های بیگانه خبر دادم؛ به نظر رسید که حضار رضایت کامل دارند و هیچ کس سوال و اعتراضی نداشت. بعد از اجلاس، نخست‌وزیر اطلاع داد به محض انتشار خبر پذیرش قطعنامه، پنج هزار تومان از ارزش سکه بهار آزادی و چهل تومان از ارزش دلار آزاد کاسته شده است، همچنین در یک کنفرانس مطبوعاتی، جواب سوالات خبرنگاران را دادم و نقاط مبهم کار را شفاف نمودم.

بخش می‌شد، نیازی به توجیه بیشتر نبود، ولی به خاطر بعضی از ملاحظات، مصلحت دیده نشد که متن پیام امام (ره) منتشر شود، به جای آن، دو اقدام دیگر انجام شد؛ اول اعزام افرادی به جبهه‌ها برای خواندن پیام برای رزمندگان، و دیگر، گنجاندن بخشی از مطالب امام (ره) در پیام حج - که بنا بود به زودی منتشر شود - که هر دو به خوبی انجام شد و تأثیر فوق‌العاده‌ای در قانع کردن افکار عمومی داشت.

عصر روز ۲۷ تیر ۱۳۶۷ با حضور نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان و هیئت دولت و شورای نگهبان و فرماندهان نظامی



آیت‌الله هاشمی در جمع کارکنان ایکننا:

کارماندگار و تاریخی جهاد دانشگاهی

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دیدار کارکنان ایکننا که در اسفند سال ۱۳۸۴ انجام گرفت، با تجلیل از فعالیت‌های قرآنی جهاد دانشگاهی، از خاطرات خود در زندان ساواک و تصمیمش برای تفسیر قرآن و همچنین درباره مسیر ترجمه تا تأویل قرآن سخن گفت؛ رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام در بخش پایانی این دیدار، اشاره‌ای هم به فعالیت‌های خبرگزاری قرآن داشت و تأسیس این خبرگزاری را اقدامی ارزشمند توصیف کرد؛ در ادامه، متن سخنان ایشان منتشر می‌شود.

پیام

ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

بسم‌الله الرحمن الرحیم

الحمد لله والسلام علی رسول الله و آله

خیلی خوش آمدید؛ با برنامه‌های قرآنی به دفتر ما صفا آوردید، من همان‌طور که جناب آقای منتظری گفتند، از لحظه تولد جهاد دانشگاهی با آنها بودم و امیدوار بودیم که این نهاد بارور شود و در خدمت انقلاب، مردم و اسلام باشد، ولی این مقدار که الان شما اوج گرفتید، آن موقع در همت ما نبود و فکر نمی‌کردیم فعالیت‌های جهاد این قدر وسیع و عمیق شکل بگیرد، ولی این اتفاق افتاد و کارها به خوبی پیش رفت.

در دوره‌ای که دانشگاه‌ها دچار رکود شده بودند، جهاد انصافاً خیلی از خلاها را پر می‌کرد و بعداً هم که دانشگاه‌ها سر و سامانی گرفتند، جهاد پایش را فراتر گذاشت و پلی بین کارهای دانشگاهی و خارج از دانشگاه شد.

از کارهای خوبی که در دوره دوم کرد، این بود که به دستاوردهای خود متکی شد که وابسته نباشد و بتواند با امکاناتی که خلق می‌کند، هم اداره شود

و هم توسعه پیدا کند که در این بخش هم موفق بوده است. من خیلی از موفقیت‌های چشم‌گیر جهاد در طول این دوره ارزشمندی را که جهاد طی کرده است، می‌دانم و در جریان هستم. امروز بیشتر می‌خواهم در خصوص کار قرآنی شما صحبت کنم.

فکر می‌کنم از کارهای ماندگار، سازنده و تاریخی جهاد، فعالیت‌های قرآنی است؛ البته فضای جامعه ما تا حدود زیادی برای جوانان و به خصوص دانشجویان، قرآنی شده است و توجه زیادی به قرآن در همه بخش‌های جامعه دیده می‌شود، ولی کاری که جهاد می‌کند، با کارهایی که دیگران در جاهای دیگر انجام می‌دهند، متفاوت است؛ بعد دانشگاهی و علمی کار شما برجسته‌تر است؛ من در حوزه، با قرآن آشنا هستم؛ حوزه با زاویه دیگری با قرآن کار می‌کند و جهاد به خاطر فضای دانشجویی و دانشگاهی خود از زاویه دیگری به قرآن نگاه می‌کند. البته حوزه و دانشگاه مکمل هم هستند؛ چون حوزه

پایه‌گذار است و بسیاری از کارهای شما نهایتاً به آنچه که حوزوی‌ها تولید می‌کنند، متکی می‌شود؛ مقدار زیادی از حجیت کار شما بستگی به کارهای بزرگی دارد که مفسران بزرگ و قرآن‌شناسان و علمای حوزه خلق کردند.

تنوعی که در کارهای قرآنی دارید، نشان می‌دهد که در همه زمینه‌های ممکن الوصول به قرآن، آن را پخش کردید و از هر راهی که فکر می‌کنید می‌توان از انوار قرآن استفاده کرد و یا به قرآن رسید، دارید وارد می‌شوید و روز به روز هم راه‌های جدیدی پیدا می‌شود؛ راه‌های رسیدن به خداوند به عدد نفوس خلاص است، قرآن هم یکی از مخلوقات عزیز و عظیم خداست که خداوند به آن می‌نزد و اسم قرآن را کتاب عزیز می‌گذارد؛ شاید بتوانیم زیباترین تبلور اراده خداوند را در خلق چنین کتابی ببینیم؛ قرآن خیلی عظیم است؛ اقیانوسی است که نمی‌توان به عمق آن رسید، معمولاً این عمق را از طریق تدبیر پیگیری می‌کنند.



هاشمی درگذر زمان

همه چیز را در آن واحد همانجور که هستند، می‌بیند و این مسئله مهمی است؛ ما فقط آنچه را که در منظر ما هست، می‌بینیم، اما خداوند همه تاریخ، گذشته، آینده و همه موجودات و اعماق آنها را با علم حضوری که همه آنها در وجود خداوند هستند، می‌بیند و همه چیز در وجود خداوند هست.

بعد دوم، اعجاز قرآن است؛ چیزی که با اراده خداوند تحقق پیدا کرد، با تضمین و بیمه خداوند حفظ می‌شود؛ حقیقتاً تهیه قرآن جامع همان‌گونه که نازل شده، در زمان خود پیامبر(ص) کار آسانی نبود. آن موقع ابزار ثبت و ضبط امروزی نبود و روی کاغذ، چوب، استخوان و... می‌نوشتند، تنظیم این بسیار مهم است و پیامبر(ص) نگران بودند و می‌خواستند آن را حفظ کنند؛ پیامبر(ص) اصرار دارد که آن را زود حفظ کند تا فراموش نکند.

آنهایی که بحث از تحریف قرآن می‌کنند، به اسلام و دین خیانت می‌کنند؛ در صدر اسلام برای

از این جهت می‌توانست معجزه باشد؛ چون علمی نبود که دیگران پی برده باشند و بفهمند که قرآن علوم غیبی است، علوم در آن زمان خیلی سطحی بودند، ولی ادبیات قرآن معجزه بود؛ چون آن روزها زیباترین چیزی که جزیره العرب داشت، همین فصاحت، بلاغت، شعر و ادبیات بود که در زمان جاهلی چیزهای جالبی بود.

الآن هم که به مملقات سبعمی‌نگریم، می‌بینیم دارای سطح بالایی از ادبیات و از نوع فطری زبان عربی است؛ کم‌کم که علوم در محور حکومت اسلامی رشد کردند، قرآن هم پایه‌ای آنها بیشتر خود را نشان داد؛ الان که ۱۴۰۰ سال از زمان نزول وحی فاصله گرفتیم، کتاب‌های تخصصی که درباره قرآن نوشته می‌شود، زیاد است.

قرآن خودش ادعا ندارد که کتاب علمی خاصی است، قرآن کتاب هدایت است؛ اصل موضوعیت قرآن برای هدایت آمده است تا مردم را هدایت کند، منتهی این راهنمایی؛ چون از طرف خداوند است، خداوند آنچنان وجود مقدسی است که

ما ترجمه، تفسیر و تأویل داریم. تأویل یک نوع تحلیل است که انسان با مضامین قرآنی برخورد می‌کند و به مطالبی که در لفظ چندان پیدا نیست، می‌رسد. ولی قرآن به گونه‌ای تنظیم شده است که با تفسیر قرآن به قرآن و با استفاده از مفسران معصوم، به تأویل می‌رسیم؛ تأویل هم یک طبقه نیست، طبقات پشت سرهم است، گاهی آن را تا هفتاد بطن می‌شمارند، البته من هیچ‌وقت نتوانستم در مضمونی به عمق تأویل برسم؛ این امر بستگی به زمان، دانش، شرایط، مخاطب و کسی که می‌خواهد از قرآن استفاده کند، دارد؛ تخصص‌هایی لازم دارد که یک طبقه جلوتر می‌رود و وارد پوشش جدیدی از تأویل قرآن می‌شود؛ لذا عمق قرآن را تا به حال ندیدیم، شاید در زمان و یا وقت دیگری بشر بیشتر به اعماق قرآن برسد.

قرآن از جهات متعددی جالب است؛ مثلاً از جهت لفظ، ادبیات و متن که در زمان پیامبر(ص) بیشتر



زندان را انجام می‌دادم؛ وقتی این را یک دور تمام کردم و از زندان به بیرون فرستادم، فکر کردم به آرزوی خودم که از جوانی به دنبال آن بودم، رسیدم و نکته‌ای که برای من مهم است، حفاظتی است که در زندان و در بدترین شرایط زندگی برایم بود.

هنوز هم آنچه که به دنبال آن بودم، پخش نشده است؛ من دنبال فرهنگ قرآن هستم که پنج جلد آن بیرون آمده که باید حدود سی جلد شود، در آن سطحی که برای ما قابل فهم است، هر چه که لازم باشد، در آن هست که روی حروف منظم شده است.

وقتی از زندان بیرون آمدم، کارهای سیاسی اجازه نداد به این کار ادامه بدهم، دنبال جایی بودم که این کار را به چاپ برساند، سرانجام دفتر تبلیغات قم موفق شد این کار را انجام بدهد؛ خوب شد که به آنجا رفتم؛ چون مفسران و محققان حوزه روی آن وقت گذاشتند، تفاسیر زیادی را دیدند و اگر چیزی لازم بود، اضافه کردند؛ بنابراین کار را کامل کردند.

من به شما جهادی‌ها تبریک عرض می‌کنم که این کار ماندگار را انجام دادید، کارهای جهاد همه خوب است که نوعا کارهای علمی، فرهنگی و اجتماعی است که می‌ماند؛ همین مسئله سلول‌های بنیادی، شاید در آینده متوجه شویم که کاری شبیه کار پاستور است که تحولی در زندگی بهداشتی و درمانی به وجود آورد.

کار قرآنی شما بسیار ارزشمند است؛ خبرگزاری قرآن می‌تواند قرآن را در زندگی مطرح کند، اگر در همه جا به اندازه کافی و در همه نوع خبرگزاری داشته باشید، می‌توانید هر روز قرآن را با طراوت در جامعه مطرح کنید، هر روز تعدادی خبرهای خوب قرآنی در اختیار مردم دنیا قرار بگیرد و هر کسی که مایل است از آن استفاده کند که می‌تواند کار خیلی عمیق و ارزشمندی باشد.

در انتخاب خبرهای مهم، دقت کنید، شما مخاطبان بسیاری دارید، در دنیا یک میلیارد و نیم مسلمان هست، عده زیادی از غیرمسلمانان که محقق هستند، می‌خواهند آن را بفهمند، این خدمت هم در اختیار شماست؛ ان شاء الله خداوند به شما برکت و توفیق می‌دهد، خصوصاً روی بعد معنوی آن تکیه می‌کنم که از قرآن به عنوان نگهبان دائم و حافظ مسیر به طرف خداوند که مسیر رشد و کمال است و انسان را به خدا می‌رساند، استفاده کنید.

والسلام علیکم ورحمة الله

برای رسیدن به مطالب قرآن، فهرست جامعی ندارم و مطالب هم خیلی زیاد است.

به فکر افتادم فهرستی به عنوان کلید قرآن بنویسم که هر کس خواست با آن در مورد هر مطلبی به آسانی مراجعه کند؛ سال‌هاست تفاسیر ما تکرار تفاسیر گذشته است که کمی نوآوری هم در آنها هست، مدت و شیوه جدید مهم بود.

در زندگی یک فرصت سه ساله‌ای به من داده شد که بهترین کار را از کار قرآنی دیدم؛ ساواک و مأموران زندان برای مطالعه و نوشتن خیلی حساس نبودند، ولی وقتی این کار را شروع کردم، دیدم مرا از زندان نجات داد و احساس نمی‌کردم که در زندان هستم و احساس می‌کردم که اگر مرا از زندان بیرون ببرند، چکار کنم.

چون انس عمیقی با قرآن گرفته بودم، سحرها که از خواب بیدار می‌شدم، بعد از نماز به کار قرآنی مشغول بودم که تا ظهر ادامه داشت و هیچ کار دیگری نمی‌کردم و اصلاً هم خسته نمی‌شدم؛ حالت زیبایی بود؛ نکاتی که از قرآن می‌فهمیدم، فهرست‌برداری می‌کردم؛ فقط روزهایی که شهردار زندان بودم که باید به زندانیان خدمت می‌کردم، وظیفه دیگری بود که باید کارهای

حفظ قرآن و تنظیم و انتشار آن خیلی وسواس به خرج دادم، بله! در حد قرائت‌ها اختلاف هست و قاریان به چند نوع و شکل می‌خوانند که این اختلاف پذیرفته شده است؛ اینکه قرآن می‌تواند انسان را حفاظت کند، بسیار بسیار مهم است، اگر انسان با قرآن به طور واقعی انس داشته باشد و بخواهد از آن استفاده کند و آن را بفهمد و عمل کند، قرآن مثل یک نگهبان واقعی انسان را نگه می‌دارد، نگهبانی که در هر لحظه بیدار و مواظب انسان است؛ آنهایی که خیلی ساده با قرآن برخورد می‌کنند، یک جور حفظ می‌شوند و آنهایی که به اعماق قرآن توجه می‌کنند، به نوع دیگر حفظ می‌شوند؛ در هر سطحی انسان‌ها حفاظت می‌شوند، ولی هر چه عمیق‌تر شود، انسان بهتر بهره می‌گیرد؛ لذا همه می‌توانیم از قرآن استفاده کنیم.

انسان در هر حالی می‌تواند از قرآن استفاده کند که این بحث در زندگی من ملموس و تجربه شده است که همه دنیا اگر بگویند اینجوری نیست، باور نمی‌کنم؛ من خودم دیدم که می‌توان در هر حالی و هر شرایطی از قرآن استفاده کرد؛ من در زندان نمی‌خواستم تفسیر بنویسم، فکر می‌کردم

ویژہ نامہ

چہلمین روز درگذشت
آیت اللہ ہاشمی رفسنجانی



یار نہضت یاور ولایت



بررسی توسعه اقتصادی در اندیشه آیت‌الله هاشمی؛

سه‌گانه اقتصادی هاشمی رفسنجانی

روزنامه

ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

باشروع نخستین دوره‌سکان‌داری آیت‌الله‌هاشمی رفسنجانی در بدنه اجرایی کشور، نگاه حاکم بر حوزه اقتصاد در کشور دگرگون شد؛ بسیاری از صاحب‌نظران حوزه اقتصاد و سیاست، هاشمی رفسنجانی را به‌خاطر نوع نگاه خاصی که به مسائل سیاسی و اقتصادی داشت، فردی تاثیرگذار و منحصر به فرد در تاریخ کشور دانسته‌اند؛ بررسی پژوهش‌های منتشر شده در رابطه با عملکرد دولت هاشمی نشان می‌دهد برنامه‌های اقتصادی رئیس‌جمهور دوران سازندگی بر سه محور استوار بوده است: «حرکت به سمت اقتصاد آزاد»، «کاهش دخالت دولت در اقتصاد» و «تعامل بین‌المللی با هدف توسعه اقتصادی»

نقطه عطفی به نام دوران سازندگی

دوران سازندگی، به دو دوره ریاست جمهوری علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی اطلاق می‌شود

دوران ریاست جمهوری آیت‌الله هاشمی را می‌توان نقطه عطفی پس از انقلاب اسلامی دانست؛ چراکه سکان اداره کشور را در شرایط بسیار حساسی تحویل گرفت؛ کاهش قیمت نفت، افزایش توقعات مردم برای بازسازی و برپا شدن ناشی از جنگ تحمیلی و آغاز سازندگی، همگی به سخت‌تر شدن شرایط دامن می‌زد. به پنهان درگذشت یار دیرین امام و رهبری، در این گزارش به بررسی توسعه اقتصادی در اندیشه هاشمی، مختصات برنامه اقتصادی دوران سازندگی و مهم‌ترین دستاوردها و نقاط ضعف نسخه اقتصادی استفاده شده در دوران ریاست جمهوری هاشمی رفسنجانی می‌پردازیم.



می‌شد، امکان تمرکز روی این مهم و ساختن اقتصادی پویا در کشور وجود نداشت؛ اکنون قرار است دولتی پس از جنگ تشکیل شود که افکار عمومی از آن انتظار دارد، وضعیت کشور را تثبیت کند؛ طبیعتاً سازندگی و ساختن زیرساخت‌های نابود شده اقتصادی در دوران جنگ نیز یکی از همین شرایط تثبیت است.

با پایان یافتن جنگ تحمیلی، رحلت امام خمینی (ره)، اعمال تغییرات در قانونی اساسی، معرفی رهبر جدید و فروپاشی نظام شوروی، تغییرات عمیقی در نظام سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور به وجود آمد؛ خبرگان حوزه سیاست، مهم‌ترین برآیند این تغییرات را به حاشیه رانده‌شدن نگاه سنتی و ماجراجویانه و پیدایش نگاه جدیدی می‌دانند که بر اقتصاد آزاد و توسعه اقتصادی تمرکز کرده بود؛ با روی کار آمدن هاشمی رفسنجانی که موافقان او از او با القابی نظیر «امیر کبیر زمان» و «سردار سازندگی» یاد می‌کردند، به عقیده محققان حوزه تاریخ سیاسی، نوعی از گفتمان تجددخواهانه و مدرن در کشور شکل گرفت که چه با گفتمان دهه اول انقلاب اسلامی و چه با گفتمان نظام پهلوی که به نوعی با وابستگی عجین شده بود، تفاوت داشت؛ نقطه تمرکز این نگاه جدید حول مسائل اقتصادی قرار گرفته بود؛ هاشمی رفسنجانی در این نگاه جدید، «سازندگی» و «تعدیل» را به‌عنوان دو محور اساسی تصمیمات دولت سازندگی ترسیم کرد.

در کنار سیاست‌های تعدیل اقتصادی، سیاست‌های حمایت از اقشار آسیب‌پذیر نیز به‌عنوان مکمل برنامه اقتصادی دوران تثبیت در کابینه او به تصویب رسید؛ این برنامه‌های حمایتی در تلاش بود تا بار ناشی از تغییر سیاست‌های اقتصادی را از روی دوش اقشار آسیب‌پذیر بردارد، سیاستی که بیانگر نگاه کابینه دوران سازندگی بر لزوم آسیب‌زدایی از برنامه‌های توسعه اقتصادی است؛ رشد و توسعه پایدار، تثبیت و تعدیل اقتصادی، سیاست‌های اقتصادی استوار بر برنامه، کاهش حجم دولت، آزادسازی اقتصادی، رقابتی کردن اقتصاد، ترویج صادرات، تک‌نرخ کردن ارز و جذب سرمایه و تکنولوژی از کشورهای دیگر مهم‌ترین مولفه‌های این نگاه جدید بر الزامات اقتصادی کشور بود.

پیرو همین نگاه، دولت هاشمی در ابتدا سیاست تعدیل اقتصادی و پس از آن سیاست تثبیت اقتصادی را در دستور کار خود قرار داد؛ در نخستین دوره ریاست‌جمهوری آیت‌الله هاشمی و با گذشت یک‌سال پس از پایان جنگ

او تفکر اقتصادی دولت خود را بر مبنای حضور افراد فنی و مسلط به حوزه اقتصاد یا همان «تکنوکرات‌ها» پیش برد و حضور نوبرخش در راس وزارت اقتصاد، بیژن نامدار زنگنه در وزارت نیرو، محمدرضا نعمت‌زاده در وزارت صنایع، آقازاده در وزارت نفت، کلانتری در وزارت کشاورزی، محلوجی در وزارت معادن، نژادحسینیان در صنایع سنگین و وهاجی در وزارت بازرگانی، رنگ و بوی کابینه نخست آیت‌الله هاشمی رفسنجانی را اقتصادی کرده بود. مردم نیز پس از هشت سال دفاع مقدس، دغدغه سازندگی کشور را داشتند؛ یکی از اهداف انقلاب اسلامی، سازندگی کشور به جای ویژه‌خواری‌ها و همچنین توسعه عدالت‌محور در همه مناطق بود که با توجه به اولویت‌های دولت در ۱۰ سال اول انقلاب اسلامی که بیشتر روی جنگ و حفظ اقتصاد کشور در شرایط دشوار جنگی تاکید

که مشتمل بر دولت‌های پنجم و ششم نظام جمهوری اسلامی ایران است که آغاز فعالیت آن ۱۲ مرداد ۱۳۶۸ و پایان فعالیتش ۱۲ مرداد ۱۳۷۶ است؛ اجرای اولین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی بعد از انقلاب در این دولت انجام گرفت؛ سیاست باز اقتصادی و وضع قوانین ضد انحصار از جمله اقدامات موثر او بوده است.

آیت‌الله هاشمی در شرایط دشواری، اولین کابینه خود را در سال ۶۸ تشکیل داد که این دشواری مربوط به پایان جنگ بود؛ همان‌طور که دولت سوم و چهارم نیز اداره کشور را در شرایط دشواری پیش برده بود، دولت پنجم نیز که پس از پایان جنگ بر سر کار آمد کار خود را در شرایط ویژه‌ای آغاز کرد که بدون تردید نام دولت «سازندگی» نیز بر همین اساس انتخاب شد؛ به‌عبارتی می‌توان گفت «سازندگی» ماموریت هر دولتی است که پس از جنگ روی کار می‌آید.



■ تنظیم قوانین جدید مالیاتی برای افزایش درآمد مالیاتی دولت، ایجاد تعادل منطقی در دخل و خرج دولت و هدفمندی یارانه‌ها در بخش مالی

■ سیاست قیمت‌گذاری کالا و خدمات و کاهش هزینه تولید در بحث قیمت‌گذار.

نقش آفرینی به جای انزوا

به عقیده کارشناسان، یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که در جریان سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی وجود داشته است، چگونگی استفاده از فرصت‌های اقتصادی عرصه بین‌الملل، از جمله تجارت و سرمایه‌گذاری، برای پیشبرد فرآیند توسعه بوده است؛ به عقیده صاحب‌نظران سیاسی، تمرکز بر بازسازی اقتصادی، سیاست خارجی دولت آیت‌الله هاشمی را به سوی میانه روی سوق داد؛ رئیس‌جمهور دوران سازندگی عقیده داشت به واسطه اهمیت و وابستگی متقابل، باید به سوی سیستم بین‌المللی رفت؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی که خود در دوران جوانی، از کشورهای بسیاری دیدار کرده بود، نوعی تغییر نگرش در سیاست خارجی حاکم، ایجاد کرد، به این ترتیب که سیاست خارجی ایران از انزوا به عمل‌گرایی در راستای توسعه اقتصادی تغییر کرد.

اقدامات خصمانه دولت‌های غربی چه در حمایت از سلسله سرنگون‌شده پهلوی در دوران پیش از انقلاب و چه در حمایت از رژیم بعثی عراق در تجاوز در دوران جنگ تحمیلی، نوعی بدبینی نسبت به برقراری هرگونه روابط با این کشورها ایجاد کرده بود؛ رئیس‌جمهور وقت ایران بر این باور بود که ترمیم اقتصاد کشور مستلزم تنش‌زدایی و توسعه مناسبات دیپلماتیک



پوشش خدمات دولتی و انتقال فعالیت به بخش خصوصی، تغییر سیستم سهمیه‌بندی کالاهای اساسی، تعادلی شدن قیمت کالا و تغییر سیاست نرخ‌گذاری و سپردن تجارت خارجی به بخش خصوصی بود.

می‌توان گفت استراتژی‌های اقتصادی دولت دوم آیت‌الله هاشمی شباهت بسیاری با برنامه‌های کابینه نخست دوران سازندگی داشت؛ مهم‌ترین وجه تمایز این دو برنامه، تأکید بیشتر برنامه دوم توسعه در دوران دوم ریاست جمهوری او به ثبات اقتصادی بود؛ برنامه اقتصادی مورد استفاده در دومین دولت هاشمی را می‌توان در چهار محور بررسی کرد:

■ برقراری نظام ارز شناور مدیریت شده، تسهیل تجارت خارجی و تعیین تعرفه‌های گمرکی در بخش تجارت خارجی

■ منطقی کردن نرخ سود بانکی، انتشار اوراق مشارکت و سرمایه‌گذاری، توسعه اعتبارات بانک‌های تخصصی و حفظ ارزش پول ملی در بخش پولی

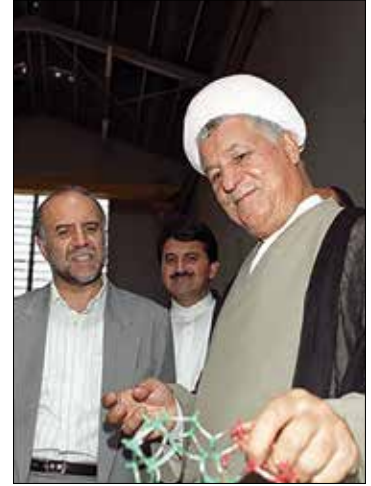
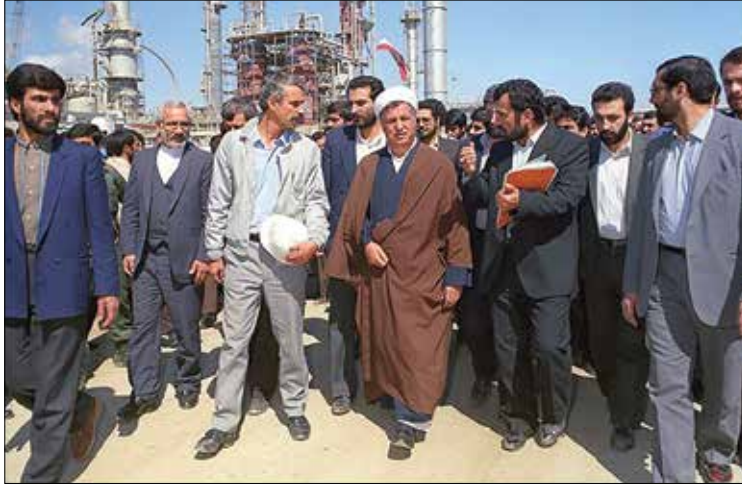
تحمیلی، دولت، نخستین برنامه توسعه را با انتخاب استراتژی آزادسازی اقتصادی و بازسازی آغاز کرد؛ این برنامه که به دنبال سیاست‌های انقباضی دوران جنگ تحمیلی ترسیم شده بود، سعی در عادی‌سازی وضعیت اقتصاد و اجرای سیاست‌های آزادسازی و انقباضی داشت؛ از این رو می‌توان نخستین برنامه توسعه در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی را در چارچوب سیاست‌های «تعدیل» دانست.

تعیین و اصلاح الگوی مصرف، اصلاح در ساختار اجرایی و قضایی کشور، ایجاد رشد اقتصادی پایدار با تأکید بر تولیدات بخش کشاورزی و مهار تورم، از جمله مهم‌ترین بندهای اقتصادی نخستین برنامه توسعه جمهوری اسلامی ایران بود؛ سیاست کلی این برنامه در زمینه بودجه و وضع مالی دولت، کاهش اندازه بخش دولتی و ایجاد فضا و زمینه برای عرضه‌اندام بخش خصوصی بود؛ مهم‌ترین برنامه‌های نخستین کابینه مرحوم هاشمی در این زمینه شامل کاهش هزینه‌های دولت، کاهش سطح



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی



مسالمت‌آمیز با جهان، تسهیل در دسترسی ایران به تکنولوژی‌های نوین جهانی به خصوص در حوزه نفت و گاز و تعامل فعالانه ایران در شبکه اقتصادی جهانی است؛ رئیس‌جمهور دولت سازندگی معتقد بود جمهوری اسلامی ایران باید ضمن تاکید بر هویت انقلابی و اسلامی خود، برای بهبود تصویر جمهوری اسلامی در فضای اقتصادی و سیاسی بین‌المللی تلاش کند.

از این رو دولت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در تعامل با جهان خارج، ضمن حفظ هویت اسلامی خود با اقداماتی نظیر دفاع از حزب‌الله لبنان، روابط خود را با کشورهای غربی و کشورهای عربی منطقه در چارچوبی مسالمت‌آمیز تقویت کرد؛ در دوره هشت‌ساله ریاست‌جمهوری آیت‌الله هاشمی، گام‌هایی در جهت گذر از چالش‌های واردات به توسعه صادرات برداشته شد؛ گرایش به توسعه تولیدات و صادرات غیرنفتی چه در برنامه اول توسعه و چه در برنامه دوم توسعه مورد توجه قرار گرفت؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی جزو اولین کسانی بود که از طرح‌های «فاینانس» در جمهوری اسلامی ایران حمایت کرد؛ در دوران سازندگی در عمل تلاش شد در کنار تحکیم بنیان‌های خودکفایی و استقلال اقتصادی کشور، از طریق حمایت از صنعت و کشاورزی و تشویق صادرات غیرنفتی، از ظرفیت‌های خارجی به‌خصوص در امر سرمایه‌گذاری خارجی بهره‌برداری شود.

به عقیده کارشناسان، نگاه مرحوم آیت‌الله هاشمی به مسائل اقتصادی در عین داشتن نقاط قوت فراوان، در دو سطح قابل نقد است؛ هر چند رئیس‌جمهور کشور در دوران سازندگی در حوزه اقتصاد خرده، رقابت را به رسمیت می‌شناخت، اما به نظر می‌رسد که میل به شتاب‌دهی پیشرفت،

بر مبنای برآورد سازمان برنامه‌بودجه طی دوران ریاست‌جمهوری آیت‌الله هاشمی میزان ارزش‌افزوده بخش کشاورزی و نفت سالانه معادل ۵ درصد افزایش یافته است.

از سوی دیگر ارزش‌افزوده بخش‌های صنعت و خدمات نیز طی دوران سازندگی نیز به ترتیب معادل ۲ و ۶/۵ درصد به ازای هر سال افزایش یافت؛ در این دوران کسری بودجه ۵۰ درصدی در سال ۱۳۶۷ به توازن بودجه تبدیل شد و ترکیب هزینه‌های دولت به سمت هزینه‌های عمرانی تغییر جهت داد؛ تراز منفی تجارت خارجی در این دوران تغییر جهت داد و از حجم سنگین بدهی‌ها و تعهدات دولت کاسته شد؛ طی ۸ سال یادشده نرخ بیکاری در کشور با کاهش حدود ۵ واحد درصدی به حدود ۹ درصد کاهش یافت.

هر چند می‌توان بر عملکرد دولت سازندگی در حوزه مهار سطح عمومی قیمت‌ها و بروز تورم ایراداتی وارد کرد ولی در مجموع عملکرد آن در حوزه اقتصادی را می‌توان مناسب ارزیابی کرد.

مانع از ورود برخی از الزامات اقتصاد کلان به ضروریات برنامه اقتصادی از نگاه هاشمی شده است.

دوران سازندگی از دریچه آمار

سیاست‌های دولت هاشمی رفسنجانی ضمن تقویت نقش ایران در مراودات بین‌المللی، دستاوردهای اقتصادی مهمی برای کشور به همراه داشت؛ بررسی آمارها نشان می‌دهد که طی ۸ سال سکان‌داری ایشان در قوای اجرایی کشور، عمده شاخص‌های اقتصادی وضعیت رو به بهبودی را تجربه کرده‌اند؛ رشد تولید ناخالص داخلی کشور که در دوران جنگ تحمیلی به منفی ۵/۵ درصد رسیده بود، با تغییر جهت چشم‌گیر به بیش از ۶ درصد افزایش یافت.

بر مبنای اولین گزارش توسعه انسانی جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۷۸ از سوی سازمان برنامه‌بودجه به انتشار رسید، درآمد سرانه هر ایرانی طی دوران سازندگی به‌طور متوسط سالیانه حدود ۵ درصد افزایش یافته است؛

اهم‌توکلی:

سر بلند در تنازع قدرت و وظیفه

شنیدن دیدگاه‌ها و خاطرات احمد توکلی از سال‌های همراهی و رقابت با رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام جذاب است؛ او در این گفت‌وگو از خصوصیات اخلاقی مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، خاطراتی از رقابت‌های انتخاباتی و نامه معروف خود به ایشان سخن می‌گوید.

● ابتدا از خصوصیات شخصیتی مرحوم آیت‌الله هاشمی بفرمایید و با توجه به شناختی که از ایشان دارید، به نظر شما چه خدمات ارزنده‌ای به کشور و انقلاب ارائه دادند؟

مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، صفتی داشتند که سر بزنگاه‌های مهم خود را نشان می‌داد و آن صفت برجسته این بود که در تنازع بین انجام وظیفه و قدرت، انجام وظیفه را ترجیح می‌داد.

بنده دو مثال می‌زنم تا این مسئله به خوبی روشن شود؛ اولین مورد در باره تعیین رهبری انقلاب اسلامی پس از حضرت امام (ره) بود که آیت‌الله هاشمی در آن موقع دارای نفوذ زیادی بوده و ظاهراً مورد توجه بیشتری بودند، اما وقتی که در مجلس خبرگان قرار گرفتند، با اینکه می‌توانستند در موقعیت رهبری قرار بگیرند، اما با شهادت خودشان زمینه را فراهم کردند که آیت‌الله خامنه‌ای به رهبری کشور برگزیده شوند؛ شهادتی که ایشان در آن جلسه دادند این بود که از حضرت امام (ره) نقل کردند که فرمودند: آقای خامنه‌ای بهترین فرد برای رهبری آینده کشور است و همچنین این رهبری نباید شورایی باشد.

مرحوم آیت‌الله هاشمی نقل می‌کنند وقتی که از حضرت امام (ره) پرسیدند که بعد از درگذشت شما باید چه کنیم و چه کسی به عنوان رهبر آینده مملکت انتخاب شود و چه کسی باید کشور را اداره کند، ایشان فرمودند: آقای خامنه‌ای بهترین گزینه است و پیرو

این شهادت و سخنان مرحوم سید احمد خمینی (ره) و همچنین شهادت مرحوم آیت‌الله موسوی اردبیلی، زمینه برای رهبری ایشان فراهم شده و مشکل رهبری بعد از فوت امام (ره) برطرف شد.

مسئله دیگر قابل ذکر در مورد مرحوم آیت‌الله هاشمی این است که وقتی قرار بود انتخابات سال ۱۳۹۲ برگزار شود، ما سعی داشتیم که ایشان نامزد انتخابات ریاست جمهوری نشوند ولی ایشان نامزد شدند و بعد هم سعی کردند که رد صلاحیت نشوند اما رد صلاحیت هم شدند.

در غروبی که رد صلاحیت ایشان اعلام شد، برای اینکه خدای ناکرده بر اساس وسوسه‌هایی، موضع‌گیری نامناسبی نداشته باشند، بنده خدمت ایشان نامه‌ای را نوشته و خدمتشان عرض کردم که شناسنامه شما با مهر انقلاب اسلامی مهور شده و به دلیل اینکه مهر جمهوری اسلامی ایران بر آن خورده، دارای اعتبار است؛ بنابراین مبادا کاری کنید که اعتبار این شناسنامه کم شود.

● جزئیات بیشتری از آن نامه و واکنش آیت‌الله هاشمی را بفرمایید.

بنده در آن نامه خطاب به آقای هاشمی عرض کردم که برای شما بهتر است که اینگونه رفتار کنید و خواهش کردم که شما ولو اینکه این موضوع را قبول ندارید و عمل کرد شورای نگهبان در رد صلاحیت خود

را تخطئه می‌کنید اما اعلام کنید که قانون را قبول دارم و به آن تمکین می‌کنم.

بنده این نامه را به شخصی که به منزل ایشان راه داشت، دادم و به آن شخص اعلام کردم که این نامه را باید مستقیماً به دست خود آقای هاشمی برسانید و به غیر از ایشان در اختیار هیچ‌کس دیگری حتی فرزندان‌شان قرار ندهید.

آن شخص ساعت ۱۱ و ۲۰ دقیقه با بنده تماس گرفتند و گفتند که به آقای هاشمی گفته‌ام که آقای توکلی تاکید داشته‌اند که این نامه باید مستقیماً به دست شما برسد و نامه را در اختیار شخص دیگری قرار ندهید و ایشان هم در جواب، لبخندی زده و شروع به خواندن نامه کرده‌اند.

آن شخص به بنده اعلام کرد که مرحوم آقای هاشمی گفته‌اند که به آقای توکلی بگویید بنده حتماً این کار را انجام خواهم داد و دیدیم که در نهایت چنین کاری کردند، البته شما این را هم در نظر بگیرید که در انتخابات سال ۹۲ چه کسانی تایید صلاحیت شده و آقای هاشمی تایید صلاحیت نشد.

بنابراین قدرت روحی بسیاری می‌خواهد که شخصی در مقابل این مسئله کوتاه بیاید و این مسئله، بلندی روح و نظر ایشان را نشان می‌دهد، البته این ماجرای که بنده عرض کردم را خود مرحوم آیت‌الله هاشمی، حدود ۹ روز قبل از درگذشتشان تکرار کردند.

آقای هاشمی افکار قابل انتقادی هم داشته‌اند که



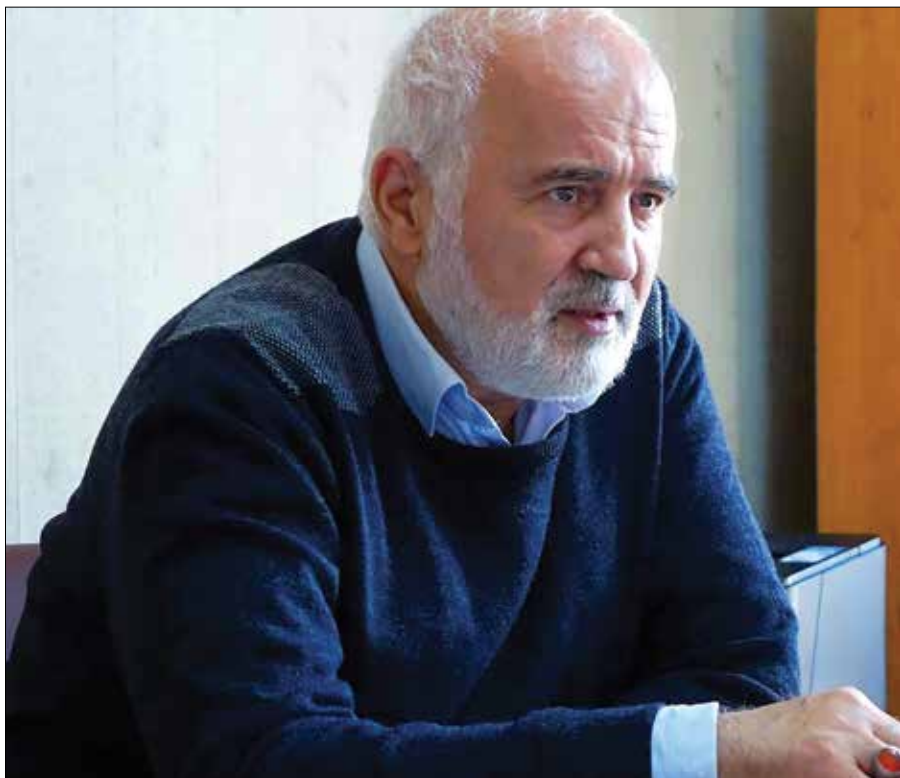
ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

خطبه‌های نماز جمعه و سفرانی درباره انواع مالیات

یکی از مواردی که در اسلام هست، «مالیات‌های جزئی» است که دو گونه است؛ نوعی از آن، مالیات‌های ثابت و مشخص است که میزان و مقدار آن تعیین شده است؛ نوع دوم، مالیات‌های غیر ثابت و نامعین است که هم از لحاظ زمان می‌تواند فصلی باشد (و در شرایطی می‌تواند نباشد) و هم می‌تواند از نظر مقدار کم‌وزیاد شود؛ در «مالیات‌های ثابت و معین» چند مورد مشخص و خیلی معروف است؛ یکی از آن موارد «خمس» است.

معنای تحت‌اللفظی خمس؛ یعنی یک پنجم؛ یعنی یک پنجم از اموال بخشی از مردم، به‌عنوان «مالیات شرعی» از آنان گرفته می‌شود. نخستین مسئله آنکه خمس به‌طور کلی از ضروریات اسلام است؛ یعنی وجود خمس در احکام مالی اسلام آن‌چنان واضح است که هیچ‌کس نمی‌تواند منکر آن باشد و اگر انکار کند، به‌موازین فقهی کافر است؛ اگر کسی منکر ضروری اسلام باشد، باید بگوید من پیغمبر و اسلام را قبول ندارم و اگر بخواهد بگوید قبول دارم، دیگر نمی‌تواند منکر ضروری بشود؛ مثلاً هیچ‌کس نمی‌تواند بگوید که نماز در اسلام نیست؛ چون روشن، بدیهی و ضروری است، البته ضروری فقه از این پایین‌تر است، اما خمس از ضروری فقه بالاتر و ضروری اسلام است.



شروع کردند، اما چون از الگوهای صندوق بین‌المللی پول تبعیت کردند، توفیقات آن به شدت کم شد.

● **به‌عنوان سوال پایانی بفرمایید با توجه به اینکه شما رقیب انتخاباتی مرحوم آیت‌الله هاشمی هم بوده‌اید، ایشان تا چه اندازه خود را متعهد به رعایت اخلاق در عرصه سیاست می‌دانستند؟**

این بی‌اخلاقی‌هایی که بعداً در عرصه سیاست ایران رسم شد، آن موقع هنوز رسم نشده بود؛ بنده در انتخابات سال ۱۳۷۲ رقیب آقای هاشمی بودم و صریح‌ترین و تندترین حرف‌ها را به ایشان زدم که هنوز هم به آن معتقدم، اما ایشان با بی‌اخلاقی سیاسی جواب ندادند.

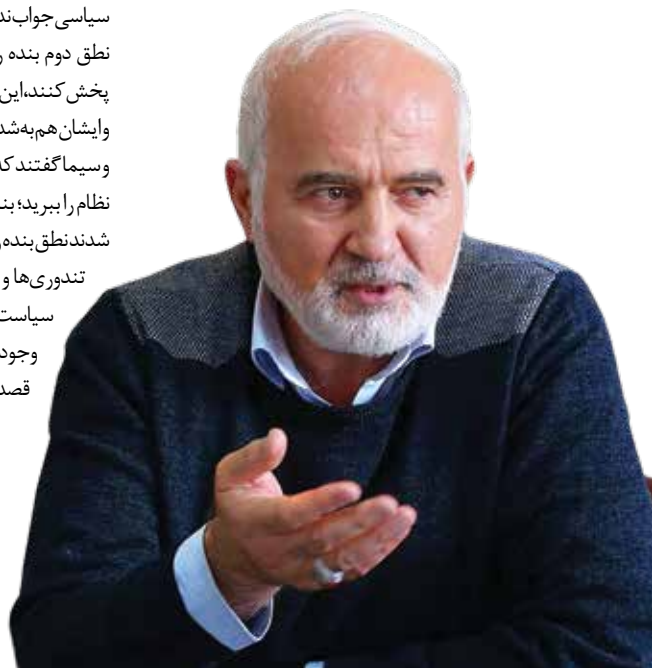
نطق دوم بنده را که نمی‌خواستند از صدا و سیما پخش کنند، این مسئله را به آقای هاشمی اعلام کردم و ایشان هم به شدت عصبانی شدند و به مسئولان صدا و سیما گفتند که چرا می‌خواهید با این کار تان آبروی نظام را ببرید؛ بنابراین مسئولان صدا و سیما مجبور شدند نطق بنده را پخش کنند.

تندوری‌ها و بی‌اخلاقی‌هایی که بعضاً در عرصه سیاست ایران و در میان برخی از نیروها وجود دارد، بعداً رواج پیدا کرد که بنده فعلاً قصد پرداختن به آن را ندارم.

اکنون موقع پرداختن به آن نیست؛ همان‌گونه که شما اطلاع دارید، بنده از قدیم از منتقدان آقای هاشمی بوده‌ام ولی این انتقادات نباید باعث شود که ما حقیقت‌را نبینیم و یا کوچک ببینیم.

● **ایشان تا چه اندازه به دیدگاه و نظرات کارشناسان اهمیت می‌دادند و اقدامات اقتصادی ایشان در دوره ریاست جمهوری را چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

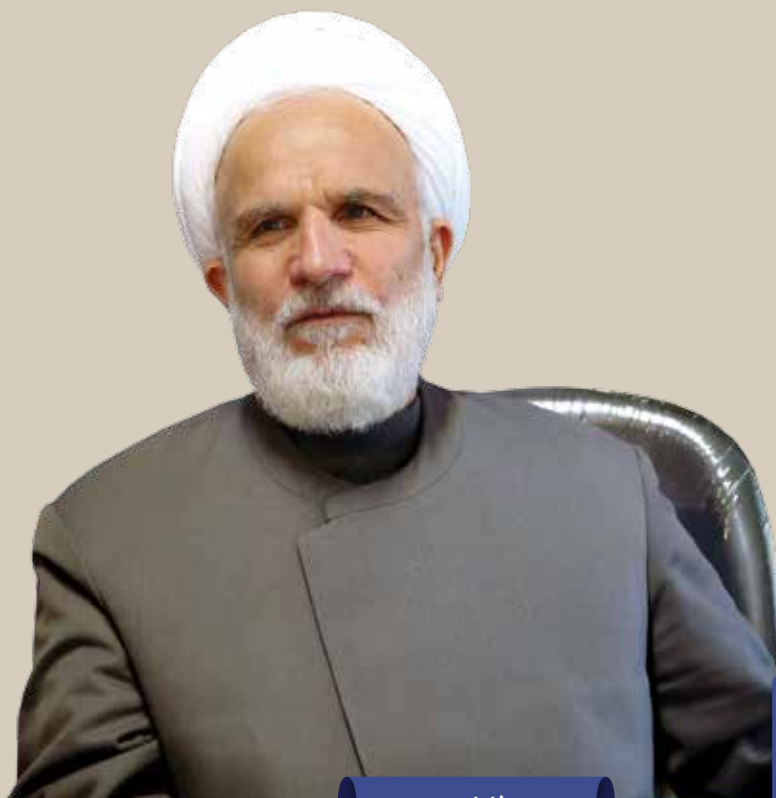
ایشان یکی از افرادی بودند که بسیار به نظر کارشناسان و مخصوصاً کارشناسان اقتصادی توجه می‌کردند، اما سخت‌ترین کار آقای هاشمی، بازسازی بعد از جنگ بود که با فقدان اعتبار کافی، کار خود را



محبت الاسلام والمسلمین محمدی عراقی:

مرد بحران‌ها

آیت‌الله هاشمی هر چند به قول خود یک روستازاده در کسوت روحانیت بود، اما نشان داد که یک روحانی اصیل نه تنها در عرصه علم و فرهنگ، بلکه در عرصه سیاست نیز می‌تواند نقش تعیین‌کننده داشته باشد؛ حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی عراقی از سال‌های پیش از انقلاب با آقای هاشمی آشنا شد و در مراحل مختلف در کنار او بود؛ گفت‌وگوی اختصاصی رایحه با عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام به ابعاد مختلف شخصیت یار دیرین امام و رهبری پرداخته است.



● اولین آشنایی جناب‌عالی با آقای هاشمی کجا و به چه شکلی بود و این همکاری چگونه ادامه یافت؟

شاید ارتباطات خانوادگی در آشنایی بیشتر بنده با آیت‌الله هاشمی رفسنجانی تاثیرگذار بوده است؛ مرحوم عموی ما، حاج آقا مجتبی محمدی عراقی که تقریباً از زمان آیت‌الله‌العظمی بروجردی مدیریت حوزه علمیه قم را بر عهده داشتند آشنایی بسیار نزدیک، و رفت‌وآمد خانوادگی با آیت‌الله هاشمی داشتند، البته در آن زمان سن زیادی نداشتیم، اما از آنجا آشنایی ما شروع شد؛ از سوی دیگر اساتیدی که از سال ۴۲ داشتیم از نزدیکان و

رایحه

ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

خاطره



پنجم اردیبهشت ۱۳۵۱ از زندان آزاد شود.

آیت‌الله خامنه‌ای به همراه همسرش راهی تهران می‌شود تا از دوست زندانی خود دیدار کند؛ دیدار با زندانیان سیاسی شبیه ملاقات معمول با زندانیان عادی نبود؛ مجبور بود ترفندی بزند؛ وقتی به در نگهبانی رسیدند، در نقش یک کرمانی نابلد ظاهر شد و با همان لهجه، اشاره به همسرش کرد: این خواهر آقای هاشمی است که برای دیدار او آمده، من شوهر این خانم هستم. همسر من دل به خدا سپرد و وارد شد؛ من هم نگران و دلواپس از این‌که این راز آشکار شود که او خواهر آقای هاشمی نیست؛

خاطره رهبر معظم انقلاب از ملاقات آقای هاشمی در زندان

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در سال ۱۳۵۰ دستگیر شده بود؛ زندان او پادگان عشرت‌آباد بود؛ پیش از این که آقای هاشمی در

دلیل اینکه آیت‌الله هاشمی را یک فرد کارشناس و دلسوز برای تبلیغات دینی می‌دانستیم با ایشان ارتباط مستمر داشتیم.

● چه ویژگی‌های بارزی از آیت‌الله هاشمی به‌عنوان یک روحانی مبارز در خاطرتان نقش بسته‌است؟

یکی از ویژگی‌های برجسته آیت‌الله هاشمی پایمردی و استقامت و پایداری ایشان بود؛ در دوران مبارزه دهه ۴۰ که امام خمینی (ره) نهضت را آغاز کردند تا بعد از دوران تبعید امام و پیروزی انقلاب، آقای هاشمی کسی بود که یک‌لحظه و ساعت از مبارزه دست نکشید و سست نشد، بلکه هر چه مشکلات بیشتر می‌شد استقامت و مجاهدت ایشان هم بیشتر می‌شد؛ اگر بخواهم دو نفر از روحانیونی که در دوران مبارزه بیشترین شکنجه را تحمل کردند نام ببرم قطعاً یکی از آنها آقای هاشمی است.

نکته دیگر اینکه مشی و سلیقه ایشان مقداری بازر تر بود و با همه گروه‌های سیاسی مبارز کار می‌کردند، امانسبت به مباحث اعتقادی و اسلامی در آن موقع به‌عنوان سازمان مجاهدین خلق شناخته می‌شدند و یک گروه چریکی مسلح بودند با آقای هاشمی ارتباط داشتند، اما از سال ۵۴ که اینها به قول خودشان تغییر ایدئولوژی دادند و شکافی بینشان ایجاد شد و گروه کثیری مارکسیست شدند، آقای هاشمی در کنار سایر علما آنها را تحریم کرد.

● در جریان یادداشت‌های آقای هاشمی در رابطه با تفسیر قرآن هم بودید؟

یکی از ابعاد شخصیت آقای هاشمی قرآنی بودنشان بود؛ کم هستند افرادی که هم سیاستمدار حرفه‌ای بوده و هم این‌طور عاشق قرآن و انس با



در اکثر عملیات‌ها با ایشان در قرارگاه خاتم بودم و بیشترین ارتباط را در دوران جنگ و فرماندهی ایشان داشتم؛ انصافاً از قطعات درخشان زندگی ایشان، دوران فرماندهی جنگ بود که از همه وجود خودشان مایه گذاشتند و انصافاً نقش بسیار مهمی در پیروزی رزمندگان اسلام در عملیات‌های مهم و در هماهنگی بین ارتش و سپاه و پشتیبانی از جبهه و جنگ داشتند.

بعد از اتمام مسئولیت در نمایندگی ولی‌فقیه در سپاه، در سازمان تبلیغات اسلامی حضور داشتم و باز به دلیل مشکلاتی که سازمان تبلیغات اسلامی و به‌طور کلی تبلیغات دینی در کشور داشت، به

دوستان آیت‌الله هاشمی بودند و همکاری نزدیکی با یکدیگر داشتند.

بعد از اینکه آیت‌الله هاشمی از سفر خارج برگشتند و دستگیر شدند، بنده هم دستگیر شدم؛ منتها ایشان در بند یک بود و من در بند دو و هیچ‌گاه ساواک ما را به بند یک نبرد؛ در بند یک آیت‌الله هاشمی و بزرگانی همچون آیت‌الله طالقانی بودند؛ هر چند از نزدیک یکدیگر را نمی‌دیدیم، اما با یکدیگر ارتباط داشتیم؛ بعد از پیروزی انقلاب نیز به دلیل آغاز جنگ و مسئولیتی که در زمان امام (ره) به عهده بنده گذاشته شد و با توجه به مسئولیتی که آیت‌الله هاشمی در فرماندهی جنگ داشت، تقریباً

زیرا دیدار محارم با یکدیگر ویژگی خاصی دارد، اما از آنجا که آقای هاشمی فرد زیرکی بود، وقتی از دور همسرم را دید متوجه موضوع شد... کنار یک جوی آب ایستاد، به طوری که همسر من در مقابل او در طرف دیگر جوی قرار گرفت.

در این وقت یک نظامی دوان دوان به طرف من آمد و اجازه ورود داد؛ من وارد شدم و آقای هاشمی از دیدار من بسیار شادمان شد. در زمانی که آنها کنار یکدیگر به گفت‌وگو بودند، یک نظامی آنجا ایستاده بود و در حالیکه لبخندی بر لب داشت به آقای خامنه‌ای خیره بود؛ من هم با تبسم متقابل و ادب و نزاکت لازم

پاسخ او را دادم.

چندی بعد که آقای هاشمی از زندان آزاد شد، از آقای خامنه‌ای پرسید که آن نظامی لبخند به چهره را در زندان عشرت‌آباد شناخته بود؟ گفتم: نه؛ گفتم: او همان استوار زمانی بود و به احتمال قوی او را شناخته بود.

آنجا بود که فهمید این استوار با معرفت زندان قزل‌قلعه در سال ۴۲، اینجا هم او را از لطف خود بی‌نصیب نگذاشته است.

(شرح اسم صفحات ۴۵۷ و ۴۵۸)

قرآن باشند؛ لذا ایشان در تمام دوره مبارزاتشان در امور قرآنی فعالیت مستمر داشت؛ عمده وقت ایشان در زندان، کار علمی بر روی مباحث قرآنی بود و یادداشت‌هایی که در این زمینه داشت به شکل‌های سخت و هوشمندانه‌ای عمدتاً توسط همسر ایشان از زندان خارج می‌شد و سرچشمه آثار ایشان از جمله تفسیر راهنما و فرهنگ قرآن عمدتاً یادداشت‌هایی است که از دوران زندان و مبارزه به یادگار مانده است.

خود ایشان رابطه و انس با قرآن را ثمره دعایی می‌دانند که در سفر حج انجام گرفت و این یکی از برکاتی بود که خداوند نصیب ایشان کرد و شاید همین مسئله ایشان را در فراز و نشیب‌ها و مشکلات و مسائل مختلفی که در طول زندگی و فعالیت‌های سیاسی داشت، حفظ کرد.

● بخش دیگری از مسئولیت‌های ایشان در دوران دفاع مقدس بود؛ به‌عنوان جانشین فرمانده کل قوا چگونه توانست گروه‌های حاضر در جبهه را به سمت وحدت سوق دهد؟

در دوران دفاع مقدس نقش آقای هاشمی یک نقش بی‌بدیل بود که پس از منع حضور آیت‌الله خامنه‌ای در جبهه‌ها نقش ایشان در فرماندهی جنگ برجسته‌تر می‌شود و واقعا اگر آقای هاشمی و نقش ایشان نبود مشکلات زیادی در جنگ پیدامی کردیم.

آن موقع کسی باور نمی‌کرد که یک روحانی بتواند عملیات‌های نظامی را فرماندهی کند، اما آقای هاشمی در این مسیر موفق عمل کرد؛ به‌طوری‌که نیروهای حرفه‌ای ارتش و نیروهای جدیدی مثل سپاه و بسیج، فرماندهی آقای هاشمی را پذیرفتند؛ واقعا در جنگ کار بزرگ و مسئولیت بسیار سنگینی را بر عهده داشت و به‌خوبی از عهده این کار برآمد؛ در آن دوره مشکلات پشتیبانی، مالی و امکانات، تجهیزات و تسلیحات کمی در اختیار

داشتیم و تحریم مطلق بودیم، اما آقای هاشمی با تدبیری که داشت توانست تمام امکانات موجود کشور را بسیج کند.

مرحله بعد این بود که چگونه بین نیروهای حرفه‌ای نظامی با نیروهای مردمی که تازه شکل گرفته بود هماهنگی به وجود بیاید؛ چراکه اینها اصلاً باهم زبان و فرهنگ مشترک نداشتند؛ این کار بزرگی بود که عمدتاً با هنر مدیریت آقای هاشمی شکل گرفت؛ در زمان عملیات چه شب‌هایی تا دیر وقت و گاهی چند شبانه‌روز کار، هدایت عملیات را بر عهده داشت و چه سختی‌ها و مشکلاتی را در این مسیر تحمل کرد؛ هنوز نقشی که ایشان در عملیات خیبر، عملیات جزیره مجنون، والفجر ۸ و عملیات کربلای ۴ و ۵ داشت به‌خوبی روشن نشده است.

در مواقعی که به‌خصوص تردید و اختلاف‌نظر به وجود می‌آمد که این کار بشود یا نشود و آیا عملیات در این نقطه انجام بشود یا نشود، فرماندهان نظرات مختلف داشتند؛ آقای هاشمی با حوصله گاهی ساعت‌ها بحث می‌کردند تا بالاخره به نتیجه واحدی برسند و بتوانند تمام نیروهای رزمند را در یک عملیات هماهنگ کنند.

● در اختلاف‌نظرهایی که در رابطه با عملیات‌ها به وجود می‌آمد چگونه وحدت نظر حاصل می‌شد؟

آقای هاشمی دو خصوصیت مهم داشت؛ یکی هوشمندی بالای ایشان در زمینه سیاسی بود؛ فرماندهان سپاه که بعضاً دانشجویان خط امام بودند نیز افرادی باهوش بودند و فکر داشتند؛ آقای هاشمی با آن هوشی که داشت می‌توانست همه اینها را قانع کند، البته سخت بود و گاهی ساعت‌ها طول می‌کشید.

دومین نکته؛ حوصله مدیریتی ایشان بود؛ گاهی چند ساعت یا یک شبانه‌روز پای صحبت افراد

می‌نشست و گاهی جلسه به نتیجه نمی‌رسید و وقت نماز می‌شد و جلسه به پایان می‌رسید و صحبت‌ها به جلسات بعد می‌کشید؛ در کنار این دو عامل؛ اخلاص و فداکاری ایشان توانست الفت و هماهنگی را بین نیروها و فرماندهان به وجود بیاورد؛ بعضی وقت‌ها کار سخت می‌شد و مشکلاتی پیش می‌آمد، اما یاد می‌آید که عصبانی بشود و یا فکر کند که دیگر نمی‌شود کاری کرد.

● آقای هاشمی بعد از جنگ در عرصه سازندگی ورود پیدا کرد و فرماندهی اجرایی کشور را بر عهده گرفت؛ مدیریت ایشان به‌عنوان رئیس‌جمهور چگونه بود؟

جنگ به تریبی که می‌دانید تمام شد که در این رابطه فکر و پیش‌بینی‌های آقای هاشمی و فداکاری ایشان نقش مهمی داشت، اما مهم‌ترین دغدغه همه مسئولان بعد از جنگ، بازسازی کشور بود؛ در این هشت سال تقریباً نیمی از استان‌های کشور ویران شده بود؛ مخصوصاً اواخر جنگ موشک‌های صدام به تهران هم می‌رسید؛ این مسائل باعث شده بود تقریباً تمام زیرساخت‌های اقتصادی، نظامی، صنعتی و تاسیسات و جاده‌ها نابود شود؛ بنابراین بعد از جنگ مسئله بازسازی کشور مخصوصاً تاسیسات زیربنایی و حیاتی کشور مسئله اصلی بود؛ کشور از نظر منابع مالی و اقتصادی به شدت مشکل داشت و مردم انتظار داشتند مشکلات دوران جنگ برطرف شود و مسئولان به دنبال راهکاری برای این مسئله بودند، اینجا بود که فصل جدیدی از توانایی‌های آقای هاشمی خود را نشان داد.

یک روحانی به قول خودشان روستایی زاده، روستایی که نه تحصیل کرده آکسفورد و کمبریج و هاروارد بود و نه درس مدیریت امروزی را خوانده بود و تجربه آن چنانی در مسائل اجرایی نداشت، عملاً نشان داد که یک روحانی تحصیل کرده حوزوی می‌تواند بهتر از دیگران بحران را مدیریت

خاطره



باشد و شهید شود، ۴ برابر دیگر اقدار جامعه شهید داده است. وقتی طلبه‌ها به جبهه می‌رفتند، رزمندگان با اصرار می‌گفتند: شما مرشد ما هستید؛ فقط ما را هدایت کنید تا خودمان تفنگ به دوش دفاع کنیم و بجنگیم؛ شما فقط به ما روحیه بدهید؛ واقعا هم روحیه می‌دادند؛ عمده‌ها را بر سرخود می‌گذاشتند و به خطوط مقدم می‌رفتند؛ خودم گاهی شب‌ها به بعضی از خطوط سر می‌زدم.

مثلاً در عملیات خیبر و چند عملیات دیگر بالباس بسیجی می‌رفتیم تا ببینیم نزدیک شروع عملیات چه وضعی حاکم است؛ می‌گشتیم و می‌دیدم که نیروها در تاریکی شب، گروهان گروهان و گردان گردان

نقش روحانیت در عملیات خیبر

اگر به تعداد جمعیت روحانیت در مقایسه با جمعیت کشور و سپس به تعداد شهدای روحانی در مقایسه با تعداد شهدای غیر روحانی نگاه کنید، متوجه می‌شوید که با اینکه دیگران مایل نبودند روحانیت جلو



شخصی و خانوادگی نشان دهد.

● نظر شما در رابطه با حضور کم نظیر مردم

در مراسم تشییع آن مرحوم چیست؟

حضور مردم در تشییع ایشان امر عجیب و غریبی نبود و ماهم همین انتظار را از مردم داشتیم که همه سلیقه‌ها حتی منتقدان آقای هاشمی هم حضور پیدا کنند؛ بالاخره خدمات و شخصیت ایشان را کسی نمی‌تواند منکر شود؛ همه این را قبول داشتند که آقای هاشمی یک شخصیت مجاهد و انقلابی بود و کاری که در دوران مبارزه و در دوران انقلاب کرد و خدماتی که داشت با برخی انتقادها فراموش نمی‌شود، البته مردم هم سنگ تمام گذاشتند و هوشمندی و وفاداری خود را نشان دادند.

حضور مقام معظم رهبری در تشییع و اقامه نماز توسط ایشان نیز نقش بسیار موثری در حضور مردم داشت؛ هر چند آقای هاشمی را از دست دادیم و فقدان ایشان خسارت بزرگی است، اما شخصیت ایشان به گونه‌ای بود که رحلت ایشان هم سرمایه جدیدی برای انقلاب ایجاد کرد؛ مردان بزرگ هم این گونه هستند، همان طور که امام این گونه بود؛ امام (ره) در حیاتشان خیر و برکات فراوانی داشتند و وفاتشان هم برای انقلاب قدرت آفرین بود.

یکی از مهم‌ترین نقاط قوت و مزیت‌های نظام و انقلاب، ارتباط میان رهبری و آقای هاشمی بود؛

چه در دوران ریاست جمهوری ایشان و چه بعد از آن، این رابطه مهم و تاثیر گذار بود.

آقای هاشمی فرد صاحب‌نظری بود، حتی در زمان حضرت امام (ره) و در دوران جنگ خاطرات اختصاصی دارم که نشان‌دهنده اختلاف نظر ایشان با امام (ره) در رابطه با جنگ و ادامه جنگ بود؛ آقای هاشمی در جلسات خصوصی نظرات خود را به امام (ره) می‌گفت، خیلی هم صریح می‌گفت، اما هیچ وقت نظرات خودش را در برابر ایشان رسانه‌ای نکرد.

رهبر معظم انقلاب هم در پیام جامع و کاملی که به مناسبت درگذشت آقای هاشمی صادر کردند، اشاره کردند که هیچ‌گاه این مسائل از علاقه و محبتی که ایشان نسبت به من داشتند ذره‌ای کم نکرد و این یک واقعیت است که دشمنان را ناامید کرد؛ خیلی‌ها امید بسته بودند که در راس نظام، دو قطبی و دوگانگی ایجاد کنند، اما نتوانستند.

روی این موضوع کار شده بود که این یکپارچگی را به هم بزنند، اما آقای هاشمی در امتحانات سختی که در دوران اخیر پیش آمد توانست اصالت و عشق خود را به ولایت فقیه، نظام جمهوری اسلامی و ترجیح منافع و مصالح انقلاب بر مصالح و منافع

کند و ایشان نشان داد که مرد بحران است و توانست به خوبی توانایی خود را در بحران‌ها نشان دهد و این کشور را در دوران سازندگی از آن خطراتی که بود تا حد زیادی با سلامت عبور دهد، زیرساخت‌های کشور را بازسازی کند، مشکلات کشور را حل کند، اقتصاد کشور را سامان بدهد و انتخابات خوبی را با نگرداشتن مردم در صحنه برگزار کند، البته پشتوانه ایشان بعد از امام (ره)، مقام معظم رهبری بودند؛ ارتباط نزدیک، طولانی مدت و تنگاتنگی که بین ایشان و رهبری بود مهم‌ترین مسئله‌ای بود که توانست کشور را از آن اختلافات دوران اول انقلاب، جنگ، دولت موقت و بنی‌صدر به یک هماهنگی و انسجام برساند.

● نظر شما درباره تاثیر گذاری آقای هاشمی

پس از دوران ریاست جمهوری چیست؟

به خاطر دارم که بعد از دوره ریاست جمهوری آقای هاشمی یکی از سؤالات مهم این بود که آقای هاشمی که همیشه شخصیت دوم نظام بوده حالا چه جایگاهی خواهد داشت و همه می‌خواستند ببینند چه اتفاقی می‌افتد؛ یکی از تدابیر خیلی بزرگ که واقعا الهام الهی به رهبر معظم انقلاب بود، تشکیل مجمع تشخیص مصلحت نظام به شکل جدید بود که آقای هاشمی هم تراز با دیگر قوا به ریاست این مجمع انتخاب شدند؛ این یکی از کارهای بزرگی بود که رهبر معظم انقلاب انجام دادند و آقای هاشمی در این زمینه؛ مانند بخش‌های دیگر توفیقات بسیار خوبی داشت و در سالیانی که ریاست مجمع را بر عهده داشت چه در بعد مستشاری و چه در بعد تنظیم و تدوین سیاست‌های کلی نظام و کشور نقش بی‌بدیلی داشت.

● ارتباط آیت‌الله هاشمی با رهبر معظم

انقلاب چگونه بود؟

مجتهد و عزیز در میان مردم با خونشان از اسلام دفاع کردند؛ شخصیت‌هایی مثل شهید مطهری، شهید بهشتی، شهید هاشمی‌نژاد، نخست‌وزیر، رئیس قوه قضاییه و خیلی از علمای روحانی شهید شدند و خداوند آنها را روی بال ملائک به بزم خود برد. رهبر گران‌قدر و عزیز ما مورد سوء قصد قرار گرفت که هنوز آثار آن ترور جسم ایشان را رنجور دارد؛ چقدر از علما و بزرگان روحانی پیش‌تاز شهادت بودند؛ این افتخار را در جایی داریم که حکومت را آخوندی و طبقه حاکمان را آخوند می‌گویند؛ یعنی همین آخوندهایی که حاکم بودند، این گونه جان دادند.

جمع شدند و طلبه‌ها دارند آنها را با جهاد و شهادت توجیه می‌کنند؛ من هم می‌نشستم و متوجه نبودند که در بین آنها هستم؛ کار خودشان را می‌کردند. بدون اغراق بگویم که وقتی می‌نشستم، تحت تاثیر موعظه‌های طلبه‌ها برای بچه‌های رزمنده قرار می‌گرفتم؛ بلند که می‌شدم، روحیه‌ام عوض می‌شد؛ چون می‌دیدم که چقدر خوب حرف می‌زنند. امروز مفتخریم و در میان مردم سر بلندیم که بالاترین مقامات روحانی شهید شدند. بزرگ‌ترین و بهترین شهدای محراب، پیر مردهای روحانی، مجاهد،

آیت‌الله اراکی:

دفع توطئه خلق عرب

آیت‌الله اراکی، دبیرکل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، در دوران دفاع مقدس رئیس دادگاه انقلاب در خرمشهر و آبادان و رئیس دادگستری اهواز بود و خاطرات زیادی از آن دوران و پشتیبانی‌های آیت‌الله هاشمی از نیروهای مردمی در مقابل توطئه‌های بنی‌صدر در کمک‌رسانی نظامی به نیروهای مردمی دارد؛ فرصتی دست داد که با ایشان در محل مجمع تقریب گفت‌وگویی درباره خدمات آیت‌الله هاشمی در آن دوران پرتلهاب و همچنین شخصیت قرآنی ایشان انجام دهیم.

● درباره نقش آیت‌الله هاشمی در دوران مبارزه با نظام ستم‌شاهی و دفاع مقدس چه خاطراتی در ذهن دارید؟

ابعاد شخصیت مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی متعدد است؛ یک بعد شخصیت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی بعد مبارزاتی ایشان است که یک شخصیت پیش‌تاز در مبارزه بودند؛ باید گفت نام آیت‌الله هاشمی رفسنجانی با تاریخ مبارزات ملت ایران به رهبری امام خمینی (ره) گره خورده است؛ من با شخصیت ایشان از همان روزهای اولی که مبارزات انقلابی آغاز شد آشنا شدم؛ شاید حدود ۱۰ ساله بودم که ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ شکل

گرفت و مبارزات حضرت امام (ره) اوج پیدا کرد و از همان روزها با نام آیت‌الله هاشمی آشنایی پیدا کردم و در مراحل مختلف؛ مانند مسئله سر بازی ایشان و شکنجه‌ها و فشارهایی که دیدند به لحاظ پیگیری خبرها و فعالیت‌های ایشان همراه آیت‌الله هاشمی بودیم.

اما آشنایی نزدیک من با ایشان عمدتاً به دوران پس از پیروزی انقلاب برمی‌گردد؛ از همان دورانی که ایشان به‌عنوان عضو شورای انقلاب شناخته شدند ما گاهی مزاحم ایشان می‌شدیم، نظر می‌خواستیم و در رابطه با برنامه‌های آتی انقلاب گفت‌وگو می‌کردیم و گاهی از ایشان حتی دستورالعمل در خواست کردیم.

همکاری من با آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دوران دفاع مقدس افزایش یافت؛ من در سال ۱۳۵۸ ماموریت یافتم که در خرمشهر و آبادان حضور پیدا کنم، در آن دوران توطئه خلق عرب و برخی دیگر گروهک‌ها در آن مناطق شدت یافته بود و این مسائل نزدیکی مرا با آقای هاشمی ایجاد می‌کرد تا از ایشان کمک بخواهم و ایشان هم همواره پشتیبانی می‌کردند؛ بعدها در اهواز به‌عنوان رئیس دادگستری و ریاست دادگاه انقلاب حضور پیدا کردم و این ماموریت در دوره جنگ بسیار ویژه و سخت بود؛ آقای هاشمی در آن دوران یک پشتیبان بسیار محکم بود و در رابطه با تهیه سلاح برای رزمندگان در آغاز جنگ و برخورد‌های بسیار بد بنی‌صدر با رزمندگان و نحوه پشتیبانی جنگ بسیار کمک می‌کرد.

من با سند و مدرک و براساس اینکه رئیس دادگاه انقلاب خرمشهر و آبادان و رئیس دادگاه جنگ بودم و از تمام مشکلات آن دوران باخبر بودم، معتقدم بنی‌صدر در دوران جنگ خیانت کرد؛ در آن دوران بخشنامه‌ای از سوی بنی‌صدر مبنی بر منع هرگونه تحویل سلاح به نیروهای مردمی از جمله سپاه صادر شد؛ در همان زمان که این بخشنامه ابلاغ شده بود من با جمعی که همراهم بودند جلوی یک مجموعه سلاحی که از پادگان دژ خرمشهر برای تحویل به منافقان خارج می‌شد را گرفتیم و مصادره کردیم و به رزمندگان دادیم؛ به عبارتی در آن دوره دو کار از سوی بنی‌صدر صورت می‌گرفت؛ یکی منع تحویل سلاح به نیروهای مردمی و دیگری تحویل سلاح به منافقین و گروهک‌ها طبق یک طرح و برنامه.

شاید تا به حال درباره این برنامه چیزی گفته نشده

سوره

ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی





قرآن و مدیریت عالی کشور

بنده فکر می‌کنم قرآن در همه جای سیاست حرف دارد؛ قرآن باید مدیریت عالی کشور، مسئولیت‌هایی که خداوند برای پیامبر و رهبران جامعه، علما، ثروتمندان جامعه، توده‌های مردم و وظیفه‌ای ترسیم کرده است و چیزی نیست که قرآن آن را ندیده باشد. وقتی به محتوای کار می‌رسیم، قرآن بر بحث عدالت تکیه می‌کند و با ظلم مخالفت می‌کند؛ نمونه‌هایی مثل فرعون و نمرود و ابوجهل را برای هر زمانی به صورت نمادین مشخص می‌کند و پیامبری را در مقابل او قرار می‌دهد و میدان جهادی که برای منادیان حق در نظر می‌گیرد؛ همه این کارها سیاسی است.

قرآن برای سیاست -سواى لفظی که در آن وجود دارد، نمونه دارد و می‌توان آن را به عنوان سیاست قرآنی معرفی کرد؛ قرآن در مسائل عمرانی، اقتصادی، تولیدی، صنعتی، توسعه دانش و بسیاری از مسائل دیگر حرف دارد. لذا اگر موضوع سیاسی مشخص شود، می‌توان از طریق دایره‌المعارف‌های قرآنی برای آن پاسخی پیدا کرد؛ در مسائل سیاسی خلأی وجود ندارد و قرآن از آن غفلت نکرده است؛ بنابراین قرآن یک کتاب سیاسی هم هست.



ایشان پیشنهاد کرد من یکسری کارهای قرآنی انجام داده‌ام و شما گروهی تشکیل دهید و روی این نوشته‌ها کار علمی انجام دهید؛ ایشان آنجا به من گفت که این ایده را از قبل از دوره زندان در ذهن داشت.

● نگاه تخصصی آقای هاشمی به قرآن، مفاهیم و واژگان آن چگونه بود؟

دو نگاه به واژگان قرآنی وجود دارد؛ یک‌زمان به قرآن به مثابه یک دایره‌المعارف نگریسته می‌شود که شامل مجموعه معارفی است که باهم پیوند ندارند و در عرصه‌ها و موضوعات مختلف مطرح شده‌اند و آنگاه فرهنگ قرآن نوشته می‌شود که کار آقای هاشمی این نبود؛ کار آقای هاشمی در تدوین فرهنگ قرآن یا واژه‌شناسی قرآن، برای کشف رابطه این واژه‌ها برای دستیابی به ساختار مفاهیم قرآن بود.

ما دو نوع محکمت قرآنی داریم؛ محکم در مقابل متشابه و محکم در مقابل تفصیل که باهم تفاوت دارند؛ نظر آقای هاشمی این بود که با واژه‌شناسی قرآن روابط آیات و واژگان را با یکدیگر کشف کند و زمینه کشف ساختارهای قرآن را فراهم نماید؛ اگر کسی می‌خواهد کار آقای هاشمی را تکمیل کرده و به نتیجه مطلوب برساند باید ساختاری که مفاهیم قرآنی را به هم پیوند می‌دهد کشف کند؛ ساختار سازی، یعنی به دست آوردن چارچوب کلی مفاهیم قرآنی؛ چارچوب کلی است که این مفاهیم را به هم پیوند می‌دهد و این چارچوب کلی همان «محکم در مقابل تفصیل» است و این تفصیل باید در مجموعه محکم قرار بگیرد و مجموعه محکم همان ساختار کلان این مفاهیم است؛ به عقیده من، آقای هاشمی گام‌های خوبی در زمینه پژوهش و تفسیر قرآن برداشتند و امیدوارم علاقه‌مندان به ایشان و اهل تحقیق بتوانند این گام دوم را در ادامه این راه بردارند.

باشد؛ بر اساس مدارکی که به دست ما رسید و مشاهدات میدانی که داشتیم، برنامه این بود که منافقین و گروهک‌هایی که با صدام از روز اول جنگ و حتی پیش از جنگ همکاری تنگاتنگ داشتند، می‌خواستند وقتی محاصره خرمشهر به وسیله نیروهای بعثی کامل شد از داخل، آزاد شدن شهر را اعلام کرده و در منطقه آبادان و خرمشهر اعلام ایران آزاد کنند؛ لذا از پیش از آغاز جنگ، منافقین و گروهک‌ها وارد خرمشهر و آبادان شدند و سلاح آوردند و شهر را به زرادخانه ضدانقلاب تبدیل کردند در حالی که هنوز جنگ شروع نشده بود به بهانه احتمال آغاز جنگ شهر را سنگربندی کردند؛ ما به آنها می‌گفتیم اگر دشمن بخواهد حمله کند؛ چرا در شهر سنگربندی می‌کنید باید به مرز بروید و آنجا جلوی دشمن را بگیرید؛ لذا ناچار شدم با صدور بخشنامه‌ای همه این نیروها را دستگیر کنیم آن هم در حالی که هنوز با منع قانونی برای فعالیت مواجه نشده بودند؛ آقای هاشمی در این رابطه خیلی به ما کمک کرد و هم در پشتیبانی معنوی از اقدامات ما و هم در پشتیبانی از ناحیه ارسال سلاح نقش شایانی ایفا کرد و یک مجموعه سلاح با وجود اینکه محدود بود وارد خرمشهر شد؛ در واقع پشتیبانی‌های آقای هاشمی از جنگ به ویژه در دوران اولیه جنگ بسیار اثرگذار بود.

● از نگاه و انس آیت‌الله هاشمی با قرآن بفرمایید.

یکی از نکات مهم درباره آقای هاشمی، انس عمیق ایشان با قرآن است؛ این فکری که در ذهن ایشان شکل گرفت که بخواهند در زندان تفسیر و واژه‌شناسی قرآن را انجام دهند دفعتاً شکل نگرفته بود و این ناشی از سابقه ممتد آشنایی و کار بر روی قرآن و معارف آن بود؛ شاید سال‌های ۱۳۶۱ یا ۱۳۶۲ بود که خدمت ایشان رسیدم و



روایتی از برادر آیت‌الله هاشمی (فلسفیان)؛

از بازیگوشی‌های کودکی تا دغدغه‌های همیشگی

محمد هاشمی از خاطرات کودکی، دوران طلبگی و مبارزات برادر بزرگش گفت تا به روحیات، منش و ویژگی‌های شخصیتی او و مهم‌ترین توصیه برادر به فرزندان، دوستان و آشنایان رسید و از همه جالب‌تر روایت او از میزان انس و علاقه آیت‌الله هاشمی به قرآن و فعالیت‌های قرآنی از زندان تا به امروز بود.

دروس حوزوی به حفظ قرآن پرداخت و ۱۵ جزء از قرآن کریم را حفظ کرد؛ ایشان به‌عنوان یک نوجوان طلبه خدمت آیت‌الله العظمی بروجردی رفت و ایشان نسبت به حفظ ۱۵ جزء و همچنین کتاب الفیه از امتحان گرفتند و وقتی دیدند خیلی قوی و خوب هستند ایشان را تشویق کرده، صله دادند و برایشان شهریه تعیین کردند.

اعتقاد آیت‌الله هاشمی از ابتدا این بود که قرآن را باید فراگرفت و به آن عمل کرد؛ یعنی شخصیت قرآنی ایشان از این جهت مهم بود که فقط قرآن را از حفظ نمی‌کرد یا فقط روخوانی نمی‌کرد؛ در دوران مبارزه

مرحوم پدرمان در همان روستا دروس حوزوی خوانده بود و به‌عنوان استاد آیت‌الله هاشمی، مقداری از دروس حوزوی را به ایشان آموزش داد؛ فلسفه پدر ما این بود که اگر فرزندان در سنین بلوغ در یک محیط مذهبی تربیت پیدا کنند ایمان و اعتقادشان کامل و راسخ می‌شود و بعد که بزرگ شدند هر جابر و نددچار انحراف عقیدتی نمی‌شوند؛ لذا مقید بود که ما را در سنین ۱۳، ۱۴ سالگی به قم بفرستد.

بر همین مبنا برادرم در ۱۳ سالگی به قم رفت؛ او در همان سال اولی که وارد حوزه علمیه قم شد در کنار

● با توجه به اختلاف سنی ۸ ساله جنابعالی با آیت‌الله هاشمی درباره دوران کودکی و نوجوانی و روحیات ایشان و علاقه‌مندی‌شان از همان زمان به قرآن توضیحاتی بفرمایید؟
ما در روستا زندگی می‌کردیم و در آن زمان در روستای مامدرسه وجود نداشت و دو سه مکتب‌خانه بود که به آن مکتب‌خانه‌ها می‌رفتیم؛ برادرم در آن دوران استعداد زیاد خود را در مکتب‌خانه نشان داد و در مدت کوتاهی شاید کمتر از دو سال، مواردی را که در مکتب‌خانه آموزش می‌دادند به‌تمام رساند و فراگیری‌شان خیلی سریع بود.



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

خاطره

عراقی، در گوشه‌ای از فرودگاه زاهدان به چشم می‌خورد. بلافاصله با هواپیمای سی - ۱۳۰ به سوی زابل پرواز کردیم؛ در راه، از بالا با توضیح آقای محمود حجتی، استاندار سیستان و بلوچستان، با وضع مناطق سیل‌زده آشنا شدیم؛ کارشناسان هم، در مورد طرح‌های عمران منطقه سیستان و وضع موجود، توضیحات دادند.

در فرودگاه زابل، استقبال رسمی بود؛ بلافاصله با هلی‌کوپترها به مناطق سیل‌زده رفتیم؛ از قضا چندین روستای خراب‌شده را دیدیم؛ مردم در چادرها در نقاط مرتفع زندگی می‌کردند؛ کنار سد انحرافی آبگیر چاه نیمه‌ها، در کنار رودخانه هیرمند در مرز افغانستان، فرود آمدیم. طرح

ساعت هفت به فرودگاه مهرآباد رسیدم و بلافاصله با جمعی از وزرا، معاونان و محافظان به‌سوی زاهدان حرکت کردیم؛ ساعت ۹ صبح به زاهدان رسیدیم؛ باران شدیدی می‌بارید؛ چهار هواپیمای ایلوشین

بازدید از

مناطق سیل‌زده زابل

یک رابطه خانوادگی تبدیل شد؛ به طوری که وقتی در سال ۱۳۴۰ پدر ما در قم مرحوم شد، امام (ره) در شان را به خاطر آقای هاشمی تعطیل کردند و بر جنازه پدر ما نماز خواندند؛ کاری که امام (ره) هیچ وقت در قم نکرده بودند.

● اگر خاطره‌ای از دوران کودکی و جوانی ایشان در ذهن دارید بفرمایید؟

ایشان خیلی جسور بود و از هیچ چیزی نمی ترسید؛ به عنوان یک مورد از آن دوران باید بگویم در روستای مامار سمی زیاد بود؛ در بالای یکی از دیوارهای خانه ما سوراخی بود که درون آن بچه گنجشک‌های زیادی بود؛ حاج آقا به یکی از دوستانش گفت کنار دیوار بایستد تا او پایش را روی دستان دوستش بگذارد و از دیوار بالا برود تا دستش را درون سوراخ کند و گنجشک‌ها را بگیرد بی خبر از اینکه ماری هم در آن سوراخ بود؛ حاج آقا دستش به دم مار خورد و آن را گرفت؛ واکنش مار در هنگام گرفتن دمش این است که بدنش را به زمین می‌خکوب می‌کند تا تکان نخورد؛ حاج آقا هم دید وقتی هر چه دم مار را می‌کشند نمی‌تواند آن را از سوراخ بیرون بیاورد دستش را کمی شل کرد تا مار هم کمی از حالت چسبیده به زمین بیرون بیاید و بلافاصله مار را از سوراخ خارج کرد و محکم به دیوار کوبید و آن دوستی که پایین دیوار بود به شدت ترسیده بود و پابه فرار گذاشت.

● آیت‌الله هاشمی چه در دوران ریاست جمهوری و چه در دوران مبارزه نگاه کلان و زیربنایی به مسائل داشت درباره این طرز فکر و بینش نکته‌ای دارید؟

درباره عملکرد و بینش قرآنی ایشان باید گفت به دو طریق نسبت به قرآن عمل می‌کردند؛ یکی در سخنرانی‌ها و گفت‌وگوهای شفاهی با استناد به آیات قرآن سخنان خود را شروع، و معارف قرآن



وقتی که امام (ره) از خانه برای تدریس در مسجد سلمان فارسی بیرون می‌آمدند وقتش را با خروج ایشان تنظیم می‌کرد و از خانه بیرون می‌آمد و به دنبال امام (ره) می‌رفت؛ بعد از یکی دو بار که این مسئله تکرار شد امام (ره) از ایشان سوال کردند که سوال و صحبتی دارید و این گونه ایشان با امام (ره) صحبت می‌کرد.

بعد که ایشان ازدواج کرد در قم منزلی گرفت و در آنجا ساکن شد و این باعث ایجاد یک روابط خانوادگی با امام (ره) شد و به منزل همدیگر می‌رفتند به نوعی که رابطه ایشان با امام (ره) به

هم ایشان به استناد آیات قرآن می‌گفت که وظیفه مسلمان مبارزه با طاغوت است و آیات قرآن در این زمینه را استخراج می‌کرد و می‌گفت که ما باید به استناد به این آیات امروز با طاغوت مبارزه کنیم؛ چون یک اصل قرآنی است.

● داستان آشنایی آیت‌الله هاشمی با امام خمینی (ره) چگونه بود؟

وقتی آیت‌الله هاشمی به قم آمدند در منزل اخوان مرعشی که اهل رفسنجان بودند، ساکن شد که این خانه روبروی خانه امام (ره) بود؛ ایشان

ضعیفی می‌بارید؛ در محل ژاندارمری، نماز خواندیم و بعد از ناهار، استراحت کردم. سپس در جلسه در مورد بازسازی سریع، ذخیره بیشتر آب در چاه نیمه‌ها و دریاچه‌ها و اصلاح مسیل‌ها و زهکشی منطقه و انتقال نقاط مسکونی به جاهای مرتفع تصمیم‌گیری شد؛ مصاحبه‌ای انجام دادم و به زاهدان و از آنجا به تهران پرواز کردیم؛ ساعت هشت و نیم شب به تهران رسیدیم.

۱۹ بهمن سال ۱۳۶۹

جالبی است که ژاپنی‌ها اجرا کرده‌اند؛ این سد، حدود ۷۰۰ میلیون مترمکعب آب اضافی را به نقاط گودتر منتقل و برای مصرف در طول سال ذخیره می‌کند؛ قرار است ظرفیت آنها را به دو برابر برسانیم. خرابی سیل زیاد است؛ با مردم صحبت کردم؛ از کمک‌های دولت راضی‌اند؛ به همه آنها، چادر و پتو و غذا و سوخت داده شده است؛ به چند چادر سرزدم؛ مردم صبور و قانعی هستند؛ به منطقه «چرینک» رفتیم؛ در اینجا هم مثل نقطه قبل عمل شد؛ مردم، از جهت علوفه دام‌ها نگرانند؛ دام‌ها هم آسیب دیده‌اند.

به شهر زابل رفتیم؛ در مسجد جامع برای مردم صحبت کردم؛ باران



کما امرت» استناد و استقامت می کرد؛ مقاومت آقای هاشمی در زندان بی نظیر بوده است؛ یکی از روش هایی که زندانیان را شکنجه می کردند این بود که آنها را روی یک اجاق داغ می نشاندند و ایشان در هنگام شکنجه آیه «قلنا یاناز کونی بزدا و سلاما علی ابراهیم» را می خواند و با فریادی که می زد به دیگران می فهماند که چه نوع شکنجه ای می شود؛ دفعه اولی که ایشان را گرفتند در قضیه قتل منصور بود که متهم شد به اینکه اجازه قتل منصور را از مراجع گرفته است.

● در کنار این چهره و روحیه قوی و مقاوم، رفتار و روحیه ایشان در زندگی شخصی و خانوادگی چگونه بود؟

ایشان خیلی رؤف و مهربان بود و این فقط در جمع خانواده نبود؛ تا همین روزهای آخر حیاتشان که من مسئول دفتر ایشان بودم روزانه شاید بیش از صد نامه برای ایشان می آمد و همه این نامه ها از افراد نیازمند بود و به طریقی از ایشان برای حل مشکلاتشان کمک می خواستند و یک مورد نمی شد که پاسخ منفی به نامه ها بدهد؛ من می گفتم حاج آقا شما این دستور که به برخی مسئولان می دهید و ما می فرستیم و آنها عمل نمی کنند شاید برای شخصیت شما خوب نباشد، ایشان در پاسخ می گفت: محمد این چه حرفی است، این وظیفه من است که به این نامه ها پاسخ بدهم و آنها هم وظیفه دارند انجام بدهند؛ شما نامه و خواسته هیچ کسی را بی جواب نگذارید.

زمانی که در دوره جنگ رئیس صداوسیما بودم آن زمان خیلی از بچه های صداوسیما، شاید حدود ۲۰۰ نفرشان، بیشتر جبهه و یا پشت جبهه بودند؛ ۲۲ بهمن یک سالی بنا شد که تشکری از این افراد انجام دهیم و یک کارت تبریک درست کردیم، گفتیم خیلی خشک و خالی هم نباشد یک ربع سکه یا نیم سکه از بانک گرفتیم که به این افراد بدهیم؛ بعضی از این افراد آمدند هدایای خود را پس دادند

● در واقع نسبت به تحولات بشری و جهانی نگاه بسته ای نداشت و از روح جست و جوگری بهره می برد؟

درباره این سوال لازم است به یک خاطره اشاره کنم؛ زمانی که من در آمریکا سال ۵۴ درس می خواندم ایشان برای ۱۶ روز نزد من آمد؛ در طی این ۱۶ روز با ماشینی که در اختیار داشتم تعدادی از این ایالات را گشتیم و به من می گفت من را به جاهای مختلف ببر تا جاهای مختلف آمریکا را ببینم؛ مکان های صنعتی، تولیدی، طبیعی و... از آنجا که من مهمان زیادی از ایران از اقشار مختلف داشتم نگاه ایشان با اغلب آنان متفاوت بود و هیچ کدام از کسانی که نزد من آمدند مثل آقای هاشمی جستجوگر نبودند و سوالات زیاد نمی پرسیدند؛ بعد از آنجا نیز به ژاپن سفر کرد تا ریشه های توسعه و پیشرفت ژاپن را بفهمد.

● آیا خاطره ای از دوران شکنجه و زندان ایشان دارید؟

زمانی که ایشان زندان بود و شکنجه می شدند من ایران نبودم و آمریکا بودم؛ ولی چیزهایی درباره ایشان می شنیدم؛ ایشان تحت شکنجه به آیه «فاستقم

را برای مخاطبان بیان می کرد و در ادامه هم راهکارهای عملی خود را پیشنهاد می کرد و این نمونه را می توانیم در نطق های قبل از دستور مجلس و مخصوصا در خطبه های نماز جمعه مشاهده کنیم؛ ایشان سالیانی که خطیب جمعه بود در حوزه مسائل اجتماعی اسلام خطبه های زیادی خواند و تقریبا همه مسائل و مشکلات اجتماعی که در جامعه اسلامی وجود داشت را مطرح کرد.

زمانی هم که رئیس جمهور شد بر توسعه کشور تاکید می کرد؛ عده ای اکنون هم ایشان را متهم می کنند که افکار اقتصاد غربی داشته در حالی که این طور نبود؛ حقیقتا نگاه اقتصادی ایشان یک نگاه ترکیبی بود و طرفدار اقتصاد غربی و بازار نبود بلکه متناسب با شرایط کشور و مبتنی بر آموزه های قرآنی یک نظام اقتصادی ترکیبی را مدنظر داشت.

خیلی از افراد آقای هاشمی را یک سیاستمدار می دانند، اما آن چیزی که من از نزدیک می دیدم این بود که آقای هاشمی سیاست خودش را از قرآن می گرفت؛ ایشان یک روحانی و عالمی بود که می خواست قرآن را به طور عملی در جامعه پیاده کند.

خاطره

عده زیادی تحت فشار فرهنگ مبتذل غرب و ارتجاع قرار گرفتند؛ هر چند این تاثیر، دباب، ولی در یک جهت است؛ الان نیروهای ایثارگر مانند دانه های تسبیح که با یک بند به هم می پیوندند و یک مجموعه تشکیل می دهند.

از بعد روحیه ایثار، فداکاری، گذشت و خداخواهی جامعه را به هم پیوند می دهند و یک انسجام معنوی به همه سطوح می دهد؛ اگر از زاویه دیگر نگاه کنیم؛ خود قرآن این گونه است؛ نیروهای قرآنی چنین صفایی به جامعه می دهند؛ فقط خدا، قرآن و آموزش های قرآنی برای شما مهم باشد.

سبقت قاریان و مافظان ایرانی از عربها

اگر جامعه قرآنی شود، نورانیت آن همه جا را می گیرد؛ حرکتی که الان وجود دارد، جامعه را قرآنی می کند؛ همه جامعه را شامل نمی شود؛

و گفتند به آقای هاشمی بدهید که صرف جنگ شود؛ من رفتم به ایشان گفتم حاج آقا موضوع گریه یک خطبهات درست شد؛ شما که اینقدر دلت می سوزد این سکه ها را بگیر، بچه های صداوسیما گفتند شما خرج جبهه ها کنید؛ واقعا اشک هایش با این دو کلمه سرازیر شد. بارها من در بازدیدهای ایشان در جاهای مختلف شاهد بودم که با تیم حفاظتش برخورد می کرد و می گفت چرا مردم را اذیت می کنید، بگذارید ببینند، کاری به من ندارند؛ به خاطر این روحیه بچه های حفاظت از دست ایشان کلافه بودند.

● چه توصیفی از میزان علاقه آقای هاشمی به نظام دارید؟

آقای هاشمی نظام را حقیقتاً بر خانواده و فرزندان ترجیح می داد، البته می گفت باید سعی کنیم که مانع انحراف نظام شویم؛ زیرا مردم به حق توقع دارند، اما وقتی یک مسئله بین نظام و خانواده، شخص و گروهی ایجاد می شد ایشان همیشه منافع نظام را بر منافع شخصی و خانوادگی ترجیح می داد که مصادیق آن هم بسیار زیاد است.

اگر بخواهیم منصفانه قضاوت کنیم، ایشان در به پا کردن این نظام سهم بسیار بالایی داشت و قبل و بعد از پیروزی انقلاب در سال ها و شرایط بحرانی نقش مهمی در کشور ایفا می کرد؛ بنابراین جان و حتی آپریش را برای نظام می گذاشت.

اگر خاطره ای از دوران ریاست سازمان صداوسیما هم زمان با دوران ریاست جمهوری آیت الله هاشمی و روابط با دولت دارید بیان کنید.

زمانی که صداوسیما بودم برنامه زنده ای به نام «مردم و مسئولان» پخش می شد؛ در این برنامه، مردمی که ناراضی از شرایط بودند تلفن می کردند یا در سالن برنامه حضور می یافتند و وزیر مربوطه با معاون نشان به برنامه می آمدند و مردم سوالات خود را می پرسیدند و مسئولان جواب می دادند و به طور

مستقیم پخش می شد و غالباً هم سوالات انتقادی، تندوتیز و علیه دولت بود؛ برخی از وزرا که از این برنامه ناراضی بودند به حاج آقا شکایت من را کردند؛ ایشان در پاسخ گفت: من این برنامه را نگاه کردم، اتفاقاً برنامه خوبی است و این وظیفه صداوسیما است و شما باید خودتان را اصلاح کنید؛ به عبارتی ایشان دخالتی در امور صداوسیما نمی کرد.

● مهم ترین توصیه ای که آیت الله هاشمی در جمع های خانوادگی یا در محفل های دوستانه بیشتر از همه بر آن تاکید و پافشاری داشت چه بود؟

ایشان چه در جمع خانوادگی و چه جمع های دیگر، همواره توصیه های مشخص و روشنی بیان می کرد و کسانی که به ملاقات حاج آقا می آمدند اگر شکایت و درددلی داشتند ایشان آنها را می شنید و بخشی از موارد را که صحیح بود تایید می کرد، اما بخشی دیگر که حالت سیاه نمایی بود نمی پذیرفت و برای آن افراد توضیح می داد که این گونه نیست، اما نقطه مشترک توصیه آیت الله هاشمی به مراجعه کنندگان، دعوت همه به صبر و اصلاح بود و می فرمود برای این نظام خون هاریخته شده و انسان های زیادی در راه انقلاب فدا شده اند و این نظام و انقلاب می تواند نجات دهنده بسیاری از ملت ها باشد؛ بنابراین همواره باید نظام را حفظ کرد.

● بزرگ ترین میراث آقای هاشمی برای جریانات و فعالان سیاسی چه بود؟

اگر سریال معمای شاه را ببینید گرچه همه واقعیت ها را نمی گوید و اشکالات متعددی از نظر تاریخی و سیاسی دارد، ولی در همان حد و اندازه های که واقعیت ها را بیان می کند، نشان می دهد به ثمر رسیدن انقلاب چقدر مشکل و سخت بوده است و چه مسائلی در کشور اتفاق افتاده است. توصیه همیشگی آقای هاشمی هم حفظ

این میراث عظیم بود و معتقد بود هر کسی به هر طریقی که می تواند باید برای حفظ این میراث تلاش کند؛ زیرا خداوند هم «سبیل» دارد و «سبیل» ندارد و حفظ نظام و خدمت به مردم از طرق مختلف ممکن است.

● از درگذشت ایشان بفرمایید.

همان روز یکشنبه ۱۹ دی ماه من در دفتر ایشان بودم که آقای دکتر هاشمی، وزیر بهداشت، زنگ زد و گفت می خواهد حاج آقا را ببیند؛ ایشان آمد و تقریباً یک ساعت، یک ساعت و نیم نزد حاج آقا بود؛ من در راه منزل بودم که بچه ها زنگ زدند و پرسیدند که شما از حاج آقا خبر دارید که اظهار بی اطلاعی کردم و بعد به محافظان زنگ زدم که گفتند ایشان سکنه کرده اند.

در آن هفته آخر حاج آقا حال و احوال خوبی داشت و خیلی باشاط بود؛ حتی آقای ترابی که برنامه های حاج آقا را تنظیم می کرد، تعریف می کند آن روز آخر وقتی برنامه فردا را به اطلاع ایشان رساندم حاج آقا گفت: اگر زنده بودم چشم؛ آقای ترابی می گوید حاج آقا هیچ وقت این حرف را قبلاً به او نزده بود؛ به تعبیر دوستان می توان گفت آیت الله هاشمی رفسنجانی ایستاده رفت؛ ان شاء الله خداوند عاقبت به خیرش کند و در جانش را عالی نماید و اهل بیت (ع) دست ایشان را بگیرند.



شیرین ترین و بلیغ ترین متن است؛ وقتی عرب که زبان مادری اش قرآن است، این کتاب را می خواند، از الفاظ، آهنگ و مضامینی که در سطح بسیار خوبی ارائه شد و فصیح ترین تعابیر را دارد، لذت می برد و اوج می گیرد و خضوع می کند. این حالت در فارسی زبان ها آسان نیست؛ باید به مفاهیم و ریزه کاری های ادبی آشنا باشید تا این برداشت را از قرآن داشته باشید، ولی الان می بینیم که بسیاری از قاریان و حافظان قرآن در مسابقات بین المللی از عرب ها جلو می زنند که این افتخار زیادی است.

وظیفه مسئولان است که به انسان های شایسته توجه کنند؛ در زمان پیامبر (ص) یکی از عوامل امتیاز برای دادن مسئولیت ها حفظ قرآن بود؛ گاهی که پیامبر (ص) می خواستند کسی را به جایی مامور کنند، می فرمودند: چقدر قرآن می داند؟ هر چه بیشتر می دانست، یک امتیاز حساب می شد؛ بقیه امتیازات هم بوده، ولی این هم یک امتیاز برای احاله ماموریت بود.

اگر در کشورهای عربی این سنت جدی باشد، زیاد نمی توان به آن توجه کرد؛ یعنی به اندازه ایران که به زبان فارسی است، قابل توجه نیست؛ چون قرآن برای عرب ها به خاطر اینکه فصیح ترین متن است،

بودند؛ در هر دید و بازدید ملاحظه می کردیم مسائلی که مطرح می کنند نشان دهنده مدیر، مدبر و به روز بودن ایشان است.

نگاه ملی

فرزند فاتحان اروند

احمد انارکی محمدی، منتخب مردم رفسنجان و انار در مجلس شورای اسلامی، همشهری و از نزدیکان مرحوم آیت الله هاشمی رفسنجانی است؛ احمد انارکی، اطلاعات جالبی از تفکرات و اقدامات سیاسی و اقتصادی مرحوم هاشمی رفسنجانی و همچنین جایگاه ایشان در استان کرمان و منطقه رفسنجان دارد؛ او در این گفت و گو از نگاه ملی آیت الله هاشمی و ترجیح این نگاه بر رویکردهای قومی و منطقه‌ای در کشور سخن می گوید.

● در عرصه سیاست داخلی و سیاست خارجی چه توفیقاتی داشتند؟

مرحوم آیت الله هاشمی واقعا در مسائل مختلف کارشناس بودند؛ به خوبی سیاست خارجی را بلد بودند و دیپلماسی بسیار قوی داشتند و همواره با سیاست و کیاست در مصاحبه‌ها نشان می دادند که از هوش و استعداد فراوانی برخوردارند. آیت الله هاشمی به نظر مشاوران بسیار اهمیت می دادند و بر متحد بودن دستگاه‌ها و مردم بسیار تاکید داشتند؛ به یاد دارم که در دولت ایشان از همه جناح‌ها استفاده شد و کارهای بزرگی را هم در زمان ایشان شاهد بودیم.

● مرحوم آیت الله هاشمی رفسنجانی ذهنی توسعه‌گرا داشتند و کشور را هم در شرایطی بسیار سخت؛ یعنی دوران بعد از جنگ

تحمیلی تحویل گرفتند؛ برنامه‌های اقتصادی ایشان تاجه‌انداز موفقیت آمیز بود؟ اساسا کشورهایی که در آن‌ها انقلاب صورت می گیرد معمولا با مشکلات بسیاری مواجه می شوند و نمی‌توانند روی پای خود بایستند؛ بنابراین یا به هدف انقلاب خود نمی‌رسند و یا به کشوری دیگر وابسته می‌شوند، اما از زمانی که انقلاب اسلامی پیروز شد، با همه حجم‌های کشورهای مختلف علیه ما و جنگ و فتنه‌های ابتدای انقلاب، با حمایت مردم بر این مشکلات پیروز شدیم.

مردم ما از زمان انقلاب، انتظاراتی داشتند که با این انقلاب، همه سختی‌های زمان شاه به پایان برسد، اما جنگ تحمیلی به وجود آمد و آنقدر به کشور فشار وارد شد که نتوانستیم در تحقق همه اهداف موفق باشیم؛ بعد از جنگ تحمیلی، بدترین دورانی است که یک رئیس‌جمهور بخواهد ساکن اداره امور کشور را به دست بگیرد؛ چون سختی‌های بسیار را در پی دارد.

مردم انتظار داشتند خرابی‌ها ساخته شود و کشور به حالت عادی برگردد؛ با همه این اوصاف، مرحوم هاشمی، شجاعانه ریاست جمهوری را قبول کردند و در همین شرایط بود که هم با فشار تحریم‌ها و هم با کسری بودجه مواجه شده بودیم، اما ایشان با مدیریت بسیار قوی توانستند چند کار بسیار مهم انجام دهند؛ ابتدا تشکیل یک کابینه قوی و سپس آغاز

● ابتدا بفرمایید با توجه به شناختی که از مرحوم آیت الله هاشمی داشتید، مهم‌ترین ویژگی شخصیتی ایشان را چه می‌دانید؟

آیت الله هاشمی، یک شخصیت واقعا منحصر به فرد بودند؛ متعادل بودن یکی از ویژگی‌های بارز ایشان بود و مخالفت با افراط و تفریط را واقعا همواره در صحبت‌ها و توصیه‌های خود مدنظر داشتند؛ یکی دیگر از شاخصه‌های شخصیتی ایشان ولایت‌پذیری

بود و در این ولایت‌پذیری هیچ شکی وجود نداشت؛ در عرصه عمل همواره شاهد ولایت‌پذیری مرحوم هاشمی بودیم و بارها در جلسات خصوصی که با ایشان داشتیم و سوالاتی می‌پرسیدم، مسئله ولایت‌پذیری را به خوبی در ایشان ملاحظه می‌کردم.

مسئله فراجناحی بودن ایشان بسیار مهم بود و برای پیشرفت کشور با همه گروه‌ها همکاری می‌کردند؛ آیت الله هاشمی، یکی از سیاستمداران به‌روز





حضور در یادواره شهدای بهرمان

خداوند را شکر می‌کنم که به برکت خون شهدا به بنده توفیق داد که لحظاتی را در خدمت عزیزان زادگاه خودم باشم، جایی که ارتباط عاطفی شدیدی بین خودم و اینجا می‌بینم. شهدایی که اسمشان در لیستی که به من ارائه شده، آمده، کسانی هستند که اکثرآباً خانواده‌ها، پدران و مادرانشان در زمان کودکی و نوجوانی در این روستا آشنا بودم و با خیلی‌ها بستگی فAMILI می‌داشتیم؛ گرچه جای خالی آنها برای ما حزن‌انگیز است. برای همه شما و به خصوص برای خانواده‌های آنها ناراحت‌کننده است، اما آنچه که آنها به دست آوردند و آنچه که خانواده‌ها و بازماندگانشان به دست آوردند، خیلی بیشتر از آن چیزی است که از دست داده‌اند. در این جلسه با شکوه شما نوقی‌ها، شهدای همه منطقه نوق را مد نظر دارم؛ شما مراسم ۱۱۰ شهید را گرفته‌اید که از بهرمان به پایین است؛ باقرآباد تا جوادیه و آن طرف تر، اما نظر من به این طرف نوق هم می‌باشد؛ یعنی از فردوسی تا جعفر، من همه نوقی‌ها را یکپارچه می‌بینم، نمی‌دانم چرا این‌گونه شد.



تبدیل به افتخاری برای کشور شود. به‌عنوان سوال پایانی، در مورد جایگاه ایشان در استان کرمان و مخصوصاً در شهر رفسنجان توضیح دهید. مرحوم آیت‌الله هاشمی چون نگاه ملی داشتند، هیچ‌گاه برای شهر رفسنجان یا استان کرمان به‌عنوان یک شخص صاحب‌منصب، اقدام ویژه‌ای انجام نمی‌دادند؛ بنده اکنون نماینده رفسنجان و انار هستم و از مشکلات منطقه اطلاع دارم، اما بارها در دیدارهایی که با ایشان داشتم این مسئله را یادآوری می‌کردم، اما مرحوم هاشمی می‌گفتند: جاهایی با شرایط بدتر از رفسنجان هم وجود دارد که باید ابتدا به آنها بپردازیم. همین دو ماه پیش هم این مسئله را با ایشان در میان گذاشتم، اما فرمودند: هنوز هم جاهایی بدتر از رفسنجان وجود دارد، پس صبر کنید تا آن مناطق هم به حد شما برسند؛ این در حالی است که رفسنجان واقعا اوضاع خوبی ندارد و بنده از آن مطلعم اما ایشان هرگز نگاه بخشی و منطقه‌ای نداشتند. ما می‌توانیم این نگاه ملی را در برنامه‌های مرحوم آیت‌الله هاشمی مشاهده کنیم، اما در عین حال، مردم منطقه رفسنجان را بسیار دوست داشته و احساس نزدیکی بسیاری به آنها داشتند و حداقل سالی یک‌بار به دیدن دوستان، خانواده و همشهریان می‌آمدند و در خانه قدیمی خودشان که در منطقه نوق و بهرمان بود، اقامت می‌کردند و در مدتی که در منطقه حضور پیدا می‌کردند، مردم هم برای ملاقات خدمت ایشان می‌رسیدند، البته اخیراً شاید کمتر به منطقه می‌آمدند، اما تا زمانی که والده ایشان زنده بودند، همواره به رفسنجان سر می‌زدند و علاقه بسیاری به این مردم داشتند، البته ایشان در منطقه رفسنجان، موزه‌ای راه انداخته‌اند که هدایایی که به او اهدا شده و همچنین کتاب‌های خود را در آنجا قرار داده‌اند.

بازسازی ویرانی‌های ناشی از جنگ بود؛ آیت‌الله هاشمی در ابتدا سعی کردند که شهرهای جنگ‌زده را تا حد ممکن بازسازی کنند و سپس اجرای اولین برنامه توسعه در دوران پس از انقلاب اسلامی را آغاز کردند؛ چون از سال ۱۳۲۷ برنامه‌های مختلفی برای کشور وجود داشت که برخی هفت‌ساله و یا ۱۰ ساله بودند اما در دوران پس از انقلاب از سال ۱۳۶۸ یک برنامه را برای توسعه اقتصادی کشور آغاز کردند.

استفاده از وزیران باتجربه و جذب تکنولوژی از اقدامات اقتصادی مهم مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی بود و در واقع دولت ایشان را می‌توان دولت فن‌سالاری دانست؛ چون در این دولت از اهل فن استفاده می‌کردند.

تا قبل از ریاست جمهوری مرحوم آیت‌الله هاشمی، فرار بسیاری از روان‌آبها را شاهد بودیم، اما ایشان در زمینه سدسازی بسیار خوب عمل کردند و همچنین بسیاری از کارخانه‌هایی که در کشور وجود دارد در زمان ریاست جمهوری ایشان ایجاد شد.

● یکی دیگر از اقدامات مرحوم آیت‌الله هاشمی، تاسیس دانشگاه آزاد اسلامی است؛ این اقدام را تا چه اندازه دارای اهمیت می‌دانید؟

به نظرم دانشگاه آزاد باید بزرگ‌ترین دانشگاه حضوری جهان و یا دست کم جهان اسلام باشد؛ چون هیچ دانشگاهی، اینقدر دانشجو ندارد؛ اکنون ملاحظه می‌کنید که این دانشگاه تا چه اندازه جلوی خروج ارز از کشور را گرفته و چه افتخاراتی را نصیب کشور کرده است؛ بسیاری از پروژه‌هایی که در کشور در حال انجام است، از دانشجویان، اساتید، پژوهشگران دانشگاه آزاد اسلامی نشأت گرفته است و این مسئله برای کشور بسیار مهم بود که در آن زمان چنین تفکری وجود داشته باشد و اکنون



یاسر هاشمی:

جدی در اصول آزاداندیشی در فروع



ویژه نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت الله هاشمی

یاسر هاشمی رفسنجانی کوچک ترین فرزند آیت الله هاشمی است که شاید دوران مبارزه و زندان پدر را درک نکرده باشد، اما به دلیل آخرین فرزند بودن قطعاً رابطه خاصی به لحاظ پدر و فرزندی با آیت الله هاشمی داشته است که بیان ابعاد و زوایای این روابط و جایگاه آیت الله هاشمی به عنوان یک پدر در گفت و گو با او می تواند شنیدنی باشد.

● توصیف شما به عنوان فرزند آیت الله هاشمی از ایشان به عنوان یک سیاستمدار انقلابی از یک سو و یک پدر از سوی دیگر چیست؟

اول لازم است به این نکته اشاره کنم که آیت الله هاشمی را بیشتر مردم و فعالان سیاسی به عنوان یک سیاستمدار بزرگ می شناسند در حالی که به عقیده من این یک جفا در حق ایشان است؛ توجه به

بعد سیاسی ایشان باعث شده سایر ابعاد شخصیتی ایشان مغفول بماند و این بعد چتری بر ابعاد علمی و اخلاقی ایشان شده است؛ از نگاه من به عنوان فرزند ایشان، بعد اخلاقی در وهله اول و پس از آن بعد علمی آیت الله هاشمی رفسنجانی فراتر از بعد سیاسی ایشان است. در بعد علمی مهم ترین ویژگی آیت الله هاشمی به دلیل تحصیل در قم، توجه به قرآن و تفسیر این

کتاب الهی است؛ ایشان در حوزه علمی فعالیت های بسیار وسیعی داشتند که مهمتر از همه در دوره زندان بود که اقدام به تفسیر قرآن کردند و زندان را به مثابه فرصت مناسبی برای ایجاد رابطه متفاوتی با قرآن در نظر گرفتند تا تفسیر باشکوهی را به سرانجام برسانند. در جایگاه یک پدر، آیت الله هاشمی وقتی به خانه می آمدند واقعا همه مسائل مربوط به بیرون خانه را کنار می گذاشتند و رابطه ما کاملاً یک رابطه پدر - فرزندی بود و یک زندگی عادی و معمولی را در خانه داشتیم؛ ایشان خودشان علاقه مند بودند که در کارهای خانه مشارکت کنند؛ مثلاً در باغچه خانه سبزی می کاشتند یا صبح ها صبحانه را آماده می کردند؛ در واقع توجه به خانواده، فرزندان، اقوام و دوستان یکی از اولویت های ایشان در زندگی بود و در خاطرات ایشان هم دائماً به خانواده اشاره دارند؛ ما هم یک رابطه صمیمی و در عین حال همراه با احترام با پدر داشتیم و سعی می کردیم از نصایح و رهنمودهای پدر در زندگی استفاده کنیم و از مشورت های ایشان بهره می بردیم.

تقریباً می توانم بگویم آیت الله هاشمی در فضای خانه تندخو نبودند همان طور که در محل کار این گونه بودند و من به یاد ندارم مدیری یا کارمندی در مجموعه مدیریتی ایشان گفته باشد که آیت الله

عزل بنی صدر

اولین نکته تصادف میمون و گویا تحت هدایت الهی این حرکت انقلابی و تصحیح گر امام، مجلس و مردم در مورد مسئولیت مهم ریاست جمهوری با میلاد پر سعادت امام زمان (عج) است؛ این حادثه بار دیگر نشان می دهد که قطعات تاریخ برای ما ترسیم شده و همیشه می تواند در زندگی ما مفید، موثر و سازنده باشد.

متاسفم که وقت گران بهای مجلس شورای اسلامی صرف بحث درباره موضوعی می شود که بهتر بود شخص مورد بحث ما برای حل مشکلات با ما هم صدا و همکار و همراه می شد.

اما به هر حال انقلاب این گونه چیزها را دارد و از نظر شخصی هم متاثرم مدتی تلاش کردیم، دوستان اطلاع دارند که ما مخالف با ریاست جمهوری ایشان بودیم، اما وقتی شد تلاشمان را از این طرف آغاز کردیم که هماهنگی و همکاری به وجود بیاید؛ برادران بادشان هست که چند روز قبل که از محضر امام آمدیم، برای آخرین بار اظهار نظر کردم که هنوز ترجیح می دهم آقای بنی صدر تسلیم قانون بشوند و بتوانیم باهم کار بکنیم و امام امت هم در آخرین بیانات سازنده شان مهلت دادند و خواستند که مخالفان جمهوری توبه کنند و به دامن ملت و اسلام و انقلاب برگردند؛ متاسفانه نشد و ما را به این عمل جراحی مهم که ان شاء الله سرنوشت ساز باشد وادار کرد.

باشد؛ لذا می دیدم قبل از هر سخنرانی، با رجوع به قرآن، آیه مناسب با موضوع سخنرانی را انتخاب می کرد و با تحلیل و تفسیر آن آیه به تحلیل مسائل روز می پرداخت.

ایشان در جمع خانواده و ارتباط با ما نیز چنین رویکردی داشت، البته این گونه نبود که مستقیماً برای ما قرآن بخواند، اما با بهره از معارف قرآن به تربیت فرزندانش می پرداخت و توقعی هم که از ما داشت برگرفته از قرآن بود؛ لذا تکیه و تاکید ایشان به ما بر روی اصول دین بسیار جدی بود، اما تشخیص تحلیل های دینی را به ما اجبار نمی کرد و به خود ما واگذار می کرد و این اجازه را داشتیم که به راحتی در بعضی مسائل با ایشان بحث کنیم.

● برنامه روزانه آیت الله هاشمی را شرح می دهید؟

بله، یکی از خصوصیات آقای هاشمی نظم در انجام کارها و برنامه ها بود؛ به عقیده من یکی از دلایل موفقیت ایشان در کارها به خاطر همین نظم بود؛ ایشان به هیچ وجه در برنامه روزانه اش افراط و تفریط نداشت و تعادل در برنامه را رعایت می کرد و تفریح، ورزش، کار و عبادت هر کدام در جای خود قرار داشت و اوقات را به خوبی در برنامه روزانه تقسیم کرده بود و قطعاً منظم بودن نیز ریشه قرآنی دارد.

قرآن و قرائت آن و مطالعه، در برنامه روزانه حاج آقا جایگاه ویژه ای داشت؛ سالی یک بار و مخصوصاً در ماه رمضان ختم قرآن داشت و حتی زمانی که تنها من در منزل با پدر و مادر بودم و هنوز مجرد بودم در ماه رمضان ایشان در حالی من را از خواب بیدار می کرد که خودشان حدود یک ساعت قبل از آن بیدار شده بودند و در آن مدت به قرائت قرآن و اعمال سحری می پرداخت و اعتقاد زیادی به این ایام داشت.

نگاه عالمانه ای به قرآن داشت و من مشاهده می کردم در کتابخانه که بودند به تفسیر خودشان، سایر تفاسیر و کتب دیگری که درباره مسائل روز قرآنی بود، رجوع می کرد؛ در نگاه آیت الله هاشمی قرآن کتابی برای ۱۴۰۰ سال پیش نبود، بلکه قرآن جواب گوی تمام نیازهای بشر در همه زمان هاست و ایشان حقیقتاً به این نگاه معتقد بود و دغدغه اش این بود که برای جوانان متناسب با شرایط و به روز از قرآن مطالبی را استخراج کند که کار آسانی هم نبود ولی به هر حال از محققانی در قم کمک می گرفت و آنها را دعوت می کرد.

● آیت الله هاشمی در جامعه به عنوان طرفدار وحدت شناخته می شود؛ این ویژگی چه بروز و ظهوری در روابط خانوادگی داشت؟

اهمیت حفظ اصل نظام و از خودگذشتگی در مقابل



هاشمی با مدیران، کارمندان و همکارانش با تندی رفتار کرده باشد. متأسفانه آنچه امروز در اختیار ما به عنوان فرزندان شان هست همان خاطرات و توصیه هاست که می تواند مبنایی برای مسیر زندگی آینده ما باشد.

● نگاه آقای هاشمی به قرآن این بود که آموزه های قرآن در زندگی جریان داشته باشد؛ درباره این ویژگی و تاثیر آن در تربیت فرزندان نکته ای دارید؟

ایشان قرآن را فقط کتابی برای قرائت نمی دانست؛ من صبر و بردباری ایشان را که زیان زد عام و خاص در جامعه است ناشی از انس با قرآن و اعتقاد به تمامی الفاظ و مفاهیم قرآن می دانم؛ به هر حال در متن قرآن بشارت هایی برای انسان ها وجود دارد ولی اینکه انسان به این بشارت ها باور داشته باشد، آنی و لحظه ای ایجاد نمی شود بلکه باید پیوند عمیقی با قرآن برقرار شود و صبری هم در کار باشد تا انسان گفته های قرآن را به عنوان بشارت برای اعمال آینده خودش در نظر بگیرد.

به عقیده من آقای هاشمی چنین باوری به بشارت های قرآن داشت و دائماً در سخنرانی هاشمی می کرد یک پیوست قرآنی هم برای سخنانش داشته



هجمه منافقین به صداوسیما

در آن موقع؛ یعنی در فاصله بین پیروزی انقلاب و شهادت شهید مطهری از لحاظ فکری و رسانه‌ای یک اختلافات جدی وجود داشت؛ این اختلافات بین ما که مسئول امور کشور بودیم و بین کسانی که خارج از گود بودند، اما عمدتاً کسانی بودند که در گذشته در مبارزه لاقبل مبارزه‌ای داشتند و بیشترین آنها منافقین بودند، فداپیان خلق بودند و گروه‌های دیگری همچون... بودند؛ ملی‌گرایان با آنها بودند، البته ملی‌گرایان در شورای انقلاب هم بودند، ولی تعدادی از آنها این حرف‌ها را می‌زدند؛ در انتهای قضیه شاه‌دوستان هم هنوز در جاهایی فعال بودند؛ یکی از اتهاماتی که به نظام می‌زدند در رابطه با صداوسیما بود؛ چون صداوسیما در دست ما بود؛ به هر حال آن یک رسانه ملی بود؛ در میدان انتشارات که ما حضور چندانی نداشتیم عمدتاً در دست همین افراد بود که مسئولیت نداشتند؛ در آن شرایط بود که یکی از اتهاماتی که به ما می‌زدند در رابطه با صداوسیما بود که می‌گفتند حرف‌های ما را سانسور می‌کنید.

درواقع نقطه خلأی در زندگی ایشان نمی‌بینید؛ در هر شرایطی که تهدیدی وجود داشت، ایشان بهترین فرصت را ایجاد می‌کرد؛ حتی از فرصتی که در زندان داشتند استفاده کردند و به دلیل هوش و استعداد و توانایی که داشتند، بحث تفسیر قرآن را دنبال کردند؛ در دوران تبعید و زمانی که از دست ساواک فرار می‌کردند، برای نوشتن کتاب فلسطین استفاده کردند.

دائماً در مطالعه و تحقیق بود مخصوصاً ۵ شنبه و جمعه که فرصتی بود و تنها بودند به کتاب رجوع می‌کردند و این اواخر در ۱۰ سال اخیر که اینترنت و ابزار جدید هم گسترش یافته، به کامپیوتر آشنایی کامل پیدا کرده بودند و قدرت سرچ و تحقیق از همین ابزارهای جدید را پیدا کرده بودند.

در کتابخانه‌شان کامپیوتر قرار داده بودند و کارهای تحقیقی را آنجا انجام می‌دادند، ضمن اینکه خبرها را دائماً رصد می‌کردند؛ من می‌دیدم در تمام ملاقات‌هایی که با مسئولان نظام دارم تقریباً بهترین اطلاعات را از اوضاع سیاسی کشور حتی از رسانه‌های خبری دریافت می‌کنند؛ اخبار را با دقت گوش می‌کردند و بهترین تحلیل‌ها را داشتند.

● در پایان از آخرین خاطرات خود از آیت‌الله هاشمی‌پگویید.

من روز آخر متأسفانه با ایشان نبودم، اما روز قبل از آن تقریباً در تمام طول روز از صبحانه خوردن تا بعدازظهر و غروب با ایشان بودم؛ آخرین خاطره من مربوط به عقد دخترم می‌شود؛ دخترم جمعه قبل از آن اتفاق عقد کرد و من یک هفته قبل از آن خدمت ایشان رسیدم که اجازه بگیرم؛ خدمتشان گفتم که برای دخترم خواستگاری آمده و ما هم تحقیقاتی کرده‌ایم، اما بنا داریم برای یک ماه دیگر مراسم بگیریم، اما ایشان سفارش کردند که اگر تحقیق کرده‌اید، عجله کنید چه دلیلی دارد که بخواهید مراسم را عقب‌بیندازید.

من خودم مخالف بودم که این ازدواج سریع انجام بشود و یا زودتر مراسم عقد را بگیریم، اما ایشان به ما سفارش کرد که اگر جمع‌بندی‌تان نهایی شده، مراسم را برگزار کنید و من امروز خیلی خوشحالم که سفارش ایشان را گوش کردم؛ چرا که اگر چنین نمی‌شد بعداً یک عمر پشیمانی بود.

آن روز ایشان به منزل ما آمدند، خطبه را خواندند و چند دقیقه‌ای هم توصیه‌های اخلاقی و قرآنی را خطاب به عروس و داماد مطرح کردند که مطالب خیلی دقیق و ریزی بود از جمله اینکه بین هر زن و شوهری ممکن است اختلاف پیش بیاید؛ لذا در زندگی صداقت و گذشت داشته باشید.

فشارهایی که در عرصه سیاسی به ایشان وارد می‌شد برای ما در زندگی به یک راهبرد تبدیل شده بود و تحمل خیلی از مسائل و نگفتن خیلی از مطالب برای خدشه نخوردن به اصل نظام و انقلاب توصیه و تاکید همیشگی ایشان به ما بود و خودشان همواره به‌طور عملی این عقیده را اجرامی کردند.

تفکر آقای هاشمی مبتنی بر عقلانیت و خردگرایی بود و روش‌های عقلانی که برای تصمیم‌سازی‌های خودش به کار می‌گرفت باز هم ریشه قرآنی داشت و میانه‌روی هم به‌عنوان یکی از خصلت‌های بارز ایشان نیز برگرفته از آموزه‌های قرآن بود و همواره نگران بود افراط‌گرایی و تحجر که امروزه در جهان و به‌ویژه در جهان اسلام وجود دارد در کشور ما هم رشد کند؛ لذا به شدت با این تفکرات مقابله می‌کرد و آنجایی که لازم بود نظرش را بگوید، می‌گفت.

● تحلیل جناب‌عالی از حضور گسترده مردم در تشییع ایشان چیست؟

زندگی آقای هاشمی در طول این ۸۲ سال، نقاط اوج بسیاری داشت که اتفاقاً این نقاط اوج همراه شد با نقاط اوج مردم؛ یعنی هر اوجی که برای مردم ایجاد می‌شد برای ایشان هم نوعی اوج ایجاد می‌شد مخصوصاً در دوران بعد از انقلاب.

حال اگر بخواهم مقاطع اوج آقای هاشمی را بشمارم کم نیست؛ یک نمونه‌اش همان صبر و تحملی است که در هر نقطه از مقاطع حساس زندگی خود داشتند؛ همچنین زندان رفتن ایشان و تحمل و صبر در زندان و استفاده بهینه از آن دوران برای انس با قرآن، قبل از آن نیز حضور در قم و قرار گرفتن در کنار بیت‌امام (ره) و آشنایی با ایشان، بعد از زندان و انقلاب و حضور امام (ره)، نوع رفتارهای آقای هاشمی همه این موارد از نقاط اوج آقای هاشمی است؛ نمی‌گویم دوره ریاست جمهوری ایشان یک نقطه اوج است بلکه آن یک اتفاق بود، اما صبر و تحملی که در مقاطع مختلفی که داشته‌ام از نقاط اوج زندگی آقای هاشمی است که در همه این مقاطع وابستگی بین ایشان و مردم را می‌بینیم.

من فقدان و فوت ایشان را نیز یکی دیگر از نقاط اوج ایشان می‌دانم؛ مردم با این همه عشق و شوق در تشییع و تدفین و مراسم بزرگداشت ایشان حضور یافتند، که نشان از ارتباط عمیق آنها با آقای هاشمی بود؛ سیاست آقای هاشمی همیشه تبدیل تهدید به فرصت بود.

در مقاطع مختلف زندگی آیت‌الله هاشمی نکته قابل توجه این است که همیشه به دنبال پیشرفت و توسعه بود و در هر دوره به فکر برنامه‌ها و استفاده از زمان بود.

ویژه‌نامه

چهل‌مین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی رفسنجانی



تفسیر
در بند

تفسیر راهنما کلیدی در اختیار محققان؛

تفسیر در بند

تفسیر راهنما نوشته آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، بارویکردی اجتماعی تلاش می‌کند شبکه‌ای از مفاهیم به کار رفته در قرآن را به مثابه یک قرار دهد.

تفسیر راهنما نوشته آیت‌الله هاشمی رفسنجانی رفسنجانی است که پس از وفات مولف، این تالیف محل توجهات فراوانی قرار گرفته است؛ نگاه به تفسیر راهنما به عنوان تفسیری معاصر می‌تواند هم پرده از وجه قرآنی یک سیاستمدار کارکشته بردارد و هم ارزش‌های اثری قرآنی را برجسته سازد. این تفسیر یکی از کارهایی است که به تفسیر موضوعی توجه کرده، دغدغه و مسائل جدید را در نظر داشته و راهنمایی برای استفاده پژوهشگران و عموم از قرآن است؛ آیت‌الله هاشمی در دوران زندان خود این تفسیر را نگاشت، اما انتشار آن با همراهی یک تیم تخصصی به پایان رسید و ایده آن قدر پر ثمر بود که زمینه‌اثری دیگر به نام فرهنگ قرآن شد.

در باره مولف

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی یکی از شناخته‌شده‌ترین چهره‌های ایران معاصر است؛ پر رنگ‌ترین وجه شخصیتی او سیاست‌ورزی است، اما او کارهای قرآنی نیز داشته است؛ او در دوران جوانی برای تحصیل علوم حوزوی راهی قم شد و از شاگردان برجسته آیت‌الله العظمی روح‌الله خمینی شد؛ به انقلاب پیوست و چون خانواده‌ای ثروتمند داشت حرکت اسلامی را مورد حمایت مالی قرار داد.

در حین این مبارزات بود که بازداشت شد و در حبس به نگارش تفسیری بر قرآن اقدام کرده؛ او پس از پیروزی انقلاب اسلامی به یکی از برجسته‌ترین سیاستمداران مبدل شد.

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به ریاست مجلس شورای اسلامی، ریاست جمهوری، ریاست مجلس خبرگان رهبری، ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام و بسیاری از مناصب اجرایی دیگر رسید و در این مدت تکمیل آثار قرآنی خود را فراموش نکرد.

انگیزه تفسیر

به نظر می‌رسد مفسر در نگارش این اثر انگیزه‌ای اجتماعی داشته است؛ آیت‌الله هاشمی در پی آن نیست که به عنوان اثری علمی، تفسیری را بر تفاسیر گذشته بیافزاید، بلکه بر آن است که قرآن

نمایی کلی از تفسیر

تفسیر راهنما در ۲۱ جلد و به همت بوستان کتاب منتشر شده است؛ این تفسیر چنانچه آمد در زندان نوشته شده است؛ مولف که در سلول انفرادی زندان‌های امنیتی رژیم پهلوی موسوم به «کمپته مشترک»، در بازداشت بوده و دسترسی به قرآن، قلم و کاغذ نداشته با استفاده از حافظه‌اش قرآن را تفسیر کرده است.

آیت‌الله هاشمی پس از رفتن به سلول‌های عمومی شروع به نگارش تفسیر خود از قرآن می‌کند؛ ابزار کار وی عبارت بوده است از قرآن، تفاسیر مجمع‌البیان و المیزان، قلم و دفتر ۲۰۰ برگ؛ او تفسیر خود را بر ۲۰ دفتر نگاشت و با شرایطی دشوار آن‌ها را به بیرون از زندان فرستاد. مولف پس از زندان طرح خود را با فضای دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و بخش مرکز فرهنگ و معارف قرآن در میان گذاشت و همین باعث شد تا تفسیر تکمیل شود؛ این تفسیر یکی از چهار گانه‌های قرآنی بود که آیت‌الله هاشمی در پی انجام آن بود؛ فرهنگ موضوعی قرآن (کلید قرآن)، بانک اطلاعات معارف قرآن کریم و تفسیر موضوعی قرآن اضلاع دیگر این چهار گانه بود که تاکنون تنها دو گام اول انجام شده است.

یکی از ویژگی‌های این تفسیر این است که مانند کلیدی برای محققان، موجبات دسترسی سریع

را به جامعه بازگرداند؛ او تدوین کلید مفاهیم قرآنی را آرزوی دیرین خود می‌داند و در پی آن است که تحقیق خود را نیز «کلید قرآن» بنامد؛ وی از ابتدای دوران تحصیلش معتقد بوده است که قرآن در جامعه مهجور است و بهره‌گیری از آن برای محققان و جویندگان، شهد شفافش دردهای فردی و اجتماعی ملت اسلام است.

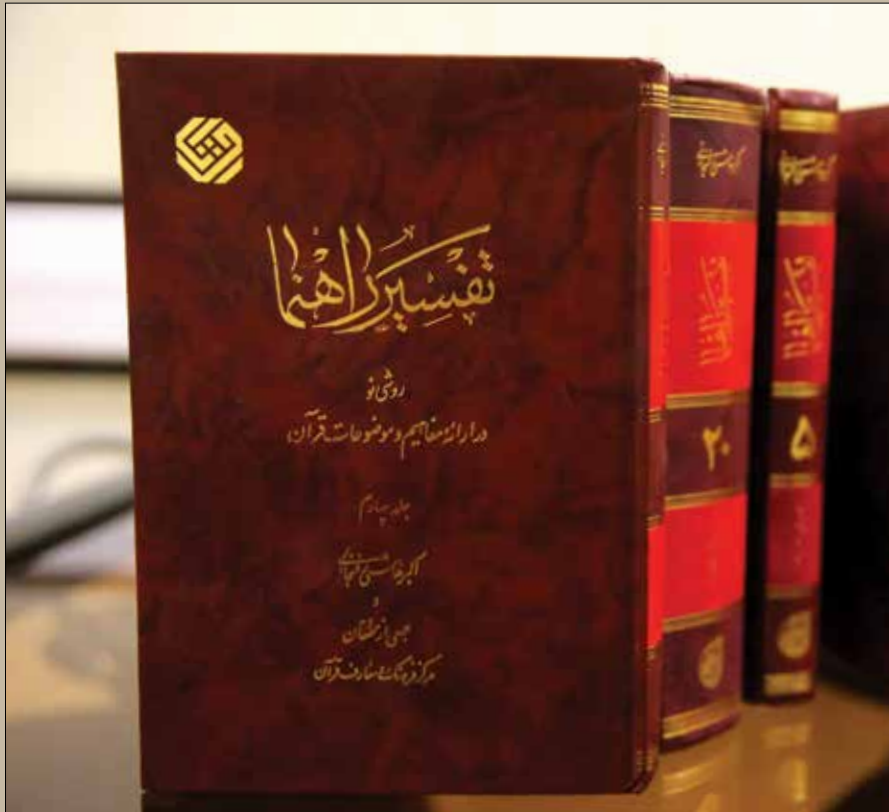
صاحب تفسیر راهنما معتقد است که تفاسیر موجود نیازهای امروز را پاسخ نمی‌دهد؛ او بر این باور است که تفاسیری که محققان و دانشمندان اسلامی در هر عصری همپای معارف همان عصر تدوین کرده‌اند، ذخیره‌های گران‌بهایی است که در اختیار ما قرار دارد، اما بهره‌گیری از این منابع، نیازمند صرف وقت و نیروی بسیار است و همواره این نگرانی را برای محقق بر جای می‌گذارد که به همه ابعاد و نظرگاه‌های قرآن دست نیافته است.

دغدغه اجتماعی آیت‌الله هاشمی و نیز ناکافی دانستن تفاسیر موجود برای دسترسی آسان به مفاهیم قرآنی باعث شد تا این مبارز اسلامی در زندان پهلوی بر روی قرآن به عنوان کتابی برای زندگی و سیاست معطوف شود. وی با احساس تکلیفی که می‌کند با تمرکز روی «اشرفی‌گری»، «صبر» و «جهاد» و حفظ ۲۵ جز قرآن در شانزده ماه و چهار دوره بازداشت حفظ می‌کند.



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت آیت‌الله هاشمی



به مفاهیم موجود در آیات قرآنی را فراهم می‌کند؛ دیگر ویژگی این تفسیر ترجمه دقیق آیات است که سعی شده است از خطاهایی که گاه در ترجمه‌های دیگر مشاهده شده، محفوظ بماند. برداشت‌های احتمالی، خصوصیت دیگر این تفسیر است؛ تفسیر راهنما به ارائه فهرستی از این برداشت‌ها ذیل هر آیه اقدام کرده که از بخش‌های دیگر تفسیر متمایز شده است؛ مفهوم‌گیری، نمایه‌ها و توضیحات از دیگر ویژگی‌های این تفسیر است.

روش کار

روش کار تفسیر را می‌توان اجتهادی دانست؛ زیرا این تفسیر بر اساس و یا در چارچوب «احادیث» نیست و با اجتهاد در آیات پیش رفته است؛ این تفسیر اجتهادی را می‌توان تفسیری اجتماعی دانست؛ زیرا بر موضوعاتی مانند آزادی بیان، ادیان، استکبار، اسیر، اقتصاد، اموال عمومی، امت‌ها، انحطاط، روابط مالی، بین‌الملل و روابط اجتماعی پرداخته است؛ همچنین روش تفسیر راهنما مبتنی بر اعتماد به ظاهر آیات، توجه به روایات، فهم ارتباط آیات، ساختار ادبی، ذکر شأن نزول است.

مفسر در سرتاسر این تفسیر، حجیت‌داشتن ظواهر قرآن را مشهود بیان کرده است؛ آیت‌الله هاشمی روایاتی را که به بیان ظاهر آیات پرداخته‌اند و

ابهامی را از آن رفع کرده‌اند، در پایان آیه مربوطه آورده است؛ همچنین تفسیر از ارتباط جمله‌ها و بندهای هر آیه با یکدیگر و از سیاق آیاتی که در مجموعه‌ای مرتبط قرار گرفته‌اند، نکته‌های خوبی استخراج کرده؛ دیگر دقت روشی این تفسیر آن است که مولف در سراسر تفسیر به ساختار ادبی آیه توجه داشته است و نیز در مواردی که شأن نزولی را معتبر دانسته، از آن بهره گرفته است. هر چند تفسیر راهنما جامع تفاسیر پیشین نیست دیدگاهی را که با برداشت‌هایی که طبق روش تفسیری در راهنما مورد عنایت بوده‌اند، ابا ذکر منبع نقل می‌کند.

نمونه کار

برای آشنایی بیشتر با شیوه کار مولف تفسیر راهنما، به مرور بخشی از آن می‌پردازیم؛ مولف در تفسیر آیه دوم سوره حمد پس از ذکر آیه، نکات عمده آن را که از کلمات آیه منبث شده است، بیان می‌کند.

پیام‌های عمده این آیه عبارت است از همه ستایش‌ها از آن خداوند است، خداوند، سرچشمه و منشا همه کمال‌ها و زیبایی‌هاست، تنها خداوند شایسته و بایسته ستایش است، خداوند ملاک و مدبر همه عالم‌های هستی است، جهان آفرینش متشکل از عالم‌های متعدد، جهان هستی سراسر زیبایی و تدبیر آن نیکو و جمیل است، خداوند، از

روی اختیار جهان را تدبیر می‌کند و در اداره آن جبر و اضطراری ندارد، جهان هستی به سوی کمال در حرکت است، تدبیر همه عوالم هستی از سوی خدا، دلیل اختصاص همه ستایش‌ها به اوست، عن ابی عبدالله (ع) فی قوله: الحمد لله قال: الشکر لله و فی قوره رب العالمین قال خالق المخلوقین».

تفسیر در ذیل هر یک از پیام‌ها تفسیری فوق، چند خطی را مبنی بر توجیه تفسیر خود، ارائه می‌دهد؛ برای مثال در ذیل «الحمد لله رب العالمین» و اینکه گفته شده است که خداوند، از روی اختیار جهان را تدبیر می‌کند و در اداره آن جبر و اضطراری ندارد؛ می‌خوانیم: در صحت اطلاق حمد، علاوه بر زیبایی فعل و صفت، اختیاری بودن فعل و صفت نیز قید شده است؛ یعنی، بر فعل و صفتی زیبا می‌توان حمد کرد که فاعل، آن را از روی اختیار تحقق بخشیده باشد.

در ادامه مفاهیم به کار رفته در این آیه با رجوع به پیام‌ها بیان می‌شود؛ در ذیل «آفرینش» تدبیر، تدبیر عوالم تکامل، حرکت، زیبایی، عوالم، مالک مورد اشاره واقع شده است؛ در ذیل «حمد» مفاهیم خدا، دلایل خدا تصریح شده است؛ در زیر مجموعه مفهوم خدا، اختصاصات، اختیار، خالقیت، ربوبیت و مالکیت مورد تاکید واقع شده است؛ مفهوم روایت، زیبایی، کمال و موجودات از دیگر مفاهیم این آیه است.

تفسیری ناظر به واقعیت‌های اجتماعی



مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از جوانی جزو پرچم‌داران نهضت امام(ره) بود و درد و دغدغه مسائل اجتماعی داشت، طبیعی است که با این نگاه، روحیه مفسر در سراسر تفسیرش جاری باشد؛ بنابراین تفسیر راهنما ناظر به جامعه و واقعیت‌های اجتماعی است.

● توصیف کلی شما از تفسیر راهنما چیست؟

تفسیر راهنما تفسیری قابل توجه و ارزشمند در سال‌های اخیر است، محصول تلاشی است که آن مرحوم در دوران زندان در رژیم شاهنشاهی انجام داده و در آن فرصتی که در زندان داشت، این اثر را در خصوص قرآن کریم نگاشته و در دفاتر متعدد تدوین شده است.

اضافه بر تلاش برای فهم و گشودن معنای آیات، دسته‌بندی و تقسیم‌بندی

آیات و آوردن آیات مشابه و مانند، در ذیل تفسیر یک آیه انجام شده است تا از این طریق فهم بهتری از معنای یک آیه به دست آید.

طبیعتاً آیت‌الله هاشمی در زندان دسترسی به هیچ‌گونه مستندات نداشت و بدون هیچ مدارک، منبع و کتابی، موفق به انجام آن شد؛ نفس نگارش این تفسیر ارزشمند است؛ بعد از انقلاب دفاتر ایشان در اختیار محققان حوزه علمیه قم قرار گرفت و توسط آنها سامان یافت و در اینجا باید یادای از مرحوم آیت‌الله صالحی نجف‌آبادی شود که در سامان دادن این تفسیر نقش بسزایی بر عهده داشت.

از طرفی خود این تفسیر کاری ارزشمند است و آنچه ارزش آن را مضاعف می‌کند این است که این تفسیر نشانگر تلاش یک روحانی فاضل و خستگی‌ناپذیر در زندان است که حتی در آن شرایط نیز از پا نمی‌نشیند و وقتی فرصت مبارزه در اجتماع در اختیار او نیست، به تلاش فکری و گسترش مرزهای دانش اقدام می‌کند.

● دغدغه‌های اجتماعی - سیاسی در این تفسیر را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

معمولاً هر تفسیری از پدید آورده خودش تاثیر می‌گیرد، وقتی به تفاسیری که مدرسان و علمای «نقل» نوشته‌اند نگاه می‌کنیم معمولاً این مسئله را درمی‌یابیم؛ وقتی به تفسیر یک فیلسوف نگاه می‌کنیم انعکاس مفسر بر تفسیر را درمی‌یابیم؛ مثل تفسیر ملاصدرا که رنگ و بوی فلسفی در آن قابل ملاحظه است؛ وقتی هم به تفسیر یک مورخ نگاه می‌کنیم، یا وقتی به تفسیر یک فقیه می‌نگریم، همه اینها طبیعتاً شخصیت مفسر را در تفسیر نشان می‌دهد.

مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از جوانی جزو پرچم‌داران نهضت امام خمینی(ره) بود و از ارکان این نهضت محسوب می‌شد؛ درد و

خاطره



می‌شد؛ ایشان به عنوان سخنران در اولین جلسه، کمی متفاوت ظاهر شدند، گفتند: باید حتماً تخته سیاه بیاورید؛ ایشان در واقع می‌خواستند مطالب خود را در قالب نوشتار نیز توضیح دهند و از حالت منبر صرف خارج شود؛ در این جلسه هر هفته یک حدیث یا یک آیه از قرآن را روی تخته می‌نوشتند، مفاهیم، ترجمه و تفسیر آن را بیان می‌کردند و برای جلسه بعد از پنج نفر می‌خواستند خلاصه مطالب هفته قبل را توضیح دهند. این برای ما خیلی عجیب و بدیع بود؛ برای اولین بار می‌دیدیم یک روحانی، تخته‌سیاه بگذار و تدریس کند؛ این جلسات بسیار مورد توجه جوانان قرار گرفت. اوج این آشنایی در زمان ریاست جمهوری ایشان بود که به توصیه حضرت

خاطراتی از ۲۰ سال همنشینی

حسین شمسایی از مداحان پیشکسوت تهران است؛ وی در مورد شخصیت مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی و خاطراتی که از ایشان دارد، چنین می‌گوید: اولین آشنایی من با آیت‌الله هاشمی به سال ۴۸ بازمی‌گردد؛ جلسه‌ای داشتیم به نام «جوانان موحد» که در حوالی میدان خراسان برگزار

دغدغه مسائل اجتماعی داشت، خیلی قبل تر از اینکه اقدام به نوشتن و جمع آوری این تفسیر کند، راجع به فلسطین کتابی ترجمه کرده و در خصوص امیر کبیر کتاب نوشته بود و این نشان می دهد به دردهای جامعه اسلامی و امت اسلامی توجه داشت و دنبال راه چاره می گشت، طبیعی است که با این نگاه و این شخصیت زخم خورده و در سال های آغاز انقلاب گروهی از محققان و فضایی که همین روحیه، همین نگرش و همین درد را داشتند در تدوین، تکمیل و تنقیح این تفسیر تلاش کردند و بنابراین این تفسیر حتما این روحیه را در خود دارد و ناظر به جامعه و واقعیت های جامعه است.

● روش آیت الله هاشمی در تفسیر چه بود؟

یک نکته قبل از آنچه شما گفتید این است که ما چه روش تفسیر قرآن به قرآن را تنها شیوه و روش کافی برای فهم قرآن بدانیم و چه معتقد باشیم که اضافه بر خود متن باید از اتفاقات برون متنی از سیاق، زمینه و از شواهد و قرائن همراه با متن و از خلال روایات استفاده کنیم، باید به سازگاری خود قرآن تاکید کنیم؛ من به روش ترکیبی و جمع آوری همه شواهد و قرائن برون متنی و درون متنی فکر می کنم؛ مسلمان این متنی الهی است که برای ابدیت در اختیار بشر قرار گرفته است، حتما درون خودش یک نوع سازگاری و انسجام و متناظر دارد.

قرآن خودش را چنین معرفی می کند: «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي: خدا زیباترین سخن را [به صورت] کتابی متشابه نازل کرده است» (زمر، ۲۳) یعنی قرآن را به عنوان کتاب مثنایی و کتابی که اجزای آن ناظر به همدیگر هستند و در آن یک نوع تکرار معنادار اتفاق افتاده است، معرفی می کند؛ بنابراین حتما این جمع و نگاه به آیات متناظر در تفسیر هر



متنی و در فهم هر متنی، خصوصاً متن الهی، باید مورد نظر باشد.

اما نکته ای که شما اشاره کردید این است که ما برداشت های متعددی می توانیم از یک آیه داشته باشیم؛ یعنی صرف نظر از اینکه این آیه در لحظه نزول آن و برای مخاطبان اولیه آن چه دلالتی داشته، تعبیر روایات «يَجْرِي كَمَا تَجْرِي السَّمْسُ وَالْقَمَرُ» است؛ این زندگی و جریان که در قرآن به رسمیت شناخته شده و از امام صادق (ع) نقل شده است که قرآن به این ترتیب نازل شد که حرفی را به مخاطب می گوید، ولی دیگران را از گوشه و کنار آن مورد توجه قرار می دهد و یا باز

در مورد روایات، از ائمه (ع) داریم که می فرمایند دلالت های جانبی کلام گاهی وقت ها مهم تر از دلالت مستقیم آن است اگر در مورد کلام ائمه (ع) هست و اگر این تعبیر در مورد روایات است در مورد کتاب خدا هم چنین دلالت هایی را باید فهمید و شناخت؛ ممکن است یک جایی نتوانیم ادعا کنیم که صریح معنای قرآنی است، ولی از لوازم معنا و دلالت های جانبی می تواند باشد و برداشت از آنها می تواند برای ما خیلی راهگشا باشد، این نگاه باعث می شود که ما متن را خیلی وسیع تر و عمیق تر بفهمیم و این در واقع نوعی خلاقیت، ابداع و تعمق در فهم قرآن است.

جمهوری، شب های ماه مبارک رمضان یک شب را مقرر می کردند که حتما جلسه قرائت قرآن با حضور اساتید قرآنی بر پا کنند؛ آنچه که در این بیست سال آشنایی به من ثابت شد، اینکه ایشان یک انسان دقیق، اهل تفکر و در همه مسائل صاحب نظر بود؛ یک نکته بی بدیلی که به آن اعتقاد داشتند، امیدبخشی به جامعه بود، آن زمانی که در اوج جنگ بودیم، ایشان در نماز جمعه حضور می یافتند و چنان قلوب مردم و مسئولان را آرام می کردند که انگار هیچ جنگی وجود ندارد؛ همیشه در بن بست ها به داد مسئولان می رسیدند و تفکر اینکه ما نمی توانیم، اصلا در ذهن ایشان وجود نداشت و می گفتند که ما بهترین مکتب و بالاترین نیروهای ارزشمند انسانی را داریم.

آیت الله خامنه ای، من معاون دفتر و مسئول روابط عمومی شدم؛ از این به بعد، ارتباط ما تنگاتنگ شد به طوری که هر روز خدمت ایشان بودم و تا پایان ریاست جمهوری ایشان، این ارتباط ادامه داشت و بعد از مدت کوتاهی به مجمع تشخیص مصلحت نظام رفتم و تا آخرین روزها در کنارشان بودم. آن چیزی که کمتر در مورد ایشان گفته شده است، این است که ایشان یک اسلام شناس حقیقی و مفسر برجسته قرآن بودند، تفسیر گرانسنگی را نوشتند که البته در زندان شروع شد و بعد ادامه دادند؛ در سال های شکنجه و زندان، بیش از بیست جزء از قرآن را حفظ کردند؛ موضوع دیگر این است که اهتمام فراوانی برای گسترش فرهنگ قرآنی داشتند؛ در طول ریاست



مصطفی دلشادتهرانی؛

ساختاری بدیع

نمی توان یافت.

تفسیر راهنما متمرکز بر متن قرآن است؛ به این معنا که اگر کسی این تفسیر را کامل بخواند، با آیات قرآن بر اساس خود کلیت قرآن آشنا می شود و به نظر می رسد که در آن نگاه معرفتی عمیقی به دین وجود دارد و از این زاویه می توان با نوع نگاه دین شناسی و معرفت شناسی مرحوم آیت الله هاشمی آشنا شد که بسیار ارزنده است.

● آیا تفسیر راهنما در ساختار قدیمی تفاسیر است و یا توانسته است کارهای جدیدی هم انجام دهد؟

اگر کسی به این تفسیر رجوع کند متوجه می شود که ساختار این تفسیر بدیع است؛ در ذیل هر آیه نکات اساسی آن آمده است و چیزی در آن لحاظ شده است که شاید برخی به آن توجه نداشته باشند و آن این است که تلاش شده تا فهم آیات مبتنی بر فهم درست لغت باشد و همچنین در این تفسیر به سیاق آیه و قرائن متصل و منفصل آیه، مقام و جهت بیان آیه و حتی خانواده آیات توجه شده است.

در این تفسیر حتی از روایات تفسیری استفاده شده و در آنجا هم با دقت، عمل شده است و مفسر از تسلیم شدن به روایات تفسیری در تفسیر راهنما بر حذر بوده و روایات تفسیری تنقیح شده و مورد استفاده واقع شده است؛

مصطفی دلشادتهرانی، عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث، معتقد است تفسیر راهنمای آیت الله هاشمی رفسنجانی از بهترین تفاسیر قرآن کریم است؛ او بر آن است که این تفسیر ساختاری نوو بدیع دارد.

از متنی دقیق، عمیق و روان برخوردار بوده و شرایط نگارشش بر ارزش آن می افزاید؛ این تفسیر متمرکز بر متن قرآن است؛ به این معنا که اگر کسی آن را کامل بخواند، با آیات بر اساس خود کلیت قرآن آشنا می شود و به نظر می رسد که در آن نگاه معرفتی عمیقی به دین وجود دارد و از این زاویه می توان با نوع نگاه دین شناسی و معرفت شناسی مؤلف آشنا شد. در ادامه مشروح این گفت و گورا می خوانید.

● به نظر شما تفسیر راهنما در میان تفاسیر معاصر چه جایگاهی دارد؟

اگر کسی تفسیر راهنما را خوانده باشد، اذعان خواهد کرد که از بهترین تفاسیری است که در خصوص قرآن کریم نوشته شده است؛ بنده این سخن را بر اساس نگاه اجمالی به این تفسیر نمی گویم و گذشته از این که مکرر در خصوص برخی از آیات به این تفسیر مراجعه کرده ام، یک

راهنما

ویژه نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت الله هاشمی

معجزه ممتوایی قرآن

من نمی دانم خداوند چه رازی در این کتاب مقدس گذاشته است؛ خب خداست و قادر مطلق و عالم مطلق و اراده الهی تعلق گرفته که هدیه ای به بشریت در آخر الزمان بدهد که تاقیامت بماند و همه نسل ها و همه دانش و علومی که پیدا می کنند از این نعمت الهی بهره بگیرند و این سند بزرگ آسمانی کهنه نمی شود.

برای خود ما عجیب است که صد بار هم در روز اگر یک آیه قرآن را بخوانیم، دفعه صد و یکم همان طراوت و شادابی را برای انسان دارد؛ مسلمان ها هر روز بارها و بارها سوره مقدس فاتحه را در نماز مشان می خوانند که هر وقت بدان توجه کنند، تازه است حالا یک وقتی شیطان انسان را غافل می کند و انسان بدون توجه می خواند، اما اگر توفیق پیدا کند و توجه به معانی قرآن پیدا کند کانه برای اولین بار است قرآن می خواند از بس لطیف است.

این راز از معجزات قرآن است؛ قرآن اگر معجزه است هم به خاطر محتوایش است؛ یعنی محتوای بدون اشکال، متقن، مستحکم و نسخ ناپذیر و هم به خاطر الفاظ، ادبیات و آهنگش است که در میان اعراب خالص آنهایی که زبان عربی را خیلی بهتر از ما می فهمند.

خود الفاظ و آهنگ قرآن معجزه است؛ خیلی از آنها و اعراب بدوی محتوای عالی عرفانی قرآن را که نمی فهمیدند، اما وقتی که این قرآن خوانده می شد، کافی بود همین آیات قرآن کریم را بشنوند، تسلیم و مسلمان شوند.

مشرکین با حضور قرآن احساس شکست می کردند و به اتباعشان دستور داده بودند که گوش ندهند به قرآن حتی بعضی ها وقتی که می آمدند در محیطی که مسلمان ها قرآن می خواندند، چیزی در گوششان می گذاشتند که نشنوند.

خب این نعمت بزرگ را خداوند به ما عطا کرده و الحمدلله مردم ما به تدریج قرآنی می شوند به ویژه نسل جوان امروز خیلی بیشتر از گذشته قرآنی شده است؛ حافظ قرآن و قاری قرآن خوب بسیار زیاد است؛ مفسر قرآن کم نیست و آموزش های قرآنی هنرمندان زیادی را الان بر گرد قرآن جمع کرده است و ایشان در حال بهره گیری و بهره دهی از لطایف هنری قرآنی هستند.

صدا و سیما برنامه وسیعی برای قرآن طراحی کرده است و اگر صاحبان اندیشه قرآنی بیشتر به استفاده مردم از این ظرفیت بپردازند، کار خوبی است که انجام دهند؛ الان سایت های اینترنتی فراوانی بر محور علوم قرآنی شکل گرفته است.

امروز توفیق پیدا کردیم از قرائت جمعی از قراء بسیار ارزشمند کشور برادرمان مصر استفاده کنیم؛ حقیقتا در این صنعت قرائت مقام بسیار خوبی دارند الحمدلله قراء ایرانی هم امروز به جایی رسیده اند که در خیلی از میدان های مسابقات قرآنی رتبه های علمی به دست می آورند؛ خداوند را شکر می کنیم و از خداوند می خواهیم ما را همیشه با قرآن مأنوس نگه دارد.

مفاهیم آیات در ذیل آیات دیده شده و به خوبی موضوعات آیات تبیین شده و وقتی فرد تفسیر را می خواند با مجموعه ای از آیات قرآن روبرو می شود که موضوعات آن مورد اشاره بوده و در مجموعه این تفسیر، مقصد قرآن ذیل موضوعاتی که از آیات برداشت شده اند، بیان می شود؛ این نکاتی که گفته شده بسیار جالب آورده شده و برای هر کسی در هر مرحله علمی و دانشی که باشد مفید است؛ چه فرد عالم و متخصص باشد و یا از افراد تحصیل نکرده باشد، می تواند از این مباحث تفسیری استفاده کند.

● چه چیزی باعث می شود که تفسیر راهنما چنین جایگاه بالایی داشته باشد؟

این شرایط بر گرانقدری و پر بهایی تفسیر راهنما اضافه می کند؛ مرحوم آیت الله هاشمی اصل کار این تفسیر را در سال ۵۴ و در سلول انفرادی آغاز کرده و بدون این که هیچ امکاناتی داشته باشد و بلکه این کار را تحت فشار شدید و بر اساس حافظه انجام داده است؛ ایشان ساختار این تفسیر، موضوعات، واژگان و نکات را به ذهن سپرده و بر اساس حافظه قرآنی که داشته و حفظ ۲۵ جز از قرآن تفسیر را انجام داده اند.

بعد از آنکه آیت الله هاشمی به بند عمومی منتقل شده است، این موارد را مکتوب کرده است و برخی از علمای بزرگ که در زندان آن موقع بودند به ایشان کمک کرده و مباحثاتی انجام می دهند و آرام آرام کار تفسیر به ۲۲ دفترچه ۲۰۰ برگی می رسد که در برگیرنده هزاران فیش بوده است؛ این مجموعه با خطر و به وسیله همسر ایشان به بیرون از زندان منتقل می شود که ساواک یا ماموران زندان به آن ها دست پیدا نکنند و از بین نبرند که بعد از انقلاب این کار توسط جمع ۱۹ نفری از فضلا تنظیم و منتشر می شود.

این تفسیر ۲۰ جلدی کاملا قرآن محور است و حواشی نداشته و مواردی که در تفسیرهای دیگر است و حجاب فهم قرآن حساب می شود، در این تفسیر وجود ندارد؛ در این تفسیر دانش های دیگر به قرآن تحمیل نشده و مطالب حاشیه ای و خارج از متن قرآن در آن وجود ندارد و این بر گرانسنگی تفسیر اضافه می کند.

عمل به قرآن کریم ذومراتب است، بر این اساس کسانی که در این وادی وارد شده و انس پیدا می کنند، بالتبع می توان گفت که به قرآن عمل هم می کنند، اما این مسئله ذو مراتب است و ممکن است قرآن شناس و قرآن پژوه در مواردی هم به آیات قرآن عمل نکند.

محمدرضا شاهرودی:

ره‌نمایی در تدبر قرآن

محمدرضا شاهرودی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران معتقد است تفسیر راهنمای آیت‌الله هاشمی از بعد تدبر در قرآن کریم اثری ارزشمند است؛ چون در موضوع تفسیر قرآن؛ ابعاد فهم، ترجمه، تفسیر و تدبر که این بعد مورد غفلت نیز مانده است، بسیار مهم است؛ در پی مشروح این مصاحبه رامی‌خوانید.



● تفسیر راهنما چه پیام‌هایی برای انسان امروز در مقایسه با تفسیر دیگر دارد؟

یکی از ویژگی‌های شخصیتی آیت‌الله هاشمی این بود که نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی حساس بود؛ ایشان یکی از نخبه‌های حوزه علمیه و یکی از پرورش یافته‌های ارزشمند حوزه در دوره اوج شکوفایی علمی و پژوهشی آن است. من از لسان بزرگان حوزه که سابقه‌آشنایی زیاد با ایشان دارم این را عرض می‌کنم؛ حتی برخی از کسانی که با مراجع نجف مرتبط بودند و مدتی آقای هاشمی در نجف بودند و درس برخی از آقایان را تشریف بردند، شنیدم که همگی آنها به فضل و دانش، ژرف‌نگری و تعمق ایشان در مسائل فقهی، اسلامی، حقوقی اذعان دارند، ولی چون از نظر سیاسی و به تعبیر

شهید مطهری تنها مجتهد مطلق در امور سیاسی بودند و فعالیت‌های سیاسی ایشان خیلی برجسته است، بعد فقهی و دانش اسلامی و حوزوی ایشان تا حد زیادی مغفول مانده است، ولی خوشبختانه تفسیر ارزشمند راهنما در بین ما هست و این می‌تواند برای آیندگان چراغ روشنی باشد و در حوزه دانش تفسیر و معارف قرآن کریم برای ما یکی از منابع ارزشمند محسوب شود. اجمالاً می‌شود عرض کرد که تفسیر آقای هاشمی از بعد تدبر در قرآن کریم، یک اثر ارزشمند به حساب می‌آید؛ چون در موضوع تفسیر قرآن چند مقوله مطرح است: مقوله فهم، مقوله ترجمه و بازگرداندن به زبان شخص که مفسر یا مترجم آن را بیان می‌کند، مقوله تفسیر و گشودن ابعاد مبهم و مجمل آیات قرآن کریم و مقوله

تدبر که تدبر از جمله مقاماتی در قرآن پژوهی است که خیلی مغفول مانده است. به آیه «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا؛ آیا به آیات قرآن نمی‌اندیشند با مگر [بر دل‌هایشان قفل‌هایی نهاده شده است. » (محمد، ۲۴) توجه نشده است؛ دو تفسیر «پرتوی از قرآن» آیت‌الله طالقانی و تفسیر راهنما؛ از حیث عمل به این آیه برایمان الگو هستند و نشان می‌دهد که انسان ژرف‌اندیش و قرآن پژوه اهل دقت چگونگی می‌تواند حتی در زندان چنین کار بزرگ و سترگ را به دانشمندان و قرآن پژوهان عرضه کند.

● برخی معتقدند قرار گرفتن در زندان و فقدان منابع و همچنین تدوین این تفسیر توسط برخی

خاطره

یقیناً اثرات مطلوبی بر روند فعالیت‌های قرآنی جهاد دانشگاهی داشته است؛ رحیم خاکی، قاری بین‌المللی، موسس و مدیر عامل اسبق ایکنسا، روایتی از این دیدارها دارد.

اولین دیدار با حضرت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در اوایل آبان ماه سال ۱۳۸۲ مصادف با ماه مبارک رمضان بود؛ قبل از افتتاح خبرگزاری و در حالی که هنوز تصمیم قطعی نگرفته بودیم، ایشان برای افتتاح نمایشگاه قرآن آمدند؛ در آن دیدار، توضیحاتی درباره فعالیت‌هایی که صورت گرفته و خواهد گرفت، ارائه دادم که با توجه به اینکه اکثر کارها در نمایشگاه، نمایشی بود، فعالیت‌هایی که اینجانب تشریح کردم

(میم‌فاکی):

چهره اثرگذار در امور قرآنی

از زمان تاسیس خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنسا) وابسته به جهاد دانشگاهی در سال ۱۳۸۲ تا سال‌های اخیر مدیران این خبرگزاری، دیدارهایی با رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام داشته‌اند که

پنجمین روز درگذشت

ویژه‌نامه

آیت‌الله هاشمی

قرآن؛ عزت و عظمت مسلمین

باید به کسانی که خداوند به آنها توفیق می‌دهد تا زندگی خود را با قرآن تنظیم کنند، تبریک بگوییم؛ اگر انسان در پناهگاه قرآن باشد، آسیب نمی‌بیند؛ جای تأسف است که یک میلیارد و نیم مسلمان با داشتن چنین پناهگاهی، این همه از حوادث جهانی آسیب می‌بینند، تحقیقا اگر امت اسلامی قرآنی شود، عزت، عظمت، استقلال و پیشرفتش و آن حقی که در زمین و زمان دارد به آن برگردانده می‌شود. قرآن، بسیار عظمت دارد. اگر مطالبی را به قرآن کریم نسبت دهیم که دیگران که می‌شنوند، استحکام قرآن را درک نکنند، بلکه نقطه ضعف ببینند، این جفای به قرآن است؛ لذا باید نظارت جدی باشد که مطالبی که مطرح می‌شود، مستحکم و سازنده باشد که استحکام قرآن در نسل‌های جدید محفوظ بماند؛ چرا که هیچ ارزشی در زندگی بالاتر از این نیست که در مسیر قرآن حرکت کنیم.

بخشی از سخنان در جمع قرآنیان؛
رمضان المبارک ۸۴



از فضالارح این تفسیر را پایین می‌آورد، شما در این خصوص چه ارزیابی دارید؟

به نظر من هرگز این طور نیست، به‌عنوان کسی که دستی در آموزش تفسیر قرآن دارم و جلسات و کلاس‌های تفسیر برگزار می‌کنم که تقریباً بیشتر مباحثه‌های من در دانشگاه تهران و برخی دیگر از مراکز علمی که مشاغلی دارم، تفسیر قرآن است، باید بگویم بسیاری از مسائل خوب تفسیری که در تفاسیری همانند مجمع‌البیان و المیزان مغفول مانده، در تفسیر پرتوی از قرآن یا در تفسیر آقای هاشمی مورد اشاره واقع شده است؛ زندان بودن و در اختیار نداشتن منابع به معنای اینکه آن اصول و مقدمات و ابزارهای تفسیری را شخص در اختیار

نداشته باشد، نیست؛ تفسیر پرتوی از قرآن که به اعتقاد من رفع‌کننده نقص برخی ابعاد اجتماعی و مسائل روز تفسیر است نیز در زندان نوشته شده و در کنار دو تفسیر ارزشمند مجمع‌البیان و المیزان حائز اهمیت است؛ این نیز حاصل تراوش فکری و اندیشه‌ای آیت‌الله طالقانی است، آیا این نقص دارد؟ ضمن اینکه بعداً آقای هاشمی به این تفسیر اهتمام، و فضایی آن را بازخوانی و ویرایش ادبی و علمی کردند و اگر احیاناً نیاز به بازنگری بوده باشد، رفع شده است، اما به اعتقاد من در زندان بودن و فرصت اندیشه‌های ژرف پیدا کردن، فرصت تدبر و تعمق، نه تنها نقص نیست، بلکه حسن در کنار جنبه‌های دیگر تفسیری محسوب می‌شود.

برایشان جدید و جالب بود.

با وجود ارائه توضیحات از ایشان خواهش کردیم تا یک بار دیگر دیداری حضوری با ایشان داشته باشیم تا گزارش مفصلی در مورد فعالیت‌های قرآنی ارائه دهیم؛ دیدار دوم خیلی زود محقق شد، در آن دیدار آقای علی منتظری، رئیس اسبق جهاد دانشگاهی؛ بنده و تعدادی از همکاران نیز حاضر بودند؛ این دیدار در یک جمع نسبتاً زیاد و کاملاً رسمی بود؛ در آن جلسه نیز گزارش‌هایی ارائه و باعث شد تا ایشان ذهنیت بیشتری نسبت به خبرگزاری پیدا کنند. در آن جلسه باز مطرح شد که در یک جلسه اختصاصی‌تر در خدمت

آیت‌الله هاشمی باشیم؛ این دیدار مجدداً هماهنگ شد و حدود سه یا چهار نفر به خدمت ایشان رفتیم؛ در آن جلسه ایشان متوجه بسیاری از فعالیت‌هایی که شکل گرفته بود، شدند و خبرنگاران ایکنای نیز در همان جا مصاحبه مفصلی را با ایشان ترتیب دادند. در دیدار سوم فعالیت‌های قرآنی بسیاری که توسط جهاد دانشگاهی صورت می‌گرفت برای ایشان تشریح شد که از بین آنها سه فعالیت مسابقات بین‌المللی قرآن دانشجویان مسلمان، شهر الکترونیکی قرآن و خبرگزاری قرآن بسیار مورد توجه قرار گرفت؛ ایشان این سه فعالیت را جزو فعالیت‌هایی عنوان کردند که تاکنون به ذهنشان نرسیده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمدعلی ایازی:

کلید دریافت پیام‌های قرآن در جهان معاصر

حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمدعلی ایازی، عضو هیئت علمی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی می‌گوید که مخاطب با رجوع به تفسیر راهنما در خواهد یافت که در یک سوره، آیه و باقرآن چه موضوعاتی بررسی شده است و آیت‌الله هاشمی به دنبال ارائه کلیدهایی برای دریافت پیام قرآن در جهان معاصر بود؛ مشروح این گفت‌وگو را در زیر می‌خوانید.

قرآنی چه آنهایی که لفظشان آمده و چه آنهایی که نیامده، دسترسی پیدا کنید؛ پیام‌ها در این تفسیر دو بخش هستند؛ یک بخش به صورت قضیه و جمله کامل آمده و در ذیل آیات به صورت فرازهایی از جملات آورده شده است، اما در کنار این جمله‌ها، مفاهیم و مدخل‌های کلیدی آیه نیز استخراج شده که تبدیل به فهرست‌هایی در آخر مجلدات شده و همچنین به صورت مستقل تحلیل شده است که تحت عنوان اثر دیگری به نام «فرهنگ قرآن» در ۳۲ جلد منتشر شده است.

این استاد حوزه و دانشگاه در پاسخ به این پرسش که چه بخشی از این تفسیر متعلق به آیت‌الله هاشمی و چه بخشی متعلق به تیم همکار است؟ گفت: آغاز کار از آقای هاشمی بوده است که مداخل و جملات را در ذیل آیات به صورت دسته‌بندی درآورده است که ۲۲ دفتر ۲۰۰ برگی بوده است؛ منتهی بعد از خروج از زندان و با وجود شرایط اجرایی که ایشان داشتند، فرصت مستندسازی نداشتند و یا اینکه مستدرکات لازم

کنار آیه گردآوری شده و کافی است وقتی یک آیه را مطالعه می‌کنید، دریابید که این آیه در خصوص چه موضوعات معارفی بحث کرده است؛ ویژگی سوم تفسیر راهنما توجه به چالش‌های جدید در دوران معاصر و طرح مباحث موردنیاز جامعه است؛ مفسر در تفسیر آیات به مباحث و مسائل روز توجه داشته و چون این تفسیر در زندان نوشته شده ناظر به مباحث عینی جامعه بوده و در قالب تفسیر به این موارد پاسخ داده است.

ویژگی چهارم این تفسیر این است که کلیدی برای ورود به موضوعات معارفی قرآن است؛ شما می‌توانید به مفاهیم و موضوعات کلان و فرعی معارف

● **تفسیر راهنما چه خصوصیتی داشته و چه مزایایی بر تفاسیر دیگر دارد؟**
تفسیر راهنما یکی از تفاسیر فارسی دوره معاصر است که با نگاه اجتماعی به تفسیر آیات قرآن پرداخته است؛ ویژگی مهم این تفسیر تقسیم‌بندی مطالب به موضوعات و مطالب است، به این صورت که در ذیل هر آیه، مدلول‌های گوناگون آن آیه، به ترتیب منطقی و ترتیب خود کلمات و جملات قرآن نگارش شده است؛ این تفسیر از آن جهت دارای اهمیت است که اگر کسی بخواهد در ذیل آیه، پیام‌ها و نکات آیه را به دست بیاورد، خیلی مشخص و به روشنی می‌تواند این کار را انجام دهد.
ویژگی دوم این تفسیر، کلیدواژه‌هایی است که

خاطره

ما می‌توانستیم از خیلی ظرفیت‌های ایشان در حوزه بین‌الملل برای پیشبرد فعالیت‌های قرآنی بهره ببریم، اما متأسفانه این امر محقق نشد؛ از جمله این ظرفیت‌ها رفع محدودیت‌های کاروان نور در ایام حج تمتع در کشور عربستان بود؛ نکته دیگر خوش‌رویی، حوصله، صفا و صمیمیتی بود که در پرسش و پاسخ‌ها داشتند؛ در بیان مباحث کاملاً مشهود بود که جواب تشریفات نمی‌دادند و آنچه اعتقاد داشتند، بیان می‌کردند.

آنچه می‌توان از سال‌ها فعالیت ایشان در عرصه سیاست کشور برداشت کرد، این بود که ایشان در تمامی سمت‌ها، چهره مصلحت‌اندیش و

آیت‌الله هاشمی، ضمن تعریف بسیار زیاد، از ما خواستند تا به شکل خیلی مطلوب این فعالیت‌ها پیگیری شود، همان‌جا اعلام کردند که از هیچ کمکی برای ارتقای این فعالیت‌ها دریغ نخواهند کرد؛ همان موقع از کمک و راهنمایی‌های ایشان استفاده کردیم و ریاست جمهوری و شخص رئیس‌جمهور در آن زمان صد میلیون تومان از ما حمایت کردند؛ چهارمین بار که آیت‌الله هاشمی در برنامه‌های قرآنی جهاد دانشگاهی حضور یافتند، در سال ۱۳۸۵ در مسابقات ملی قرآن دانشجویان در دانشگاه شهید بهشتی بود.

آنچه در این دیدارها برای همه نمایان شد، هوش سرشار ایشان بود،

فاصله تا پیاده‌سازی سند آسمانی

از پیاده کردن سند آسمانی قرآن در جامعه، فاصله زیادی داریم که باید با حضور دانشمندان عرصه‌های مختلف این خلأ جبران شود. اگر چه امروز شاهد اوج گرفتن حضور قرآن در جامعه به ویژه در میان قشر فرهیخته هستیم، اما آرزوی دیرین دلسوخته‌گان اسلام این بوده و هست که قرآن در مجامع و در همه عرصه‌ها حضور جدی داشته باشد.

از جمله آنچه می‌توان از این سند الهی برگرفت، این است که خداوند در قرآن به پیامبر اکرم (ص) به مشورت با مردم سفارش کرده است؛ این اصل مهم، یعنی مشورت با مردم در زمانی گفته شده است که حقوق بشر، دموکراسی و مراجع جهانی به آراء عمومی، هیچ اهمیتی نمی‌دادند. حضرت محمد (ص)، شروع کارش بابت به عنوان یک قرار داد اجتماعی آغاز شد. اما غربی‌ها چه کردند؟ آنان شرارت تبلیغی بسیاری کردند تا اسلام را دین شمشیر معرفی کند.

بخشی از سخنان در بیست و دومین جشنواره ملی قرآن دانشجویان



رازی، تفسیر طبری، تفسیر قرطبی و برخی از تفاسیر معاصر؛ مانند التحریر و التنویر استفاده می‌شد؛ اگر ما بخواهیم از دیگر منابع این تفسیر سخن بگوییم، به غیر از تفاسیر روایی شیعه از جمله نورالثقلین و تفسیر عیاشی و البرهان می‌توان به تفسیر الدر المنثور و تفسیر طبری نیز اشاره کرد.

● تفاوت این تفسیر با تفسیر نور که به پیام آیات می‌پردازد چیست؟

تفاوت جدی بین تفسیر راهنما و نور، علاوه بر اینکه حجم بیشتری دارد، مستندسازی و استناد به خود کلمات و آیات است که در این تفسیر صورت گرفته است؛ در این تفسیر از لحاظ مطابقی، تضمینی و التزامی، پیام آیات استخراج شده و برداشتی که مستند به لفظ نباشد، در این تفسیر نیامده است، در حالی که تفسیر نور بیشتر برداشتها و اقتباسات حجت‌الاسلام قرائتی است و می‌توان گفت مانند تفسیر فی ظلال القرآن سید قطب، برداشتهایی قرآنی است که در سایه قرآن نوشته شده است نه اینکه تفسیر خود قرآن باشد.

را تهیه کنند؛ گروهی که در مرکز فرهنگ و معارف قرآن به مدیریت بنده تشکیل شد، کارشان این بود که جاهایی که استخراج نشده و نکات دیگری که در آیات وجود داشته است را تکمیل کنند؛ کار دیگر این تکمیل بود که مستند این نکات به لحاظ ادبی و واژگانی تاریخی یا شواهد تفسیری ارائه شود.

ایشان در خلال کار، جلساتی را با مرکز داشتند؛ جلسات دو بخش بود، جلسات کلان که به شکل اجرای کار و آیین‌نامه‌های اجرایی می‌پرداخت و جلساتی نیز به مباحث چالش برانگیز تفسیری مربوط می‌شد که ایشان دو تا سه ساعت وقت می‌گذاشتند؛ طبیعی است که وقتی کار تمام شد نیز ایشان کار را احتمالاً دیدند و ملاحظاتی داشتند که در مرکز مورد بحث قرار می‌گرفت و توافق نهایی حاصل می‌آمد.

آیت‌الله هاشمی از شاگردان علامه طباطبایی و آیت‌الله صالحی نجف‌آبادی و دیگر اساتید مبارز حوزه علمیه بودند؛ تفسیر المیزان از منابع مهم این تفسیر است، اما ایشان تفسیر مجمع‌البیان را هم دیده است؛ بعدها در مرکز فرهنگ و معارف قرآن از منابع دیگر فریقین؛ از جمله تفسیر فخر

باعث شد تا چند برنامه ما به پیشرفت و توسعه مطلوبی برسد. نکته دیگر این بود که ایشان راجع به شبکه قرآن سیما، بسیار نظرات خاص داشت؛ به هر حال این علاقه‌مندی ایشان و رفتار بدون تشریفاتشان در جمع دوستان قرآنی بسیار جالب بود. غیر از همه این دیدارها یک‌بار در سال‌های خیلی دور به همراه خانم «فاطمه شیرازی» حافظ کل قرآن کریم که آن سال‌ها در سنین خردسالی بودند، با ایشان دیدار داشتیم، در آن دیدار نیز سوال‌های بسیار جدی از این حافظ خردسال پرسیدند که برای همه ما جالب بود.

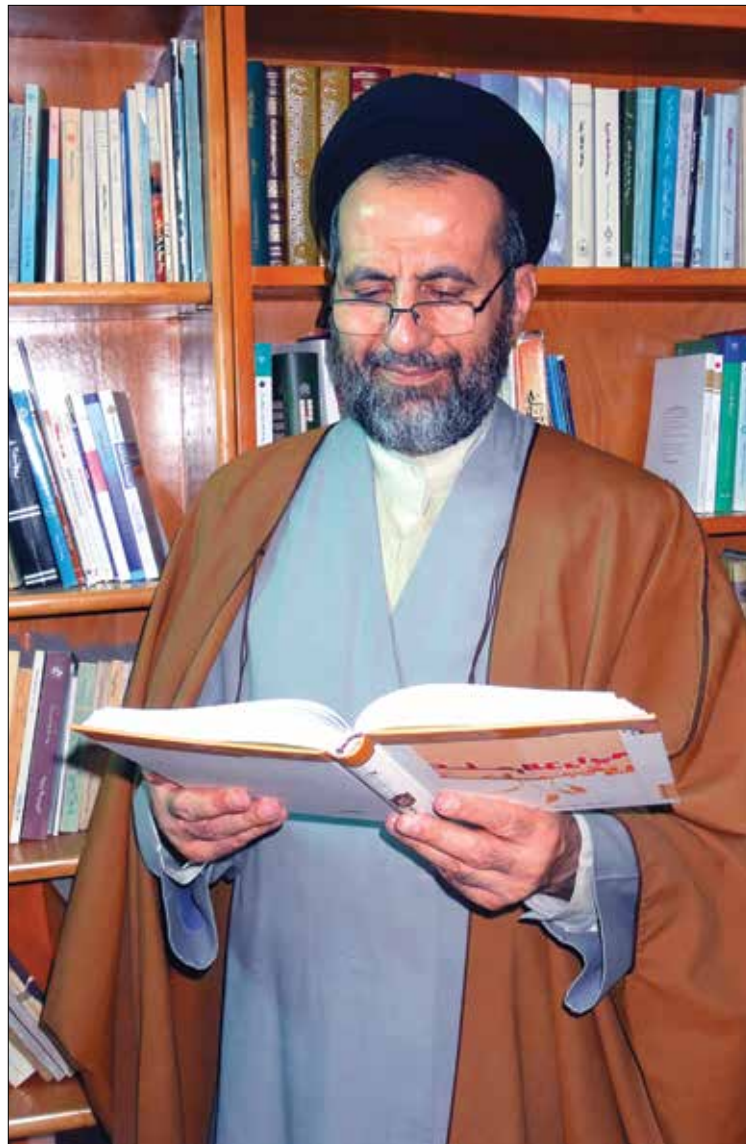
صلح‌اندیش خود را حفظ کردند و همین رویه بود که به کشور در بسیاری از بحران‌ها کمک کرد تا آسیبی نبیند.

در حوزه قرآنی نیز چهره‌های اثرگذار بودند که کتاب و دایرةالمعارف قرآنی که از ایشان به جای مانده است به تنهایی می‌تواند این جایگاه را نشان دهد؛ اگر این کتاب به خوبی و دقیق معرفی شود به گوشه‌های مغفول مانده شخصیت قرآنی ایشان بیشتر واقف خواهیم شد.

در این دیدارها، نظر ایشان این بود که سه موضوع محوری؛ مسابقات، خبرگزاری و شهر الکترونیکی قرآن که متأسفانه در سال‌های گذشته در مورد آن کوتاهی شده با جدیت دنبال شود؛ در مجموع حضور ایشان

«راهنما»ی قرآن‌پژوهان

مجت‌الاسلام والمسلمین سید رضا مودب، مدیر گروه قرآن و حدیث دانشگاه قم است؛ او که کتب زیادی را در زمینه علوم قرآن و حدیث از جمله «علم‌الحدیث»، «عجاز قرآن»، «روش‌های تفسیر قرآن» و «مبانی «تفسیر قرآن» نگاشته؛ معتقد است تفسیر راهنما حقیقتاً می‌تواند راهنمای محققان در رسیدن به مفاهیم و کلماتی باشد که در قرآن به کار رفته است.



● مهم‌ترین ویژگی راهنمای تفسیر راهنما چیست؟

در روی جلد این تفسیر می‌خوانیم که این تفسیر روشی نو در ارائه مفاهیم و موضوعات قرآن است؛ این تفسیر سابقه‌ای قبل از انقلاب دارد که وقتی مرحوم آیت‌الله‌هاشمی در زندان بودند، مطالعات قرآنی داشتند و آنچنان که گفته‌اند فیش‌هایی از موضوعات و مفاهیم قرآن تهیه کردند و پس از انقلاب آن‌ها را در اختیار مرکز فرهنگ و معارف قرآن دفتر تبلیغات قرار دادند و محققان با توجه به نیازهای زمان فیش‌ها را بازنگری کردند و پس از آن، بر همان بنیادی که مولف قرار داده بود، تفسیر را شکل دادند.

تفسیر راهنما چند خصوصیت مهم دارد؛ اول این که این تفسیر در هر آیه و یا بخشی از آیه مطالب و برداشت‌های خاص از آن برداشته و به صورت پیام‌های گویا و روشن در ذیل آیه ثبت شده است. در آیه ۱۰۰ سوره توبه پیام‌ها به صورت موردی در ذیل آیه گردآوری شده‌اند و اگر آیه طولانی بوده و پیام‌های متعددی گردآمده، قسمتی از آیه که پیام از آن گرفته شده، ذکر شده است.

این کار از نظر روش کم‌نظیر است، دیگر مفسران چندین آیه را در کنار هم می‌آورند و یا اگر آیه مطرح شد مطالبی به صورت کلی بیان می‌شود، اما کمتر اشاره می‌شود که ذکر شود هر قسمت از توضیح به کجای آیه مربوط است.

● آیا مفسر به روایات توجه داشته و از آنها استفاده کرده است؛ به عبارتی روایات به خوبی دیده شده است؟

در این تفسیر روایات به خوبی دیده شده و متن روایت در پایان پیام‌های آیه به صورت مستقل ابتدا می‌آید و سپس از روایت نکته‌هایی یاد می‌شود که این شیوه قدری شبیه شیوه علامه در میزان است که ایشان هم روایات را در پایان می‌آورد.

در تفسیر راهنما روایات از بندهای دیگر جدا نشده است و جالب است که متن اصلی روایت با ترجمه آمده و به محقق این امکان را می‌دهد که روایت هر آیه را در ذیل آیه استفاده کند؛ روایت این تفسیر هم اختصاص به ائمه علیهم السلام ندارد و به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هم پرداخته شده است و در گزینش روایاتی که مفسر آورده است، دقت‌های خوبی شده و متن به گونه‌ای ملاحظه شده و زمینه استفاده از روایات رعایت شده است.

تفسیر راهنما در طیف تفاسیر تدبری است

در سده ۱۴ ما با یک تحول مبنایی در تفسیر قرآن مواجه هستیم؛ با حرکتی که سید جمال در جهان اسلام ایجاد کرد، به یک باره رویکردهای تفسیری متحول شد؛ سید که از عقب ماندگی و تحت سلطه قرار گرفتن مسلمانان به شدت رنج می برد، راز نجات و رستگاری مسلمانان را در بازگشت به قرآن دانست.

به نظر می رسد تفسیر راهنما دقیقاً در همان پارادایم تفسیر عصری و اجتماعی سید پایه ریزی و تدوین شده است و ویژگی نخست این تفسیر خصوصیت عصری و اجتماعی آن است.

مرحوم هاشمی در مقدمه تفسیر راهنما وقتی انگیزه خودشان از نگارش این تفسیر را بیان می کنند، از قرآن با عنوان شهید شفا بخش دردهای فردی و اجتماعی یاد می کنند؛ ایشان می گویند متأسف بودم که چرا امت اسلامی طی قرن ها، آن گونه که باید برای این کتاب - که عهد الهی با مردم و در مان مبارک و راستین دردهای روح و جسم جامعه انسانی است - سرمایه گذاری بایسته ای نکرده است؛ در همان جا ایشان نگران مهاجرت قرآن هستند.

ویژگی دیگر این تفسیر در قرار گرفتن این تفسیر در طیف تفاسیر تدبری است؛ در دوران معاصر به دلایلی مثل گسترش سواد عمومی در بین مردم، گسترش وسایل ارتباط جمعی و صنعت چاپ، گرایشی در حوزه آموزه های دینی به وجود آمد که دیگر لازم نیست یک نفر به جای همه فکر کند و افکارش را در کتابی بنویسد تا بقیه از افکار او استفاده کنند، بلکه باید شرایطی پیش بیاید که مخاطب هم درگیر فکر کردن و فهمیدن در مورد قرآن شود.

مخاطب قرن بیستم ترجیح می دهد به نحوی خودش هم در فهم نقشی داشته باشد و مفسران هم تا حدی این نقش را به رسمیت شناخته اند؛ یکی از پیشگامان این حوزه سید قطب، صاحب کتاب «فی ظلال القرآن» و جزو اولین کسانی است که شروع به نوشتن تفاسیر روشنفکری و اصلاح طلبانه در عصر حاضر کرده است؛ تفاسیر تدبری بدون ارتباط با سنت های تفسیری گذشته تلاش می کند مستقیماً با متن مقدس ارتباط برقرار کند و تا حدودی آن سنت های تفسیری از قبیل بیان بحث های لغوی و بلاغی و مباحث نقلی را به چالش می کشد و تلاش می کند با توجه به ساختار جامع قرآن و کنار هم قرار دادن همه آیات مربوط به یک عنوان فهم خاصی از آیه پیدا کند.

ویژگی سوم، نوآوری و ابتکار این تفسیر است؛ تلاش برای طبقه بندی موضوعات و مفاهیم قرآن کریم اقدامی است که آن مرحوم با عنوان کلیدهای تدبر در قرآن از آنها یاد کرده و بر اساس همان طبقه بندی به این امر متمایل بودند که دایره المعارف قرآن یا فرهنگ معارف قرآن برای دسترسی عموم فراهم بشود که بحمد الله با تلاش جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم این مهم فراهم شده است.

فروغ پارسا، رئیس پژوهشکده حکمت معاصر

● آیا تقسیم بندی مفاهیم قرآنی و موضوعات آیات قرآن نیز از خصوصیات این تفسیر است؟

دقیقاً همین طور است، نکته سومی که ممتاز است آنکه در پایان هر آیه ای فهرستی تنظیم شده و در پایان هر جلدی فهرستی موضوعی طراحی شده است.

چنانچه هر محقق یا پژوهشگر قرآنی بخواهد به صورت موضوعی و مفهومی آن ها را به دست آورد به پایان هر آیه مراجعه کرده و کلیدواژه هایی که آن آیه استفاده شده است را نشان می دهد که می توان در آیه شریفه مورد استفاده قرار گیرد؛ برای مثال در آیه ۱۰۰ سوره توبه در انتهای آیه از کلیدواژه آخرت، آرامش، انصار الله، امام علی (ع) و... تا بیش از ۲۰ کلیدواژه در ذیل آیه به صورت فهرست آمده است که این امکان را می دهد که هر محقق یا دانشمندی که این کلیدواژه در این آیه قابل بحث است.

فهرست در پایان جلد به صورت موضوعی و مفصل آمده است، این فهرست نیز این امکان را می دهد که ضمن بررسی یک موضوع به همه آیاتی که آن موضوع را بررسی کرده اند دسترسی حاصل شود؛ برای هر مبلغی و هر که بخواهد با مطالب و موضوعات ذیل آیات آشنا شود کافی است به پایان هر جلد مراجعه کرده و از بیش از ۱۰۰ موضوعی که ارائه شده، استفاده کند و در هر آیه و آیات دیگر به مطالب ذکر شده دست یابد؛ تفسیر راهنما در ارائه موضوعات و مفاهیم نو است؛ از این رو این تفسیر خیلی مورد توجه قرآن پژوهان قرار گرفته و هر پایان نامه و تحقیق علمی می تواند از ده ها آیه زیر هر موضوع بهره مند شود و بتواند از قرآن به عنوان راهنما استفاده کند.

● آیت الله هاشمی در تفسیر راهنما چه هدفی را دنبال می کردند و آیا به هدف خود رسیده اند؟

مفسر می خواسته تفسیری راهنما برای محققان باشد که حقیقتاً می تواند راهنمای محققان در رسیدن به مفاهیم و کلماتی که در قرآن به کار رفته است باشد و کلماتی که به عنوان یک موضوع می تواند در قرآن مطرح باشد مورد توجه قرار گرفته است.

به خاطر این که این تفسیر یک کار جمعی است که هزاران ساعت توسط ده ها محقق انجام شده است، می تواند در سطح تفاسیر عالی مطرح شود و این مساله با توجه به ساختار و روشی که این تفسیر دارد، روشن می شود.



محبت الاسلام و المسلمین مرتضیٰ جوادی:

باور به زعامت قرآن در مدرنیته

الرحمة

ویژه نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت الله هاشمی

اصیل در همه ادوار زندگی می تواند نقش آفرین باشد و زمام زعامت فکری و فرهنگی جامعه را در همه زمینه ها و نهادهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و دیگر جنبه ها به عهد بگیرد.

یکی از افتخارات آیت الله هاشمی مبارزات سنگین بود؛ ایشان از زمانی که حضرت امام (ره) این حرکت ها را آغاز کردند؛ یعنی در دوران جوانی شان با این حرف ها آشنا شدند و با همه وجود به میدان آمدند و در این مسیر آنچه را که اقتضای حرکت سیاسی مبارزات بود، با جان خریدند؛ هیچ امری مانع از این ویژگی نشد و به هر حال ایشان مدت زیادی را در زندان بودند و شکنجه های زیادی را تحمل کردند، اما از این حرکت اصیل اسلامی باز نیفتادند و در دوران زندان ایشان، دو کار اساسی انجام شد؛ کار اول همین یادداشت هایی است که به عنوان تفسیر راهنما از قرآن داشتند که باید به ویژگی آن پرداخته شود.

ویژگی هایی که این تفسیر دارد، قابل ملاحظه است؛ تفسیری که شاید گفته شود آیت الله هاشمی رفسنجانی به صورت کلاسیک مباحث تفسیری

حجت الاسلام و المسلمین مرتضیٰ جوادی، رئیس بنیاد بین المللی اسراء ضمن گفتگو با نشریه رایحه بر این باور است که آیت الله هاشمی به زعامت فکری قرآن در دوران مدرن معتقد بود و کتاب الله را به مثابه قانون اساسی جوامع توحیدی می دانست.

باور آیت الله رفسنجانی این بود که قرآن به عنوان یک منبع معرفتی می تواند در روزگار مدرن زمام مباحث فکری و فرهنگی جامعه را به عهده بگیرد؛ این مسئله بسیار مهم است که قرآن به عنوان یک منبع معرفتی

● به نظر شما تفسیر آیت الله هاشمی چه ویژگی هایی دارد؟

در خصوص ویژگی های تفسیر آیت الله رفسنجانی چند جهت باید مورد توجه قرار گیرد؛ نخست اینکه



را مطرح نکرده است، اما ویژگی‌ها و خصائل‌ها را هم داشته که می‌توانست نوع نگاه جدیدی را در تفسیر قرآن تثبیت کند؛ ایشان با داشتن طبع سالم و سلامت فکری و یک نفسی پاک و بی‌آلایش و یک نگاهی هوشمندانه، خردمندانه و با توجه به آشنایی که به جنبه‌های مختلف فکری و فرهنگی جامعه داشتند، می‌توانستند به سمت قرآن بیایند و از محدوده قرآن بهره‌های فراوانی ببرند.

عنوانی که برای تفسیرشان انتخاب کردند عنوان جالبی است، تفسیر راهنما به جهت اینکه ایشان در حقیقت قرآن را به مثابه قانون اساسی جهان توحید می‌دانستند و از نظر ایشان قرآن در همه زمینه‌هایی که برای یک جهان توحیدی لازم است، نقشه دارد، اما نقشه‌هایش را به صورت راهنما و کد در حقیقت قرار داده است؛ همان‌طور که مستحضرید قانون اساسی یک سرنخ‌ها و سرفصل‌هایی را اشاره می‌کند که قوانین دیگر شارع آن قانون هستند؛ زندگی اهل بیت علیهم السلام شرح عملی قرآن است که قانون اساسی است، این معنای آیت‌الله هاشمی کاملاً

درک کرده بود و با این نگاه وارد حوزه تفسیر شد و از این نقطه نظر در ابعاد مختلفی که آیات الهی به آن پرداخته است، نکات و کدهایی که راهنمای مسائل است را با دقت نظری که داشت استخراج می‌کرد؛ این نکته قابل توجه است و باید برای قرآن پژوهان چنین نگاهی را تقویت کنیم و من تکرار می‌کنم که به هر حال شرایط سیاسی گاهی وقت‌ها اجازه نمی‌دهد که چهره‌های دینی و چهره‌های فکری و روحی افراد خوب و واضح و روشن شود.

تفسیر راهنمایک میراث ارزشمندی است که نگاهی خاص دارد؛ آیت‌الله هاشمی با وجودی که در همه زمینه‌ها حضور داشت، اما برجسته‌ترین چهره‌اش چهره اجتماعی و سیاسی بود؛ از این نقطه نظر هم بهره‌های مناسب‌تری را برای فهم قرآن می‌توانستند استخراج و استنباط کنند؛ به نظر من کار تحقیقاتی که برای این امر شده قابل ملاحظه است؛ خصوصاً مراکز قرآنی اگر به این بعد از شخصیت بپردازند، می‌توانند برای جامعه قرآنی فواید زیادی را به ارمغان بیاورند.

● فقدان آیت‌الله هاشمی در حوزه اندیشه دینی چه تبعاتی می‌تواند به همراه داشته باشد؟

امام (ره) یک بیان استثنایی در خصوص شخصیت آقای هاشمی دارند؛ این بیان بسیار پر معنا و پرمغز است و آن اینکه بعد از ترور آیت‌الله هاشمی، امام فرمودند که هاشمی زنده است چون انقلاب زنده است؛ این بیان، فرمایش بسیار والا و ارزشمندی است و باور امام خمینی (ره) نسبت به آیت‌الله هاشمی رفسنجانی را در این پیام می‌توان دید.

انقلاب ویژگی‌هایی داشت و دارد و خصائل این انقلاب را باید یک‌به‌یک رصد کرد، اما یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های انقلاب عبارت بود از خردورزی، عقلانیت و تدبیری که اقتضای این خردورزی شایسته است؛ به هر حال امام رضوان‌الله علیه با دست‌خالی پیروز شد، ولی آنچه باعث شد که امام (ره) به موفقیت برسد، به لحاظ روشی، تدبیر عاقلانه و مدیرانه‌ای بود که همه مردم را به صحنه آورد و همه جهات وحدت را در جامعه شکوفا کرد؛ امام با وحدت کلمه توانست این انقلاب را موفق و پیروز گرداند و این نظام را استوار سازد؛ این وحدت در نگاه آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به صورت شفاف و روشنی وجود داشت؛ ممکن است حرف‌های پراکنده‌ای از این سو و آن سو گفته شود، اما ویژگی نگرش وحدت‌مدارانه و جامع به همه افراد و همه اشخاص، خصوصاً شخصیت‌های ممتازی که برای انقلاب و برای نظام دل‌سوزانده و خدمت کرده‌اند، از امتیازات آیت‌الله هاشمی رفسنجانی

است.

خلای که ممکن است با رفتن آیت‌الله هاشمی در جامعه ایجاد شود، فقدان همین خردمندی و تدبیر عاقلانه و هوشمندانه است؛ ایشان در مقام فکر و اندیشه و عمل از منادیان میانه‌روی بودند؛ ایشان همواره از افراط و تفریط که منشا همه فسادها و انحرافات است در رنج بود و نگران بود؛ ایشان همواره به جریان‌هایی که متأسفانه در کشور رخنه کرده‌اند و فساد را ایجاد کرده‌اند و در واقع همان جریان افراط و تفریط هستند، میانه‌روی را گوشزد می‌کرد؛ ایشان اعتقاد به میانه‌روی در مقام عمل و خردمندی در مقام فکر و اندیشه داشت.

باید به یاد داشته باشیم که آیت‌الله هاشمی دارای سابقه مبارزات سنگینی بود؛ ایشان از یاران اولیه حضرت امام (ره) بود و رهبر انقلاب اسلامی جایگاه بالایی برای ایشان قائل بود؛ ایشان مدت زیادی در زندان بود و سختی‌های زیادی را متحمل شد، اما از این حرکت اصیل اسلامی باز نایستادند و در دوران زندان ایشان، دو کار اساسی انجام شد؛ مبارزات ایشان تنها در حوزه سیاسی محدود نبود و ایشان به کار علمی نیز پرداختند و این نشان می‌دهد که فعالیت‌های ایشان مبتنی بر اندیشه بود؛ میانه‌روی آیت‌الله هاشمی را می‌توان راه و روش ایشان دانست که به یادگار گذاشته است.

● برای تداوم راه ایشان چه تدبیری می‌توان اندیشید؟

اگر ما بخواهیم راه این شخصیت در جامعه تداوم داشته باشد، باید به دنبال میانه‌روی باشیم؛ جامعه اسلامی و هوشمند ما الان آیت‌الله هاشمی را کاملاً درک می‌کند و نظام فکری و روش زندگی و حیات سیاسی، اجتماعی ایشان را کاملاً دریافته است؛ ایشان در پایان حیات پر پرکت اجتماعی و سیاسی‌شان گفت که اکنون دیگر مرگ برای من راحت است، به جهت آن است که مردم به سمت اصالت فکری و فرهنگی و همچنین خردمندی و میانه‌روی روی آوردند و این باعث نشاط ایشان شد و باعث شد که هیچ نگرانی دیگری از مرزهای نظام و اجتماعی نداشته باشد.

اینکه امام (ره) فرموده است هاشمی زنده است از آن جهت که انقلاب زنده است به این معناست که ما اگر بخواهیم هاشمی را در مجموعه خودمان داشته باشیم و آیت‌الله هاشمی همچنان نقش آفرین باشد، باید جامعه را به خردمندی؛ هوشمندی؛ تدبیر و همچنین میانه‌روی در عمل فرابخوانیم که این باعث تضمین ماندگاری و تأمین این نظام و انقلاب است.

تفسیر از زشمند قرآنی آیت الله هاشمی (رفسنجانی):

ویژگی های تفسیر راهنما

۴ هدف

استخراج تمامی موضوعات قرآنی
نمایه گذاری، کدگذاری و فهرست بندی موضوعات
رفع کمبودها و نواقص معجم های لفظی
ارائه معجم معنایی و محتوایی

۵ روش

اعتماد به ظاهر آیات:
حجیت ظواهر آیات
رعایت سبک ترتیبی - تطبیقی
عدم قضاوت مولف بین آیات ناسخ و منسوخ و عام و خاص
توجه به روایات:
نبودن در ذیل تفاسیر روایی
رفع ابهام آیات باروایاتی که به ظاهر آیات پرداخته
فهم ارتباط آیات:
استخراج مفاهیم از ارتباط بند های هر آیه
کشف نکات جدید با توجه به سیاق آیات
ساختار ادبی:
توجه به ساختار ادبی آیه
برداشت های جدید از لغت ها و ترکیب های هر آیه
ذکر شان نزول:
ذکر شان نزول در صورت بر خورداری از اعتبار مناسب
بسط یک آیه یا مقید کردن آن طبق شان نزول
درج آراء مفسران:
جامع نظر ها و آراء مفسران پیشین نیست
نگاه تحلیلی به دیدگاه مفسران
ارائه برداشت های تفسیری مقبول با ذکر منبع

۱ مشخصات کتاب

عنوان: تفسیر راهنما: روشی نو در ارائه مفاهیم و موضوعات قرآن
پدید آورنده: اکبر هاشمی رفسنجانی و جمعی از محققان مرکز فرهنگ و
معارف قرآن
مشخصات نشر: قم: بوستان کتاب (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، حوزه
علمیه قم)، ۲۱ جلد
شابک: ۹۶۴-۳۷۱-۴۹۷-۷
برگزیده کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۲

۲ نگارش تفسیر در بند

زنداد: فرصتی برای نگارش تفسیر قرآن
مجمع البیان والمیزان: منابع تفسیری مولف
تهیه فیش های مختصر، اشار های و مترجم
انتقال جزوه ها به خارج زندان در ملاقات های حضوری همسر
مجموع دست نوشته ها: ۲۲ دفتر ۲۰۰ برگ

۳ تکمیل پس از انقلاب

مرکز فرهنگ و معارف قرآن متولی تکمیل تفسیر راهنما
موضوع نگاری و تفسیر سراسر قرآن توسط جمعی از محققان
تدوین بیش از ۶۰ هزار فیش و برداشت از قرآن در ۲۱ جلد بر اساس ترتیب
آیات
نمایه و فهرست موضوعی جامع کل آیات

۶ ویژگی ها

کلید راهنمای محققان
آشنا کردن قرآن پژوهان به روش برداشت از آیات
کلید راهنمای محققان برای فهم دقیق و کامل از موضوع پژوهش
ترجمه آیات
هم آهنگ با فهم تفسیری نویسندگان تفسیر تا حد امکان

برخی از تالیفات

آزاد اندیشی اسلامی
و روشنفکری دینی

در تاریخ معاصر صحبت در باره روشنفکری
دینی منسوخ بوده و هاشمی رفسنجانی نیز طی
دوران سیاستمداری خویش در باره این موضوع،
سخن رانده و فرزندش یاسر آن را گردآوری
کرده است.

جهان
در عصر بعثت

این کتاب از سنخ کتاب های تاریخ تحلیلی صدر
اسلام است؛ رویکرد این کتاب توسط ۴ نفر از
شخصیت های درجه یک انقلاب اسلامی ارائه
شده و به خوبی قابل درک است.

فرهنگ الفبایی
موضوعی قرآن مجید

فرهنگ قرآن معجم معنایی معارف قرآن است؛
آیت الله هاشمی رفسنجانی با این اندیشه که
چینش آیات، در ذیل واژگان قرآنی، ما را به همه
معارف رهنمون نمی سازد، طریقی نو در افکند.



روایتی از زندگی و زمانه آیت‌الله اکبرهاشمی (رفسنجانی)

این کتاب به صورت دایره‌المعارف و توسط جعفر شیرعلی نیانگارش یافته و روایتی از زندگی پرفراز و نشیب این چهره انقلابی است؛ کتاب، شامل بیوگرافی این چهره از سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۹۴ است.

انقلاب یا بحث جدید

ایشان تمامی اتفاقات از لحظه آشنایی و همکاری خود با سازمان مجاهدین خلق تا مقطع جدا شدن را تشریح کرده است که با مرور آن می‌توان انحراف برخی روحانیون از شیوه صحیح مبارزه را مشاهده کرد.

زن و عدالت اجتماعی

در این مجموعه، به جایگاه زن در خطبه‌های نماز جمعه تهران در قالب پنج فصل زن و حقوق فردی، استقلال اجتماعی و مالی، نقش زن در تحکیم خانواده و مسئله پوشش پرداخته شده است.



محبت الاسلام والمسلمین محمد رضا هاشمی:

حدود سال ۶۲ در قم طلبه بودم و به دفتر تبلیغات اسلامی رفت و آمد داشتم، در آنجا گروهی بر روی یادداشت‌ها و فیش‌برداری‌های آیت‌الله هاشمی کار می‌کردند در آنجا بود که با دیدگاه قرآنی ایشان آشنا شدم؛ بعد که ایشان به تهران آمدند و در جماران مستقر شدند، ایشان را بسیار می‌دیدم.

● به نظر شما مهم‌ترین وجه مغفول مانده شخصیت ایشان چیست؟

تا قبل از انقلاب همه آیت‌الله هاشمی را به عنوان یک چهره انقلابی، شخصی که حامی خانواده‌های زندانیان است و فعالیت‌هایی از این دست می‌شناختند؛ بعد از انقلاب نیز با توجه به حجم بالای مسئولیت‌ها، فرصت چندانی برای بروز چهره قرآنی ایشان فراهم نشد.

این را نیز باید مدنظر داشت که ایشان یک از حواریون بسیار نزدیک امام (ره) بودند و حتی اگر بگوییم از سید احمد فرزندان امام (ره) هم به ایشان نزدیک‌تر بودند، گزافه نگفته‌ایم؛ بنابراین فعالیت‌هایی از این دست به حدی زیاد است که شخصیت قرآنی ایشان محوشد و هیچ‌کس نمی‌دانست که تفسیر راهنما که تفسیر بسیار تخصصی و سنگینی است، توسط آیت‌الله هاشمی نوشته شده است.

صبر؛ ویژگی قرآنی بارز آیت‌الله هاشمی

معاون قرآن و عترت وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی جز افرادی است که تجربه سال‌ها هم‌نشینی با آیت‌الله هاشمی را داشته است؛ او در خصوص ابعاد فکری، زمینه‌های قرآنی و خاطراتی که با آیت‌الله هاشمی داشته، گفت‌وگویی با نشر به‌رایحه انجام داده است.

● از چه زمانی ایشان را شناختید؟

محافل دانشجویی نام آیت‌الله هاشمی بیشتر برده می‌شد و به عنوان یک چهره انقلابی و یار امام (ره) شناخته می‌شد. تا وقتی که امام خمینی (ره) وارد ایران شدند، شخصا خدمت ایشان نرسیده بودم، در آن ایام به تهران آمده بودم که در همان جا اولین دیدار و مواجهه من و آیت‌الله هاشمی صورت گرفت؛ شخصیتی که بسیار جوان به نظر می‌آمد و باور نمی‌کردیم چنین چهره جوانی کتابی همچون امیر کبیر نوشته باشد؛

با شخص ایشان با خواندن کتاب «امیر کبیر» آشنا شدم، قبل از انقلاب، کتاب‌های این مدلی بسیار کم بود و به ندرت چاپ می‌شد، این کتاب در آن زمان، انقلابی به نظر می‌آمد و به صورت نسخه‌ای وجود داشت؛ چرا که چاپ آن ممنوع بود و به صورت پنهانی آن را نگهداری می‌کردیم؛ نام نویسنده کتاب هم علی یا اکبر بهرمانی درج شده بود؛ بعد از آن هم، من به خاطر ادامه تحصیل به شیراز رفتم و آنجا نیز در

راهنما

ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی



قرآنی معرفی کنید؟

نوع کلمات، ادبیات و گاهی اوقات، تاکیداتی که در سخن گفتن داشتند، همه آنها بر گرفته از قرآن بود؛ آیت‌الله هاشمی بسیار تحت‌تاثیر قرآن بود، خود امام (ره) هم همین‌طور بودند؛ برخی گمان می‌کنند که امام (ره)، ساده صحبت می‌کردند، این سادگی یک چیز است، ولی مضامینی که صحبت می‌کردند، بیشتر شامل آیات قرآن بود.

● مهم‌ترین پیامی که آیت‌الله هاشمی از مفاهیم قرآن در رفتار خود نشان می‌داد، کدام پیام قرآن بود؟

مهم‌ترین وجه شخصیتی ایشان که بر گرفته از قرآن باشد، چیزی به‌غیر از صبر نبوده است، واژه صبر در قرآن بسیار تبلور دارد و آیات متعددی در زمینه صبر داریم به‌طوری که در جایی مستقیم گفته می‌شود که اجر صاب‌ترین قابل حساب نیست؛ قطعاً آیت‌الله هاشمی تمام آیاتی که در قرآن در مورد صبر بوده است، کامل برای خود حلاجی کرده بود که به این حد از صبوری دست یافت؛ من در اوج بعضی از گرفتاری‌ها ایشان را به‌صورت خصوصی یا جمعی ملاقات می‌کردم، اثری از ناراحتی در چهره ایشان دیده نمی‌شد، بلکه دیگران را نیز بسیار توصیه به صبر می‌کرد.

● متوجه دغدغه خاص قرآنی در ایشان شدید؟ ایشان همیشه محافل قرآنی خودشان را در ماه مبارک رمضان داشتند، ضمن اینکه مرتب مباحث قرآنی را پیگیری می‌کردند؛ از زمانی که وارد حوزه قرآنی در کانون مساجد شدم، به‌طور مرتب فعالیت‌های صورت گرفته را در مناسبت‌های متعدد گزارش می‌کردم، در مقطعی طرح «تلاوت نور» را برای ایشان تشریح کردم، ایشان استقبال کردند و گفتند اگر بشود مردم را نیز با مفهوم آیات آشنا کرد، خیلی خوب است؛ برای انتخاب خادمان قرآن برخی مواقع با ایشان نیز مشورت می‌شد و حتی خودشان افرادی را معرفی می‌کردند.

● آخرین دیداری که با ایشان داشتید در چه تاریخی و برای چه موضوعی بود؟

آخرین دیدار ۱۰ روز قبل از فوت ایشان بود و قبل از آن هم حدود یک ماه قبل در مراسمی که در دانشگاه آزاد اسلامی و به‌منظور تجلیل از برگزیدگان قرآنی این دانشگاه صورت گرفت، حضور داشتم و در آنجا از تفسیر راهنما نیز تقدیر شد؛ در آن جلسه در مورد تفسیر راهنما و تاریخچه‌ای که این تفسیر داشته است،

● برداشت‌های خود را از تفسیر راهنما بفرمایید. من از همان اول که در دفتر تبلیغات اسلامی، فیش‌ها و یادداشت‌ها را دیدم، با این تفسیر آشنا شدم، البته اصل فیش‌ها نزد خودشان بود و کپی آنها در اختیار دفتر تبلیغات قرار گرفت؛ تفاسیر معمولاً ترتیبی هستند؛ یعنی از اول تا آخر قرآن به ترتیب تفسیر شده است؛ مجمع‌البیان از جمله این تفاسیر است، برخی دیگر از تفاسیر هم موضوعی نوشته شده‌اند؛ یعنی یک موضوع را گرفته‌اند در همه قالب‌ها موضوع را بررسی کرده‌اند؛ مثل تفسیر آیات عظام سبحانی و جوادی آملی؛ بنابراین جای خالی تفسیری که آیات مرتبط با آن را استخراج کنند، احساس می‌شد، مداخلی که آیت‌الله هاشمی برای تفسیر راهنما استخراج کرد که بعد تکمیل شد دو ویژگی دارد؛ یکی تعداد مداخل و دیگری مفهومی بودن آن است؛ من اعتقاد دارم آن پنج سالی که ایشان در زندان بود و این تفسیر را نوشت، حال و هوای بسیار خوبی داشته؛ لذا خیلی عمیق مداخل در قرآن تحقیق شده است؛ اینها دو ویژگی خیلی خاصی است که در هیچ تفسیر دیگری در کشور نداریم، حتی در اهل سنت هم نداریم.

● غیر از تفسیر راهنما، کدام فعالیت خاص ایشان باعث شد تا شما ایشان را یک چهره

توضیحاتی داد و تمام اتفاقاتی که در زندان برای نگارش این تفسیر برایشان اتفاق افتاده بود را شرح داد.

● خاطره خاصی از ایشان دارید؟

زمانی در مسجد حضرت ابوالفضل علیه السلام امام جماعت بودم، در سال ۷۷ مسجد هنوز نیمه‌ساز بود؛ فرصت را برای اینکه کمی از وقت ایشان را بگیریم، مناسب دیدیم؛ آنمه جماعات برخی از مساجد را هم دعوت کردیم تا آیت‌الله هاشمی سخنانی نیز داشته باشند؛ با ورود به مسجد از حضور اقشار مختلف مردم و از اینکه مسجد، نمازگزاران زیادی دارد، خوشحال شدیم؛ بعد از مراسم درخواست کمک کردیم که گفت بودجه دولتی در اختیار ندارد و در نهایت از خودشان مبلغ پنج میلیون ریال به مسجد کمک کردند. یکی دیگر از خاطراتم مربوط به زمین‌هایی بود که ایشان در قم خریداری کرده بود؛ من از اوایل طلبگی در قم ساکن بودم، آیت‌الله هاشمی با توجه به تمکن مالی که داشت، زمین بزرگی در یکی از بهترین مناطق قم خریداری کرده و آن را به ۲۰۰ قطعه ۲۰۰ متری تقسیم کرده و در اختیار طلاب قرار داده بود که بسیاری از طلاب از همین طریق صاحب مسکن شدند.

● در پایان اگر صحبت خاصی باقی مانده است، بفرمایید.

شخصیت‌هایی مثل آیت‌الله هاشمی تراز آنها برای جهانیان بیشتر شناخته می‌شود تا برای ما، ما خودمان همچون ماهیان داخل آب هستیم و قدر آب را نمی‌دانیم؛ ولی جهانیان شخصیت ایشان را شناخته بودند و نشانه آن نیز همین پیام‌هایی بود که بعد از رحلت ایشان توسط سران کشورهای دیگر صادر شد؛ باید به جوانان این نکته را بگوییم که داشته‌هایمان را دست کم نگیریم و به این داشته‌ها افتخار کنیم.

تفسیر
در بند



محبت‌الاسلام والمسلمین (رستگاری اظهار کرد):

فرهنگ قرآن معجم مفاهیم قرآن

شورای راهبردی قرآن مرکز تحقیقات استراتژی یک از سال ۹۱ به بعد با برگزاری نشست‌هایی در صدد گسترش مفاهیم مجموعه فرهنگ قرآن است؛ حجت‌الاسلام والمسلمین محمود رستگاری، معاون فرهنگی این مرکز و مسئول شورای راهبردی قرآن در این سال‌ها مسئول برگزاری این نشست بود و از نزدیک با این طرح و نظرات و مبانی قرآنی رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام آشناست؛ در این خصوص گفت‌وگویی با او داشتیم.

● **انس آیت‌الله هاشمی با قرآن به چه دوره‌ای برمی‌گردد و چگونه این انس در زندان ساواک که تحت شرایط خاصی بود، افزایش می‌یابد؟**
ابعاد و لایه‌های شخصیتی آقای هاشمی بسیار گسترده بود؛ آنچه آقای هاشمی را در دوران قبل و بعد از انقلاب به عنوان یک شخصیت سیاسی مطرح می‌کرد همین موضوع بود، اما متأسفانه شخصیت قرآنی ایشان مهجور و مکتوم مانده است؛ ایشان از ابتدای طلبگی لمعتین خواندند و نبوغی داشتند؛ در همان دوره در حالی که طلبه ۱۶-۱۷ ساله‌ای بود محضر آیت‌الله‌العظمی بروجردی رسیدند و گفتند: من حافظ قرآن هستم و الفیه ابن مالک را که یک دوره ادبیات عرب است را حفظم و ادبیات را وارد هستم و می‌خواهم امتحان بدهم؛ آقای بروجردی هم این طلبه نوجوان را می‌پذیرند و چند آیه از قرآن را از ایشان می‌پرسند؛ هم از نظر قرائت، هم از نظر حفظ و هم از نظر مفاهیم از آقای هاشمی امتحان می‌گیرند؛ بنابراین اگر به سابقه گرایش و توجه آقای هاشمی با قرآن برگردیم به آغاز ورود و حضور ایشان در حوزه برمی‌گردد؛ در این دوره که هم‌زمان با مبارزات ایشان بود، علاوه بر جنبه‌های قرآنی، کتاب

سرگذشت فلسطین را نیز ترجمه کرد که یکی از بزرگان بیرونی در این رابطه گفته بود که تعجب می‌کنم از اینکه یک طلبه جوان این قدر به مسئله فلسطین توجه کرده است؛ این در حالی بود که در آن زمان کمتر به موضوع فلسطین پرداخته می‌شد. بعد از این مسئله، کتابی در مورد امیر کبیر می‌نویسد که اگر این دو کتاب را مشاهده کنید باز هم می‌بینید که دستمایه و سرمایه اصلی آقای هاشمی در نگارش این دو اثر قرآن بوده است؛ اساس دست‌مایه آقای هاشمی در مباحث سیاسی و دیگر مباحث قرآن بود که همین مسئله باعث شد از ایشان یک روحانی متفاوت بسازد.

● **آثار قرآنی آیت‌الله هاشمی کدام هستند و چه ویژگی‌هایی از نظر تفسیری دارند؟**
دو تفسیر گران‌بها و گران‌سنگ از ایشان به یادگار مانده که اول «تفسیر راهنما» در ۲۰ جلد و دیگری تفسیر فرهنگ قرآن در ۳۴ جلد است؛ جالب اینکه ۳ جلد هم

اخیراً منتشر شده که فهرست مطالب و محتوای ۳۴ جلد فرهنگ قرآن است.

روش آقای هاشمی در تفسیر راهنما روش قدما بوده است؛ ما تفاسیر متفاوتی داریم؛ برخی تفاسیر موضوعی و برخی آیه به آیه هستند؛ روال برخی مفسران این گونه است که از اولین آیه فاتحه‌الکتاب شروع می‌کنند و به آیه آخر سوره الناس ختم می‌کنند که تفاسیری همچون مجمع‌البیان و المیزان این گونه است.

روش برخی دیگر از مفسران بررسی موضوعات قرآن است؛ در این روش مفسران موضوعات قرآن را در زمینه‌های مختلف اعتقادی، احکام و اخلاق مورد بررسی قرار می‌دادند که این موضوعات شامل مباحث اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، جامعه‌شناسی و روانشناسی می‌شود؛ این روش را نیز برخی قدما و معاصران پیش گرفته‌اند.

آقای هاشمی در تفسیر راهنما از روش علامه طباطبایی در تفسیر المیزان استفاده کرده، منتها تفسیر علامه گسترده‌تر است، اما روش ایشان به این گونه است که ابتدا آیه را مطرح می‌کنند سپس نکاتی که به ذهنش می‌رسد را در موارد متعدد به صورت جملات کوتاه در عین حال گویا بیان می‌کنند؛ همچنین در ذیل آیات در مورد برداشت‌هایی که از لغات داشته را بر اساس قواعد و ادبیات عرب تشریح کرده است یا در برخی موارد به این نکته اشاره می‌کند که اگر من این مفهوم را



برتری قاریان جوان به مثابه فتح خرمشهر

حدود سال ۷۱ که هنوز ایشان در منصب ریاست جمهوری بود، چهار نفر از قاریان از جمله اینجانب در مسابقات قرآن هندوستان، شهریار پرهیزکار، مسابقات حفظ قرآن عربستان، احمد ابوالقاسمی، مسابقات جهانی مالزی و مهدی قره شیخلو در مسابقات بین المللی ایران، حائز رتبه اول شدیم و پس از بازگشت از این مسابقات از سوی دفتر ایشان دعوت شدیم، پس از ورود و انجام مراسم تجلیل گفتند: امروز، بسیار از موفقیت چهار جوان قرآنی خوشحال شدم که این خوشحالی من به ماندن روزی است که فتح خرمشهر رخ داد.

همچنین در دوران مسئولیتم در وزارت امور خارجه، خاطره‌ای از سفرم به اوگاندا همراه با آیت‌الله هاشمی دارم: آن زمان «یووری کاگوتا موسوینی» رئیس‌جمهور مسیحی مذهب اوگاندا بود.

من با آیت‌الله هاشمی به مسجدی رفتیم که موسوینی نیز در این مراسم شرکت کرد؛ آیت‌الله هاشمی خواستند که قرآن را به نحوی تلاوت کنم که اثر ماندگاری بر روی این رئیس‌جمهور داشته باشد؛ جالب بود که بعد از گذشت حدود بیست سال در سفر بعدی به اوگاندا، موسوینی کهن‌سال آن روز و آن تلاوت را خوب به خاطر داشت.

محمدرضاخرمیان، پیشکسوت قرآنی



آقای هاشمی به دلیل ارائه تفسیر فرهنگ قرآن است؛ چراکه روش تفسیر راهنما را دیگران دارند، اما فرهنگ قرآن کار جدیدی است، البته باید به آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی جوادی آملی هم اشاره کنم که انصافاً تفسیر ایشان بسیار ارزشمند و ارزنده است.

شما اگر بخواهید هر لفظ یا مفهومی را از قرآن پیدا کنید، می‌توانید به فرهنگ قرآن مراجعه کنید؛ مثلاً در رابطه با واژه اقتصاد یا دیگر واژه‌ها اگر بخواهید آیات را استخراج کنید از این طریق کار آسان خواهد شد؛ حتی برخی صحابی و یاران پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمه معصومین علیهم‌السلام و شخصیت‌ها و بزرگان تاریخی و مطرح، مورد اشاره قرار گرفته و جالب است که وقتی به این کتاب مراجعه کنید، می‌بینید که نگارنده یک شخص دگم‌نوده که تنها در واژگان مذهبی و دینی توقف کند؛ آقای هاشمی تلاش کرده مباحثی که در ذیل آیات مطرح می‌کند را توسعه و بسط دهد و این نشان از نبوغ ایشان دارد؛ بیان ایشان روان، سلیس و ساده بود و در عین اینکه مطالب عمیق بود، اما قلم شیرینی داشت که کمتر چنین قلمی مشاهده می‌شود.

● **آغاز نگارش تفسیر راهنما و فرهنگ قرآن به زندان ساواک برمی‌گردد در حالی که شرایط برای آقای هاشمی بسیار سخت بود، اما این اتفاق افتاد؛ آقای هاشمی چطور توانستند این کار تقریباً نشدنی را انجام دهند؟**

ایشان می‌گویند زمانی که در زندان بودم قرآن در اختیار نداشتم، اما بخشی از آیات قرآن را حفظ بودم؛ لذا از حافظه‌ام برای قرائت قرآن استفاده کردم و در آیات نکاتی به ذهنم می‌آمد که به بایگانی مغزم می‌سپردم؛ این قدر فکر ایشان

استفاده کردم برای این است که لغت‌شناسان از این واژه این‌گونه استفاده کرده‌اند و در ادامه منابع آن را نیز بیان می‌کند؛ گاهی از تفاسیر بزرگانی همچون طبرسی و علامه طباطبایی هم استفاده کرده است، بعد هم روایات را مطرح می‌کند؛ روایاتی را نیز انتخاب می‌کند که در فهم آیات برای مخاطب تصویر ایجاد شود.

● **شیوه آیت‌الله هاشمی در تفسیر راهنما مشخصاً کدام روش بوده است؟**

تفسیر راهنما تفسیر آیه به آیه و اصطلاحاً ترتیبی است و فارغ از جنبه موضوعی آیات به مواردی که در آیات ذکر شده اشاره می‌شود؛ با این حال در ذیل آیات موضوعات اعتقادی، احکامی و اخلاقی را نیز اشاره کرده است؛ همان روشی که علامه طباطبایی دارند؛ بنابراین تفسیر راهنما ترتیبی و موضوعی است.

● **فرهنگ قرآن به‌عنوان یک اثر خاص و منحصر به فرد معرفی می‌شود؛ این اثر چه ویژگی‌هایی دارد که از سایر تفاسیر آن را متمایز کرده است؟**

کتابی با عنوان «معجم‌المفهرس» که کتاب خوبی برای پژوهشگران قرآن است، وجود دارد؛ اگر شخصی بخواهد به واژه‌های از قرآن مراجعه کند، کافی است ثلاثی مجرد آن را در کتاب معجم پیدا کند؛ این کتاب کمک زیادی به پژوهشگران و محققان قرآن کرده است، اما فرهنگ قرآن معجم مفاهیم قرآن کریم است که اثری جدید و قابل توجه است و جای چنین اثری در بین آثار قرآنی خالی بود؛ من اگر بخواهم بگویم آیندگان از کدام مفسران نام خواهند برد، اول علامه طباطبایی و دوم،



دانشجویان معلم قرآن باشند

از کودکی، هنگامی که با صدای عبادت پدرم در سحرگاه از خواب بیدار می‌شدم با قرآن آشنا شدم؛ یکی از برکات قرآن این بود که در زندان‌های طاغوت با این آیات الهی مأسوس شدم؛ سختی‌های زندان با عشق به قرآن کریم برایم شیرین بود؛ شکنجه‌گران و طاغوتیان فکر می‌کردند که من زیر شکنجه از دنیا خواهم رفت، اما بنده با انس با قرآن، زنده ماندم؛ در زندان، ۲۲ دفترچه برای برنامه قرآنی داشتیم و تمام وقتم را برای قرآن و به‌ویژه تفسیر می‌گذاشتیم، البته هدفم به دست آوردن «کلید قرآن» بود؛ یعنی هر کسی در رابطه با هر موضوعی، آیات مربوط به آن را در قرآن، یکجا ببیند، البته بعدها، نام این اثر که ذیل آن کلید مطالب قرآن است، فرهنگ، گذاشته شد؛ هدف اصلی من در زندان طاغوت ایجاد یک فرهنگ قرآنی بود. اسلامی‌ترین کار، آشنایی دانشجویان با قرآن است؛ اساتید و دانشجویان می‌توانند خود معلم واقعی قرآن باشند؛ قرآن باید تاقیامت در دست ما باشد و از آن بهره ببریم.

بخشی از سخنان آیت‌الله هاشمی در اختتامیه بیست و یکمین مسابقات قرآن دانشگاه آزاد اسلامی

استخراج و انتخاب می‌شد و روال هم به این گونه بود که برخی اساتید دانشگاه و حوزه علمیه که فعالیت قرآنی داشتند عضو این شورا بودند و ما موضوعات را به آنها می‌دادیم؛ هر یک از اساتید در رابطه با موضوعاتی که به آنها ارجاع می‌دادیم مقاله می‌نوشتند و آن را ارائه می‌کردند.

● **آغاز این حرکت به چه سالی برمی‌گردد؟**
تقریباً سال ۹۱ این شورا آغاز به کار کرد.

● **محتوایی از این جلسات منتشر شده است؟**

۶ عنوان از مقالات برگزیده این نشست‌ها منتشر شده است؛ مقاله‌ای که نوشته می‌شد در جلسات بحث می‌شد و خدمت آقای هاشمی می‌بردیم و صاحب مقاله پیش ایشان از نوشته خود دفاع می‌کرد و ایشان هم گوش می‌کرد؛ گاهی نظرات خودشان را مطرح می‌کردند و دیگران نیز نظراتی می‌دادند؛ از این بین ۶ مقاله که بسیار خوب نوشته شده بود منتشر شد، البته فایل‌های صوتی این جلسات موجود است که بنا داریم آنها را پیاده کنیم.

موضوع دیگری که باید مورد توجه قرار گیرد خطبه‌های ایشان در نماز جمعه بود؛ آیت‌الله هاشمی خطبه‌های عجیبی داشت؛ ۸ جلد از سخنان آقای هاشمی در نماز جمعه تهیه شده و بقیه‌اش فقط پیاده شده و حیث است که این خطبه‌ها منتشر نشود.

آقای هاشمی در هر جلسه‌ای که خدمت ایشان می‌رسیدیم مطالب جدید و تازه‌ای بیان می‌کرد؛ جلسه‌ای راجع به مهدویت داشتیم که ایشان مطلب عجیبی مطرح کردند و گفتند: از اول خلقت آدم تا پایان این عالم دو پروژه بوده است که این دو به هم پیوسته هستند؛ یکی حادثه کربلا و دیگری حادثه مهدویت است.

این اواخر که یک مقدار خسته بودند و ملاقاتشان بیشتر شده بود به بنده دستور دادند که مقالات را مطالعه کنم و بعد برای ایشان بفرستم که اگر نظری داشتند اعمال کنند و سپس منتشر شود؛ بنا بود فرهنگ قرآن توسعه پیدا کند که با رحلت ایشان این کار متوقف شد؛ بنده به فرزندان آقای هاشمی گفتم که بعد از این ماموریت من پایان یافته، اما اگر شما بخواهید این کار را ادامه می‌دهیم.

و در آخر در رابطه با آقای هاشمی به کلام آقای جوادی آملی اشاره می‌کنم که «کان مظلوماً حياً و میتاً».

منظم بود که مطلب را درمی‌آورد و به حافظه‌اش می‌سپرد؛ تا وقتی که دفتر و قلم به دستشان رسید به بایگانی فکرشان برگشتند و مطالبی که استخراج کرده بودند را نوشتند که این مسئله بسیار عجیبی بود.

اخیراً که در خدمت همسر آقای هاشمی بودم به ایشان گفتم که شما در فعالیت‌های سیاسی واقعا اثر داشتید، اما در رابطه با فعالیت‌های قرآنی آقای هاشمی نیز نام همسر ایشان مطرح است؛ همسر آقای هاشمی وقتی در زندان به ملاقاتشان می‌رفتند نوشته‌های آقای هاشمی را زیر چادر خود می‌گرفتند و دوباره کاغذها و دفترهای جدیدی به آقای هاشمی می‌دادند.

در همین دیدار به او گفتم اگر امروز آقای هاشمی در خشکی دارند و رحلتشان دنیا را تکان داده و در مجامع عمومی جهانی صدها نفر برمی‌خیزند و به یاد ایشان یک دقیقه سکوت می‌کنند بخشی از این آوازه‌ها به خاطر حضور شما در کنار ایشان است.

● **آیا آیت‌الله هاشمی در حوزه قرآنی، کار نیمه‌تمامی داشتند؟**

با توجه به نگاهی که به موضوعات قرآنی داشتم در یک مناسبتی با فرهنگ قرآن آشنا شدم و بعد مطلبی به ذهنم رسید که آن را به صورت مکتوب به آقای هاشمی ارائه کردم؛ این مطلب پیشنهادی بود مبنی بر اینکه مفاهیمی که از آیات قرآن استخراج شده جای توسعه دارد و باید وسعتش داد؛ همراه این پیشنهاد نمونه‌ای در ۴ صفحه خدمت ایشان دادم که به موضوع ایمان می‌پرداخت؛ به ایشان عرض کردم که اگر اجازه بدهند این کار را انجام دهیم و ایشان هم بنده را خواستند و گفتند این کار خوبی است، اما یک اشکال دارد؛ شما اگر بخواهید این کار را انجام دهید و کار را پیش ببرید سر از صدها جلد کتاب درمی‌آورد؛ من هم گفتم نمی‌گذاریم کار به آنجا کشیده شود و بالاخره با اصراری که داشتیم ایشان نهایتاً پذیرفتند و شورای هم‌اندیشی قرآن به دستور آقای هاشمی ایجاد شد و به بنده حکم مشاور فرهنگی را دادند و کار در مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع آغاز شد.

بعد از فراز و فرودهایی که در این رابطه داشتیم نشست‌های شورای هر ۱۵ روز یک‌بار برگزار شد؛ روش کار ما این گونه بود که ابتدا موضوع‌شناسی می‌کردیم که در این رابطه ۱۷۵ موضوع از میان مجموعه فرهنگ قرآن استخراج شد؛ این موضوعات مناسب با زمان و نیاز روز و نسل امروز

ویژه‌نامه

چهل‌مین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی رفسنجانی



نام‌آشنای تقریب



آیت‌الله هاشمی در عرصه بین‌الملل؛

مرد صلح و وحدت

سازنده بودن سرشت راهبردهای سیاست خارجی آیت‌الله هاشمی در عرصه بین‌الملل در قبال کشورهای منطقه و سایر کشورهای جهان قابل انکار نیست؛ هاشمی با مشی میانه‌رو و اهل تعامل خویش سیاست و روابط خارجی کشورمان را به‌گونه‌ای هدایت کرد که تنش‌ها با همسایگان و سایر کشورها به حداقل برسد.

معمار روابط ایران و عربستان

سال ۱۳۸۷ اولین و آخرین باری بود که جمعی از بانوان ایرانی و شیعه توانستند وارد قبرستان بقیع شوند؛ این اتفاق هم‌زمان با سفر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به عربستان رخ داد؛ او چهار شب بیرون قبرستان ایستاد تا بانوان، بدون مزاحمت وارد بقیع شوند. از آیت‌الله هاشمی به‌عنوان معمار روابط ایران و عربستان یاد می‌شود. او جایگاه خاصی هم نزد مقامات عربستانی داشت، تا آنجا که در سال ۱۳۸۷،

از او که ریاست مجلس خبرگان رهبری و مجمع تشخیص مصلحت نظام را بر عهده داشت، به‌عنوان مهمان ویژه کنفرانس بین‌المللی گفت‌وگوی اسلامی دعوت شد؛ سفر ۱۰ روزه او به عربستان، عمره استثنایی را برای زائران ایرانی که هم‌زمان در مکه و مدینه حضور داشتند، رقم زد.

درهای باغ فدک گشوده شد

خرداد ۸۷ در جریان همان سفر، نفوذ آیت‌الله

هاشمی موجب شد درهای باغ فدک به‌روی گروهی از زائران باز شود؛ فدک، سرزمینی ۲۴۰ کیلومتر دورتر از مدینه کنونی که حالا مخروبه‌ای بیش نیست، نخل‌هایش سوخته و مسجد فاطمه‌اش خرابه شده است؛ در آن سفر، معدود افرادی فرصت بازدید از سرزمین فاطمه (س) را پیدا کردند؛ جایی که رفتن شیعیان به آنجا ممنوع است؛ قرار بود از آن سفر به‌بعد درهای فدک به‌روی زائران ایرانی باز شود، اما نشد و آن اتفاق یک‌بار برای اولین و آخر بار رخ داد.

ورود بانوان ایرانی به قبرستان بقیع

روابط دوستانه، طلسم بقیع را هم شکست؛ آیت‌الله هاشمی چهار شب از آن سفر ۱۰ روزه را در مدینه سپری کرد و شب‌هایی که به زیارت بقیع می‌رفت، سیاست به خرج می‌داد تا فرصت زیارت از نزدیک برای بانوان نیز مهیا شود؛ او در آستانه درب آهنی می‌ایستاد و همراهانش بانوان را هدایت می‌کردند تا وارد قبرستان شوند. آن سال مراسم عزاداری شهادت حضرت فاطمه (س) هر چند کوتاه، در قبرستان بقیع با حضور جمعی از زائران شیعه و مداحی ایرانی‌ها برگزار شد؛ با آنکه در شب سوم حضور آیت‌الله



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی



جلوگیری کنید؛ پاسخ ایشان هم این بود: مطمئن باشید مسئولان و علمای ایران در توصیه‌های مکرر به مسافران سرزمین وحی بر رعایت میانه‌روی در انجام مناسک تأکید می‌کنند. همان دوره، ورود هم‌زمان ملک عبدالله و هاشمی رفسنجانی به سالن کنفرانس گفت‌وگوی اسلامی در حالی که دست در دست یکدیگر داشتند و بخش آن صحنه از تلویزیون‌های عربی به صورت زنده، نشان از جایگاه جمهوری اسلامی ایران و شخص آیت‌الله هاشمی رفسنجانی نزد ملک عبدالله داشت.

کاتالیزور روابط ایران و عربستان

آیت‌الله هاشمی در روابط ایران و عربستان کاتالیزور بود؛ در خاطراتش نوشته که بعد از حج خونین سال ۶۶، دو دیداری که با پادشاه عربستان در حاشیه اجلاس سران کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در سنگال و پاکستان داشته، در آغاز و تحکیم روابط دو کشور بی‌تأثیر نبوده است.

حتی در پی تشدید اختلافات میان ایران و عربستان و حوادث منتهی به تعطیلی حج و نافرجامی مذاکرات دو کشور، بسیاری یقین داشتند که فقط اومی تواند گره کور این روابط را باز کند؛ هر چند نامه بی‌پاسخ او از جانب شاه عربستان درباره عفو شیخ نمر، نشان داد ریاض، تنور روابط دو کشور را سردتر از آن کرده که تصور می‌شد؛ با این حال، باور عام که بهبود روابط دو کشور پس از دهه ۶۰ را به یاد داشت، همچنان بر این بود که جایگاه آیت‌الله هاشمی در عربستان محفوظ است. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به گفته مشاور فرهنگی‌اش در مجمع تشخیص مصلحت نظام، در تمام این سال‌ها دعوت‌نامه‌هایی از مقامات عربستان برای سفر به این کشور دریافت کرده بود که بعد از سال ۸۷ هیچ‌یک را اجابت نکرد.

«احمد السعدی»، تحلیلگر عرب سال ۹۳؛ یعنی یک سال قبل از اعدام آیت‌الله نمر و شدت گرفتن

جنگ‌های خاور میانه و البته یمن و دو سال قبل از آنکه حج و عمره ایرانی‌ها لغو شود، مقاله‌ای برای هاشمی رفسنجانی نوشت با این عنوان «به خاطر اسلام، به عربستان برو»؛ او تحلیل کرده بود که فقط سفر آیت‌الله هاشمی به عربستان می‌تواند زمینه تمام کردن بحران‌های منطقه را فراهم کند؛ به نظر می‌آید برایشان تکلیف باشد که فراتر از موانع سیاسی موجود، به عنوان یک چهره شاخص مذهبی، به خاطر اسلام رخت سفر به عربستان بربندد.

همان موقع بود که آیت‌الله وحید خراسانی نیز به آیت‌الله هاشمی پیشنهاد داده بود برای بهبود روابط با عربستان به این کشور سفر کنید؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی چند وقت بعد همین پاسخ را به یک روزنامه ژاپنی داده بود: اگر زمانی به عربستان سفر کنم، سفر زیارتی خواهد بود.

رویکرد هاشمی در محرومیت ایران از حج

آیت‌الله هاشمی در شهر یور امسال در شرایطی که با همه انتقادهای درباره روابط گذشته‌اش با مقامات عربستان مواجه بود، در واکنش به محرومیت ایرانی‌ها از حج و عمره گفت: در قرآن چند آیه داریم که تأکید دارد بدترین عذاب‌ها نصیب کسانی خواهد شد که مانع رسیدن مردم به خانه خدا می‌شوند و آنها باید در پیشگاه خداوند پاسخگو باشند؛ متأسفیم که ایرانیان امسال در حج نبودند و امیدواریم اقدامات شیطنت‌آمیزی که مانع حضور حجاج ایرانی در مراسم حج شد، برای سال آینده اصلاح شود.

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی معتقد بود اگر به همه دستوراتی که در حج معین شده عمل شود، میلیون‌ها انسان پاک و ممتاز و متحد خواهیم داشت و این، جهان اسلام را مثل دانه‌های تسبیح به هم متصل می‌کند، اما متأسفانه برخی اوقات اختلافات بین کشورها و دولت‌ها باعث می‌شود که کفار بتوانند از آن (سوء) استفاده کنند.

هاشمی در قبرستان، شمار نیروهای امنیتی افزایش یافته و هشدار داده شده بود، اما نقوذ ایشان، مانع از برخورد با زائرانی شد که از ابراز احساسات خودداری نمی‌کردند. هاشمی رفسنجانی همان سال در ضیافت ناهار با امیر وقت مدینه درباره حضور بانوان ایرانی در قبرستان بقیع مذاکره کرد؛ «امیر ماجد» گفت که ملک عبدالله به من دستور این کار را داده‌اند و ان شاء الله پس از هماهنگی با مسئولان مربوطه، اقدام خواهیم کرد. آن سال اولین و آخرین باری بود که بانوان شیعه حاضر در مدینه موفق به زیارت قبور بقیع در داخل قبرستان شدند.

تلاش برای بهبود شرایط حجاج

در آن سفر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی دیداری با ملک عبدالله داشت که از آن فرصت برای بیان محدودیت‌ها و سخت‌گیری‌هایی که به زائران ایرانی می‌شد، استفاده کرد و گفت: در زمان شما وضع خیلی بهتر شده است، ولی متأسفانه هنوز هم سخت‌گیری‌هایی می‌شود.

پادشاه عربستان هم با ابراز نگرانی از این شرایط گفته بود: ما جلوگیری می‌کنیم، به شرطی که شما هم



محمد بن نایف، ولیعهد و جانشین رئیس هیئت وزیران و وزیر کشور و نیز از سوی شاهزاده امیر محمد بن سلمان، نائب دوم هیئت وزیران و وزیر دفاع، به خاندان آقای اکبر هاشمی رفسنجانی. وزارت خارجه سعودی همچنین اضافه کرده است که از این فرصت استفاده می کند و بهترین آرزوها را برای خانواده آیت الله هاشمی دارد.

نوری المالکی، معاون رئیس جمهوری عراق: آیت الله هاشمی گامها و تلاش های بسیاری را به عمل آورد و نقش بزرگ و فعالی در مسیر انقلاب و تثبیت نظام جمهوری اسلامی و خط امام خمینی (ره)، به همراه دیگر برادران مجاهد خود داشت و در این مسیر مصیبت های زیادی را متحمل شد.

نواز شریف، نخست وزیر پاکستان: آیت الله هاشمی نماد صلح دوستی و راهگشای وحدت جهان اسلام بود؛ نه تنها شخصیتی ارزشمند و اثرگذار در ایران بود، بلکه به عنوان نماد تلاش های صلح جویانه در سطح بین المللی، شخصیتی شناخته شده بود.

سید حسن نصرالله، دبیرکل حزب الله لبنان: آیت الله هاشمی رفسنجانی برای مقاومت

پیام مقامات کشورهای مختلف به مناسبت درگذشت آیت الله هاشمی؛

نام آشنای تقریب

با درگذشت رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، پیام مقامات سیاسی از کشورهای مختلف، از سید حسن نصرالله تا مقامات آمریکا، امارات متحده عربی، بحرین، ترکیه و... نشان از ویژگی های بارز این سیاستمدار برجسته دارد که دوست و دشمن را وادار به اعتراف به صفات برجسته او ساخته است.

رفسنجانی جایگاهی بی بدیل در سیاست بین الملل جهان اسلام داشت.

پادشاه، ولیعهد و جانشین ولیعهد عربستان: بهترین درود و احترام را به نمایندگی دائم جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری های اسلامی تقدیم کرده و افتخار دارد که این پیام را همراه کند با پیام های تسلیت از سوی ملک سلمان، پادشاه عربستان و نیز شاهزاده امیر

در کمتر از ۲۴ ساعت پس از درگذشت رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، بسیاری از رهبران کشورهای اسلامی و شخصیت های بین المللی با ارسال پیام هایی با ملت و دولت ایران همدردی و از آیت الله هاشمی رفسنجانی این گونه یاد کردند:

پروفسور اکمل الدین احسان اوغلو، دبیرکل پیشین سازمان همکاری اسلامی: آیت الله



ویژه نامه

چهلمین روز درگذشت آیت الله هاشمی

خاطره

درباره توسعه روابط و حل مسئله افغانستان صحبت کردیم؛ با صراحت گفت که شوروی در گذشته راه انحرافی می رفت و اکنون پشیمان است و تغییرات



اساسی در آینده خواهند داشت و با تعبیر به انقلاب از تحولات اخیر یاد کرد و گفت که دموکراسی و شرکت مردم در امور اقتصادی تقویت می شود؛ برای سفر من به شوروی تاکید کرد. هاشمی در این دیدار با اشاره به اینکه ایران از اول پیروزی انقلاب،

دعوت گورباچف از هاشمی

برای جلسه شورای بازسازی به دفتر رئیس جمهور رفتیم؛ آخر جلسه درباره بنیاد جانبازان و دولت و مسائل جاری مذاکره شد؛ عصر، آقای الکساندر ویسمر تنیخ، معاون وزارت خارجه شوروی به ملاقاتم آمد؛



یکی از چهره‌های شناخته‌شده سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران باعث آندوه شد.

عبدالله عبدالله، رئیس اجرایی حکومت وحدت ملی افغانستان: آیت‌الله هاشمی رفسنجانی علاوه بر نقش و جایگاهی که در به ثمر رساندن انقلاب اسلامی ایران و مدیریت تحولات سیاسی و اجتماعی نوین ایران داشت، از لحاظ علمی و فکری نیز یکی از چهره‌های شاخص و تاثیرگذار در جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رفت.

سید عمار حکیم، رهبر ائتلاف ملی عراق: نقش برجسته حضرت آیت‌الله اکبر هاشمی رفسنجانی، رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام جمهوری اسلامی در حیات انقلابی، سیاسی و فرهنگی ایران و منطقه و جهان غیرقابل انکار است.

رئیس جمهور ایرلند: آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از چهره‌های شاخص جمهوری اسلامی ایران و یکی از حامیان صلح در عرصه بین‌المللی بود. انور قرقاش، وزیر مشاور دولت امارت در امور خارجه: هاشمی یکی از صداهای واقع‌گرا و اعتدال‌گرای ایران بود؛ نام هاشمی با جمهوری اسلامی و انقلاب مردم ایران علیه رژیم شاهنشاهی گره‌خورده است.

اسلامی لبنان در ۳۴ سال گذشته، حامی و تکیه‌گاهی بزرگ و پدری مهربان، دلسوز و مدافعی سرسخت در همه مراحل و شرایط سخت بود.

فلسطین و مسئله آن همواره در مبارزات طولانی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دوران حکومت شاه مستبد پهلوی و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به رهبری حضرت امام خمینی(ره) و در همه جایگاه‌ها و مسئولیت‌هایی که ایشان تا زمان رحلت بر عهده داشتند، جایگاهی ویژه داشت.

ما در حزب‌الله هرگز و تا دنیا دنیاست، مواضع آیت‌الله هاشمی رفسنجانی را که همواره کنار ما در همه میدان‌ها و مراحل ایستادند، فراموش نخواهیم کرد به‌ویژه اینکه ایشان با خوشی ما خوشحال و با غم ما اندوهگین می‌شدند و لحظه‌ای برای کمک و یاری مادرنگ نکردند.

عبدالله گل، رئیس جمهوری پیشین ترکیه: از شنیدن خبر درگذشت آیت‌الله هاشمی بسیار متأثر شدم و این ضایعه را به خانواده ایشان و ملت ایران تسلیت می‌گویم و امیدوارم روح ایشان در جوار حق تعالی، آرام بگیرد.

امامعلی رحمان، رئیس جمهوری تاجیکستان: خبر درگذشت علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی،

نام‌آشنای تقریب

گفت: دولت مسکو باید عملاً ثابت کند که مایل به بهبود مناسبات با حکومت اسلامی ایران است؛ طی اقامت معاون وزیر خارجه شوروی در تهران از حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی از طرف آقای میخائیل گورباچف، رهبر شوروی دعوت به عمل آمد که از مسکو رسماً دیدن کند، ولی تاریخ این مسافرت هنوز تعیین نشده است؛ سال گذشته نیز حجت‌الاسلام رفسنجانی به مسکو دعوت شد ولی به علت بحرانی شدن روابط دو کشور این مسافرت عملی نشد.

منبع: کتاب کارنامه و خاطرات سال ۱۳۶۷

سیاست حسن هم‌جواری و توسعه مناسبات با همه همسایگان از جمله اتحاد شوروی را جزو سیاست‌های خود قرار داده است، گفت: مسئله افغانستان ابتدا گرهی در روابط ایجاد کرد و سپس موضع شمانسبت به مسئله عراق به این مشکلات افزود؛ ما بارها در گذشته مذاکره کردیم و به تصمیم‌گیری نیز رسیدیم، ولی وارد مرحله عمل نشدیم؛ از طرف ما مانعی برای گسترش مناسبات وجود ندارد و در شرایط کنونی هم می‌پذیریم که شما جدی هستید؛ بنابراین بهتر است زودتر اقدامات عملی را شروع کنیم؛ رادیو اسرائیل در این باره گفت: حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی در دیدار با معاون وزیر خارجه شوروی به او

طلال عتریسی:

پیشگام دغدغه‌مند مسئله فلسطین

طلال عتریسی متولد ۱۹۵۲ میلادی در لبنان است؛ او مدرک دکترای جامعه‌شناسی تربیتی خود را در سال ۱۹۷۹ از دانشگاه سوربن فرانسه دریافت کرده و استاد جامعه‌شناسی تربیتی و روان‌شناسی اجتماعی در دانشگاه لبنان و یکی از تحلیلگران سیاسی این کشور است؛ عتریسی معتقد است آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از جمله شخصیت‌های پیشگامی بود که در دوره استبداد شاهنشاهی در باب اهمیت مسئله فلسطین و مسجدالاقصی مقاله نوشت و کتاب ترجمه کرد؛ این مسئله نشانگر آگاهی زودرس نزد آیت‌الله هاشمی نسبت به این مسئله و پابندی به مسئله فلسطین بود.

● اگر بخواهید آیت‌الله رفسنجانی را معرفی کنید، بارزترین صفات شخصیتی ایشان از منظر شما چیست؟
آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از جمله شخصیت‌های برجسته و محوری در انقلاب اسلامی ایران بود که نقش مهمی در تاسیس جمهوری اسلامی ایران داشت؛ او از آغاز بر تحسین روابط مثبت و موفق ایران با کشورهای اسلامی اصرار داشت، همچنین با عربستان که نماینده اصلی اهل سنت در جهان به حساب می‌آمد، روابط مثبت و سازنده‌ای داشت تا جایی که باعث شد شخصا به این کشور سفر و با مقامات سعودی دیدار کند.

آیت‌الله هاشمی همواره بر پیشرفت و توسعه این روابط و از بین بردن همه مسائلی که موجب تشویش و بحران در روابط دوجانبه می‌شود، تاکید داشت؛ به جرئت می‌توان گفت که هاشمی رفسنجانی از جمله پرچم‌داران وحدت اسلامی بود.

هاشمی با ترجمه کتاب «القضية الفلسطينية» اثر اکرم زعیتر (سفیر وقت اردن در ایران) در سال ۴۲ که با نام «سرگذشت فلسطین» و با مقدمه‌ای

خاص آن را منتشر کرد، در حقیقت از طلایه‌داران مبارزه با رژیم غاصب صهیونیستی و پیشگامانان دغدغه‌مند مسئله فلسطین به شمار می‌رود؛ تا قبل از پیروزی انقلاب، ملت ایران اطلاعات محدودی درباره فلسطین و مسئله این کشور داشتند؛ چراکه سیاست‌های شاه پهلوی در تایید راهبردهای ضد فلسطینی اسرائیل و آمریکا بود، سازمان اطلاعات رژیم صهیونیستی (موساد) نیز از تهران به‌عنوان مرکز اصلی و اساسی جهت فعالیت‌های خود در خاورمیانه استفاده می‌کرد، به همین دلیل رسانه ایران در آن دوره، ملت و کشور فلسطین را نادیده می‌گرفت.

هنگامی که آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در آن دوره درباره فلسطین دست به قلم شد، تقریبا از اولین شخصیت‌هایی بود که درباره فلسطین اثری عرضه کرد که این مسئله نشانگر آگاهی زودرس نزد آیت‌الله هاشمی نسبت به این مسئله و پابندی به مسئله فلسطین بود، هنگامی که انقلاب اسلامی پیروز شد، جمهوری اسلامی ایران اعلام کرد که به مسئله فلسطین و مسجدالاقصی پابند

است و این تعهد و التزام در بستن سفارت رژیم صهیونیستی و گشودن سفارت فلسطین در تهران برای اولین بار در جهان نمود پیدا کرد.

هاشمی مهم‌ترین حق مردم فلسطین را زندگی در سرزمین مادری خود می‌دانست و تاکید می‌کرد که هرگونه سازشی که بازگشت تمام آوارگان فلسطینی به کشور خود را به همراه نداشته باشد، محکوم به شکست است؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی همواره ملت و دولت ایران را در کنار مردم فلسطین می‌دانست تا آن‌ها را در احقاق حقوقشان یاری دهند.

او همچنین شخصیت قوی و جسوری داشت، از این حیث جسور بود که حتی مواضع خود را که گاهی با احزاب سیاسی رایج و متعارف، منافات داشت، به جرئت مطرح می‌کرد و حتی نقدهای این مواضع را با جان‌ودل می‌خرید؛ هاشمی از اینکه خود را در انتخاب‌های گوناگون مورد قضاوت و ارزیابی قرار دهد، باکی نداشت و هرگز از شکست ترسی به دل راه نمی‌داد؛ او صلابتی در اراده و شخصیت خود داشت که باعث می‌شد در برابر تمام چالش‌ها، تغییرات و اختلاف‌سلیقه و آرا با متانت و بردباری برخورد کند.

● از نقش مهم آیت‌الله هاشمی در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بگویید؟

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی نقش مهم و پرخطری در طول دوران دفاع مقدس داشت، هنگامی که به نتیجه رسید که تداوم جنگ تحمیلی غیرممکن است، دیدگاه خود را به امام خمینی (ره) گفت تا با توجه به اقتضات زمانی به این جنگ خاتمه داده شود.

ایران در طول هشت سال دفاع مقدس ذره‌ای از خاک خود را از دست نداد، جمهوری اسلامی در این جنگ تحمیلی حرف حق را در بالاترین



مهیه نیست ها مسئله فلسطین را رندانه پیش می برند

وقتی کتاب اکرم زعیترا در باره فلسطین و اسرائیل خواندم سر تا پایم لرزید و بارها گریه کردم؛ فهمیدم که چقدر رندانه دارند مسائل را پیش می برند و مسلمان ها هم یا اصلا نمی فهمند و یا نمی خواهند کاری کنند؛ البته دولت های آن زمان هم وابسته بودند و حکومت ها به میل از باب ها رفتار می کردند و حتی گاهی مجبور می شد که با فشار مردم، سلاح بدهند، اما گلوله ای را که می دادند با کالیبر سلاح نمی خورد.

وقتی هم که به میدان می بردند، می دیدند این گلوله برای این سلاح نیست؛ هدفشان این بود که مسلمان ها نتوانند کاری کنند؛ عجیب ظلم کردند تا این دولت را مستقر کردند و قطعاً هم بر اساس ترور یسم عمل می کردند.

یک راه برای فلسطینی ها، مقاومت مسلحانه است؛ حقیقتاً آنها کار کردند و مسئله فلسطین را زنده نگه داشتند و هنوز هم ادامه می دهند؛ کاری که حماس و جهاد اسلامی در غزه کردند، در میدان جنگ اسرائیل را وادار به عقب نشینی کردند؛ کارشان مهم است، اما دنیا نمی خواهد این راه به عنوان یک راه حل قبول کنند.

لذا الان حماس منزوی است، البته عامل دیگری هم پیدا شد که حماس منزوی شد و آن در بهار عرب بود که بیشتر این حرکت هایی که شروع شد، از طرف اخوان المسلمین بود، اینها ترسیدند و برای حماس هم با بعد دیگرش که اخوان المسلمین هستند، مشکل پیدا شد. به این دلیل در کشورهای عربی منزوی شدند، ولی نیروهای خوبی هستند و اسرائیل هم حسابی از آنها می ترسد؛ منتها کوچک هستند و زمینشان کم است و در محاصره هستند و دستشان به همه دنیا نمی رسد و رسانه درستی ندارند؛ الان رسانه های بزرگ عربی خیلی برای آنها کار نمی کنند.

یک شیوه دیگر را آقای محمود عباس شروع کرده است؛ به نظرم این کار تا حدودی خواست غربی ها هم باشد؛ یعنی مردم فلسطین دست از راه مقاومت بردارند و از راه های مسالمت آمیز، حداقل به آنچه که به عنوان یک کشور مستقل در آن بخش از فلسطین می خواهند، برسند، البته فلسطینی ها قبول ندارند که فلسطین به دو کشور تقسیم شوند و یهودی ها در آن طرف با قدرت بیشتر بمانند.

ولی این کار حداقلی است که مردم کرانه باختری می پسندند؛ بعضی ها از این کار قصد قربت ندارند و به عنوان راهی که کمتر مزاحم آنها می شود، قبول دارند، البته با این وسعتی که کارهای مسلحانه در منطقه ما پیدا کرده، این وحشت هم در آنها پیدا شده و اگر این شرایط در فلسطینی ها هم ایجاد شود و آنها هم همین کارهایی را که داعش، النصره، القاعده و طالبان می کنند، آغاز کنند، مسئله بزرگی می شود؛ چون مظلوم هستند و انسان های مظلوم هم زود به هم می پیوندند؛ عصبانی هم هستند و ایده هم دارند.

خلاصه ای از سخنان آیت الله هاشمی رفسنجانی در جمع اساتید دانشگاه، حقوقدانان و دانشجویان
دکترای حقوق بین الملل / فروردین ۹۴

مجمع جهانی ثبت کرد و رسماً شورای امنیت، عراق را آغازگر جنگ معرفی کرد و از تمام گردنه های خطرناک تدارک دیده در خلیج فارس نیز با حفظ عزت عبور کرد؛

در همین راستا، شخص آیت الله رفسنجانی اظهار کرد که تاریخ دفاع مقدس با وجود تمام اختلاف سلیقه ها، تاریخ بسیار مشعشعی است، سرشار از همدلی و ایثار متقابل ملت و نظام؛ تمامی آنچه دشمنان برای ایران تدارک دیده بودند به نفس گرم رهبری که مصالح مردم را از آبروی خویش گرامی تر می داشت، بر خود آن ها بازگشت و این مهم ترین درسی بود که از امام (ره) آموختیم تا در بزنگاه های تاریخی هراسی از آبروی خویش در پای مصالح مردم نباییم.

آیت الله رفسنجانی معتقد بود که ارتقای جایگاه ایران در عرصه بین المللی اولویت دارد، همچنین بر این باور بود که ایران باید همواره در جهت حفظ جایگاه خود، استقرار و امنیت ملی پویا باشد.

این شخصیت قوی و جسور در انتخابات بسیاری نامزد شد و در برخی از آن ها رأی نیلورده ولی باین همه موضع خود را حفظ کرد؛ او شخصیتی داشت که در مقابله با چالش ها، دگرگونی ها و اختلاف نظر ها قوی و محکم بود.

● نظر شما پیرامون حضور گسترده ملت ایران در وداع با آقای رفسنجانی چیست؟

ملت ایران در جهان معروف است که به شخصیت ها، علما و رهبران خود احترام می گذارد و به همین خاطر برای وداع با هاشمی در تشییع پیکر او شرکت کردند.

ملت ایران به خوبی می داند که آیت الله هاشمی رفسنجانی از جمله کسانی است که در پیدایش این انقلاب نقش موثر و اساسی داشت و از جمله موسسان جمهوری اسلامی ایران و همیشه در کنار امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) بود.

حضور گسترده و پررنگ ملت ایران در مراسم تشییع پیکر ایشان، نشان از احترام، وفاداری، تشکر و قدردانی از آنچه آیت الله هاشمی به جمهوری اسلامی ایران تقدیم کرده بود، داشت. آیت الله هاشمی رفسنجانی، شخصیتی استثنایی و محوری در تاریخ ایران بود و به سختی کمبود و خلا ایجاد شده از فقدان ایشان، جبران خواهد شد، بدون شک هر کس بخواهد درباره ایران بنویسد و یا درباره تاریخ معاصر این کشور صحبت کند، باید از این شخصیت برجسته یاد کند.



علی‌رمضان‌الوسی:

پیشگام‌گفت‌وگوهای وحدت‌آفرین

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از جمله ستون‌های اصلی و اساسی خط امام خمینی (ره) بود که زمام وحدت اسلامی میان کشورهای اسلامی و کشورهای منطقه را به دست گرفت؛ او در گفت‌وگوی دینی و مناسبات میان دولت‌های منطقه و همچنین پایان دادن به مسئله فرقه‌گرایی پیشگام و وفادار خط وحدت اسلامی بود؛ این دیدگاهی است که رمضان‌الوسی، قرآن‌پژوه عراقی و استاد تفسیر و علوم قرآن دانشگاه جهانی علوم اسلامی لندن نسبت به شخصیت آیت‌الله رفسنجانی دارد که در گفت‌وگو بار ایچه بیان کرده است.



در جهان اسلام بدون توجه به اختلافات قومیتی یا مذهبی بود؛ کتاب «اسرائیل و فلسطین» از کتاب بسیار مهمی است. آیت‌الله رفسنجانی حمایت از مستضعفان را از فلسطین آغاز کرد؛ مسئله‌ای که در جهان اسلام بسیار مهم و اساسی است؛ لذا در این کتاب اظهارات بسیار صریح و جدی داشت و ملت فلسطین را به وحدت و الفت میان یکدیگر و برداشتن اختلافات دعوت کرد، همچنین در این کتاب از مقاومت ملت فلسطین در داخل و خارج

هاشمی رفسنجانی با ادامه دادن خط امام خمینی (ره) توانست اشکال موجود در ارتباطات بین‌المللی را از طریق تنش‌های فرقه‌گرایانه که منجر به تقسیم منطقه و به نفع استکبار جهانی است، شناسایی کند، او در مسیر سیاسی و دینی خود بر وحدت مسلمانان تاکید داشت. بدون شک مواضع آیت‌الله رفسنجانی در راستای نصرت و پیروزی ملت‌های مقاوم از جمله فلسطین و عراق و هر ملت مستضعفی

● با توجه به رشته مطالعاتی خود نظر تان را درباره آثار و تالیفات آیت‌الله هاشمی بیان کنید. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی سخنرانی‌ها و تالیفات خود را در موضوع وحدت مسلمانان ارائه کرد و دیدگاهی با عنوان «دیدگاه متمدنانه مسلمانان» را که لازمه آن از بین بردن تمام اختلافات قومیتی و مذهبی است، به جهان اسلام معرفی کرد، به همین دلیل توانست در کشورهای منطقه تاثیر گذار باشد.



ویژه‌نامه

چهل‌مین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

خاطره

اولین میهمان خارجی انقلاب اسلامی اشاره شده است. آوازه پیروزی انقلاب اسلامی، عرصه جهانی را به سرعت طی کرد و از همان روزهای اول، پذیرش جهانی انقلاب و دولت موقت، شروع شد. بسیاری از روسای کشورهای جهان با ارسال پیام‌هایی، دولت مهندس بازرگان را به رسمیت شناختند. در این میان آقای یاسر عرفات، رهبر سازمان آزادی‌بخش فلسطین، آقای حافظ اسد، رئیس‌جمهور سوریه و آقای ضیاء‌الحق، رئیس‌جمهور پاکستان نخستین کسانی بودند که پیروزی انقلاب را به امام، ملت و دولت ایران تبریک گفتند.

ملاقات با نخستین

میهمان خارجی انقلاب

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی از اولین روزهای بعد از پیروزی انقلاب روایت جالب و شنیدنی دارد که در آن به سفر یاسر عرفات به عنوان

شود؛ او معتقد بود انسان‌ها در آغاز همگی امتی واحد بودند و با بروز برخی اختلافات رفتاری، عقیدتی و... از هم گسسته شدند، به همین خاطر پیامبران گوناگونی برای بشارت و راهنمایی انسان‌ها مبعوث شدند و عذاب‌های گوناگونی بر اساس همین اختلافات بر بشر نازل شد؛ ضروری است این تفسیر در دانشگاه‌ها و محافل علمی و آموزشی ارائه شود.

هاشمی از شاگردان علامه محمدحسین طباطبایی(ره)، صاحب تفسیر المیزان بود که ایشان پیشگام تفسیر اجتماعی و تاریخی قرآن کریم است؛ بنابراین او راه استاد خود را در پیش گرفت و در این زمینه پیشرفت کرد؛ تجربه عملی، سیاسی، تاریخی و میدانی هاشمی در حضور علامه طباطبایی در نگارش این تفسیر بسیار مؤثر بود.

● آیا خاطره‌ای از ایشان به یاد دارید که برای مادر میان بگذارید؟

هاشمی حتی با رحلتش، سیمایی از وحدت ملت ایران را به جهانیان نشان داد؛ با وجود اینکه منافقین تلاش کردند که با یاهو گویی در میان اقشار ملت ایران تفرقه افکنی کنند، اما ایرانیان هنگام وداع با یار دیرین امام و رهبری بار دیگر همبستگی را در ایران به نمایش گذاشتند.

هنگامی که در دانشگاه امام صادق(ع) تدریس می‌کردم، هرساله به مناسبت میلاد این امام همام علیه السلام، مراسمی برگزار می‌شد و اغلب آیت‌الله رفسنجانی جزو مدعوین این مراسم بود که با دانشجویان، میهمانان و اساتید نیز صحبت می‌کرد. رفسنجانی در همین دیدارها درباره روش‌های آموزشی بحث، و همیشه از این دانشگاه که مدیران و مسئولان برجسته‌ای را به جامعه تقدیم کرده است، حمایت می‌کرد.



برداشت‌های تفسیری هاشمی، کار تدوین تفسیر راهنما را با روشی نو آغاز کرد که در ۲۱ جلد انجام شد. این تفسیر گرایش‌های عقیدتی و کلامی هاشمی را نشان می‌دهد؛ او در این تفسیر بر دورویکرد اجتماعی و تاریخی اهمیت داده و با تفسیر آیات آن‌ها را به موضوعات جامعه مرتبط کرده است؛ هاشمی همواره بر تفسیر قرآن از منظرهای مختلف تاکید، و اعتقاد داشت که قرآن نباید فقط از لحاظ بلاغی و لغوی تفسیر

از این کشور حمایت کرد. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی بر حمایت از مسئله فلسطین اصرار داشت و این مسئله از اولویت‌های مهم انقلاب ایران و امام راحل است. اما کتاب «تفسیر راهنما» اثر آیت‌الله رفسنجانی، در واقع این اثر از جمله تفاسیر اجتماعی و تاریخی است، او این تفسیر را هنگامی که در زندان‌های شاه ملعون به سر می‌برد، نوشت؛ همچنین مرکز فرهنگ و معارف قرآن ایران، در آغاز فعالیت خود برای تکمیل

انقلابی آن زمان (در تاریخ ۲۸ بهمن ۱۳۵۷)، به همراه جمع زیادی از نیروهای مبارز فلسطینی، وارد تهران شد و مستقیماً به ملاقات امام(ره) رفت. عرفات در مدت اقامت چندروزه خود در تهران با ما و اعضای دولت موقت نیز ملاقات کرد و سفارت فلسطین را - در محل سابق سفارت اسرائیل - افتتاح کرد. در آن روزها، این گفته عرفات در ملاقات با من که ما دو انقلاب در یک انقلاب و دو ملت در یک ملتیم توجه بسیاری را به خود جلب کرده بود.

این در حالی بود که مطبوعات و مقامات اسرائیل، با شناختی که از ماهیت اسلام و انقلاب اسلامی داشتند و با توجه به سابقه امام در ضدیت با اسرائیل، به هیچ‌وجه نمی‌توانستند، اوج نگرانی و عدم رضایت خود را از پیروزی انقلاب اسلامی، مخفی نگه‌دارند. از سوی دیگر، ملت فلسطین، شادمانه سرود پیروزی را همراه با ملت ایران در سرنگونی رژیم شاه سردادند. به همین علت هنوز در روزهای آغازین پیروزی انقلاب اسلامی بودیم که یاسر عرفات رهبر سازمان آزادی‌بخش فلسطین، به‌عنوان اولین رهبر عرب و نیز اولین رهبر سیاسی جهان و نماد نیروهای مبارز و



گزارش از سفر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به ترکمنستان؛

روستای «رفسنجانی» و مسجد «امام» ترکمنستان

در جنوب کشور ترکمنستان، استان مرو، روستایی در ناحیه «بایرام علی» قرار دارد که قبلاً نام آن «نریمان» بوده و امروزه به آن روستای «هاشمی رفسنجانی» می‌گویند؛ این روستا که پیش‌تر «نریمان» نامیده می‌شد، هم‌زمان با سفر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، رئیس‌جمهور وقت کشورمان به منطقه مرو و به افتخار ایشان به روستای رفسنجانی تغییر نام پیدا کرد و در همین زمان نیز بود که کلنگ احداث مسجد روستا با حضور «صفر مراد نیازاف»، رئیس‌جمهور فقید ترکمنستان به زمین زده شد.

مخالفت آیت‌الله هاشمی

در ابتدا قرار بود نام این مسجد نیز رفسنجانی شود که با مخالفت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، به مسجد امام خمینی (ره) تغییر نام یافت و سرانجام در ۲۱ اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۷۶ با حضور صفر مراد نیازاف و علی اکبر هاشمی رفسنجانی، رئیس‌جمهور اسبق جمهوری اسلامی ایران، در مراسمی رسمی و باشکوه افتتاح شد.

این مسجد که ۱۹ سال قبل به همت مقامات ارشد سیاسی و فرهنگی وقت دو کشور ایران و ترکمنستان بنا نهاده شد، اینک به محل عبادت اهالی آن منطقه تبدیل شده است.

مسجد در ورودی روستا

مسجد امام خمینی (ره) در واقع در ورودی دهکده رفسنجانی قرار دارد که حدود ۵۰۰ کیلومتر از «عشق‌آباد»، پایتخت کشور ترکمنستان فاصله داشته و درهای آن همواره بر روی مشتاقان عبادت و نمازگزاران باز است.

سبک معماری اسلامی ایرانی مسجد

ساختمان مسجد طبق معماری اسلامی ایرانی

توسط مهندسان و هنرمندان ایرانی در اوایل سال‌های استقلال ترکمنستان احداث شد و مردم محل از آن به عنوان هدیه‌ای بی‌نظیر برای نه تنها مردم روستای رفسنجانی، بلکه روستاها و مناطق همجوار آن نام می‌برند.

مردم این منطقه که بیشتر آنها فارس‌زبان هستند، در ایام و مناسبت‌های مختلف برنامه‌های متنوعی را به صورت دسته جمعی در مسجد اجرا می‌کنند که برنامه‌های ایام محرم، ماه مبارک رمضان، عید فطر و قربان و آیین‌های مذهبی دیگر از مهم‌ترین آنها محسوب می‌شود.

روایت پیشینه مسجد در لوح معرق مسی

در ورودی حیاط مسجد امام خمینی (ره) یک لوح معرق مسی نصب شده است که نوشته آن توجه مراجعان به این مسجد را به خود جلب می‌کند. در این لوح متنی به شرح زیر به دو زبان ترکمنی و فارسی نوشته شده است:

مسجد امام خمینی (ره) واقع در حاشیه جاده ابریشم در راستای تحکیم بنیان‌های مشترک تاریخی و فرهنگی دو کشور برادر و مسلمان جمهوری اسلامی ایران و ترکمنستان، توسط آیت‌الله علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی و جناب

آقای صفر مراد نیازاف، روسای جمهوری وقت دو کشور در تاریخ ۲۱ اردیبهشت سال ۷۶ افتتاح شد؛ این بنا در زمینی به مساحت ۳۵ هزار متر مربع و با شبستانی به مساحت ۴۰۰ متر مربع احداث شده است.

مسجد امام (ره)؛

نماد روابط فرهنگی دو کشور

مسجد امام خمینی (ره) در واقع نماد روابط فرهنگی و تعاملات دوستانه ۲ کشور همجوار و هم‌دین است و در رشد و توسعه روابط فرهنگی از ۱۹ سال پیش؛ یعنی از زمان احداث آن نقشی برجسته ایفا کرده است.

نگینی درخشان در حاشیه جاده ابریشم

در حال حاضر نیز مسجد امام خمینی (ره) در روستای رفسنجانی پس از گذشت نزدیک به دو دهه به مکانی شناخته‌شده تبدیل شده و هر ساله در ایام ماه محرم، صفر و ماه مبارک رمضان میزبان گروه‌های عزاداری و ارادتمندان به خاندان اهل بیت (ع) و نمازگزاران و روزه‌داران است و همچون نگینی در کنار جاده ابریشم می‌درخشد.



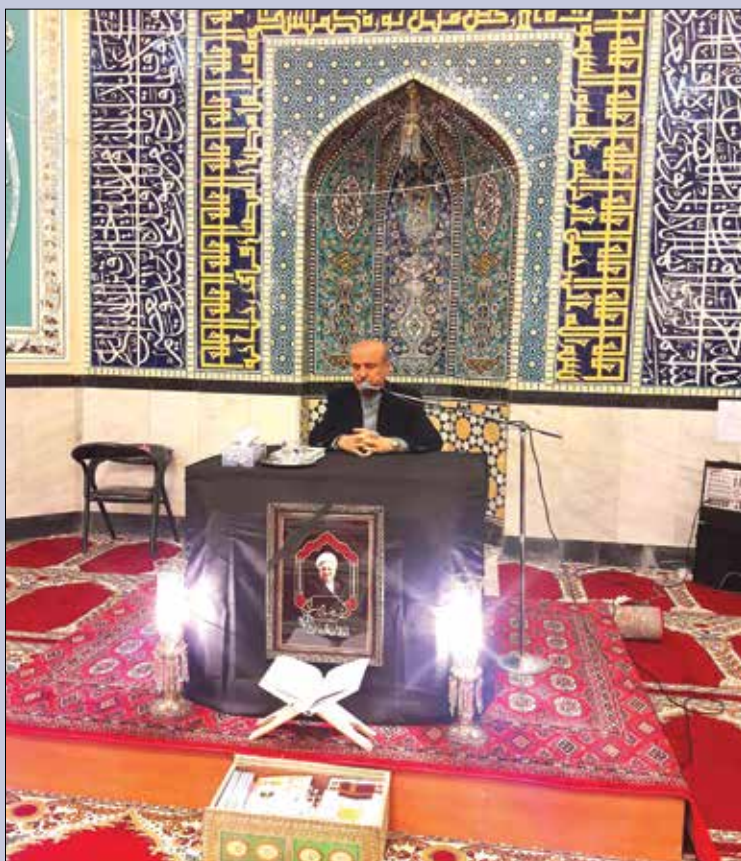
ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی



ومدت جهان اسلام

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دیدار ۴ آذرماه ۱۳۹۳ با علی بن فطیس المری، رئیس قوه قضائیه قطر، ضمن اشاره به آرزوهای شخصیت حقیقی و حقوقی خویش برای وحدت جهان اسلام گفت: علاوه بر تلاش‌های فردی، به‌عنوان سیاست‌جمهوری اسلامی نیز برای وحدت تلاش می‌کنیم. رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام در این دیدار، کشور قطر را به خاطر مسلمانی و همسایگی از اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی خواند و گفت: از ابتدای پیروزی انقلاب، همیشه روابط خوبی با مردم و امرای قطر داشتیم و خواستار گسترش روابط هستیم. آیات زیادی از قرآن کریم بر اتحاد مسلمانان تأکید می‌کنند؛ با یک میلیارد و هفتصد میلیون جمعیت، حدود ۶۰ کشور و منابع فراوانی که کشورهای اسلامی در زمینه‌های مختلف دارند، می‌توانستیم قدرت اول برای تصمیم‌گیری‌ها در مجامع منطقه‌ای و بین‌المللی باشیم که اختلافات قومی، مذهبی و داخلی، جوامع اسلامی را به خود مشغول و در بعضی از موارد، فشل کرده است. جسارت‌ها و ظلم‌های روزافزون رژیم غاصب صهیونیستی در حق مردم فلسطین و کشورهای اسلامی به خاطر عدم اتخاذ سیاستی واحد از سوی حاکمان کشورهای اسلامی است.



کشور به خاطر اعزام هیئتی بلند پایه به سرپرستی معاون کابینه و مفتی ترکمنستان برای عرض تسلیت به ایران تشکر کرد.

بیش از ۶۰ دیدار آیت‌الله هاشمی با رئیس‌جمهور وقت ترکمنستان

سفیر ایران همچنین با تشکر از وزیر امور خارجه ترکمنستان که با حضور در سفارت، دفتر یادبود را امضا کرد، ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد آیت‌الله رفسنجانی را برشمرد و گفت: در زمان آقای هاشمی بالاترین سطح ارتباط بین دو کشور ایران و ترکمنستان وجود داشت و بیش از ۶۰ دیدار بین دور رئیس‌جمهور وقت انجام شد. مردم و دولت ترکمنستان با احترام از ایشان یاد می‌کنند. او در پایان با اشاره به پیشینه روستای «هاشمی رفسنجانی» افزود: با توجه به روابط گسترده دو کشور، در آن زمان رئیس‌جمهور سابق ترکمنستان روستایی را به «هاشمی رفسنجانی» نام نهاد و مردم و دولت ترکمنستان همواره از ایشان با احترام یاد می‌کنند.

یادداشت محمد جواد ابوالقاسمی، رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در ترکمنستان

اکنون که آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به پیش‌مراد خود امام خمینی (ره) رفته و دوست قدیمی خودش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و مردم ایران را تنها گذاشته است، مردم با وفای روستای رفسنجانی نیز به سوگ نشسته‌اند و خاطره آن شخصیت مهربان و لبخند زیبای آن سفر کرده را مرور می‌کنند.

ترحیم باشکوه در روستای رفسنجانی

به همین مناسبت پنج‌شنبه، ۲۳ دی‌ماه، مجلس ترحیم باشکوهی با حضور جمع زیادی از مردم و مشارکت برخی شخصیت‌های سیاسی و روحانیون محلی در روستای رفسنجانی برگزار شد؛ در این مراسم سخنرانان و مردم ترکمنستان یاد و خاطره آیت‌الله رفسنجانی را گرامی داشتند. رایزنی فرهنگی نیز در مسجد فاطمه الزهرا (س) مراسم مشابهی را روز پنج‌شنبه برگزار کرد که سخنران آن سید محمد احمدی، سفیر ایران در ترکمنستان بود.

قدردانی از ترکمنستان

به خاطر همدردی با ایران

سفیر ایران در ترکمنستان از رئیس‌جمهور این



• چرا از آیت‌الله رفسنجانی به عنوان یکی از نوابع سیاسی یاد می‌کنند؟ مرحوم رفسنجانی هنگامی که وارد عرصه حکومت شد، روش و رویکردی میانه‌رو و عقلانی اتخاذ کرد، به طوری که توانست میان اصول و ارزش‌های انقلابی و تاسیس دولت، نوعی توازن و ثبات ایجاد کند که این معادله در جهان سیاست، معادله ساده‌ای نیست و ایجاد سازگاری میان تاسیس دولت با ارزش‌های انقلابی و محافظت از این دو

نابغه سیاسی واقع‌گرا

آیت‌الله هاشمی از جمله شخصیت‌های میانه‌رو به‌شمار می‌آید که واقع‌گرایی سیاسی را در تمام رویکردهای دیپلماتیک خود به کار می‌برد، همچنین ایشان دغدغه تقریب بین مذاهب و وحدت اسلامی را داشت، این توصیفات را علاء الخطیب، پژوهشگر، نویسنده و فعال رسانه‌ای اهل عراق و مقیم انگلیس از او ارائه داد؛ در ادامه مشروح این گفت‌وگورامی خوانید.



ریشه

ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

خاطره

شهر که هاشمی را همراهی می‌کرد، گفت: اینجا فدک است و الان قدیمی‌ها هنوز به آن فدک می‌گویند؛ شهر حدود ۳۵ هزار نفر جمعیت دارد ولی جمعیت کل منطقه به‌اضافه روستانشینان و عشایر کوچ‌نشین به صد هزار نفر می‌رسد.

سپس محمد عبدالرحمن جابری، پیرمردی از اهالی فدک که قبل‌الرئیس دایره امر به معروف و نهی از منکر منطقه بوده و هم‌اکنون نیز طبق گفته خودش به دعوت مسئولان منطقه مشغول همکاری با آنهاست توضیحاتی در مورد این منطقه به هیئت ایرانی ارائه کرد. آیت‌الله هاشمی از او پرسید چرا به این منطقه فدک می‌گویند؟

هاشمی در باغ فدک

هاشمی رفسنجانی در سال ۱۳۸۷ در جریان سفر خود به عربستان سعودی در حالی که به مدینه منوره سفر کرده بود از وادی حضرت فاطمه (س) یا همان منطقه تاریخی فدک دیدن کرد؛ نایف، فرماندار



● مسئله تقریب در اندیشه مرحوم رفسنجانی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

تقریب در اندیشه آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، یک مسئله ناگهانی و گذرا نبود، بلکه بخشی از رفتارهای ذاتی ایشان بود.

او تلاش کرد که میان دیدگاه‌های سیاسی و دینی خود نوعی همگرایی ایجاد کند و به تمامی کشورها توجه داشت و حتی به‌سوی کشورهای که با او اختلاف‌نظر داشتند نیز دست دوستی دراز می‌کرد؛ بنابراین می‌توان گفت که ایران و منطقه با رحلت آیت‌الله هاشمی شخصیتی استثنایی را از دست داد.

او وزنه سنگین و بانفوذی در جهان سیاست بود که تاریخ، نام و جایگاه او را فراموش نخواهد کرد، باید بگوییم که ایشان توانست تاریخ را بسازد نه این که تاریخ او را بسازد، به همین دلیل تاریخ بدون ذکر و یادآوری نام این شخصیت بزرگ از ایران گذر نخواهد کرد.

● نگرش و مواضع آیت‌الله رفسنجانی نسبت به مسئله فلسطین را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

آیت‌الله رفسنجانی شخصیتی انقلابی بود که به‌هیچ‌وجه ظلم‌وستم را نمی‌پذیرفت، ایشان با درد و رنج‌های دیگران همدردی می‌کرد.

به همین دلیل، ملت مظلوم فلسطین به‌هیچ‌وجه از ذهن این شخصیت بزرگ دور نبوده است؛ چراکه ایشان احساس می‌کرد که مردم فلسطین، ملت مظلوم و ستمدیده‌ای هستند، به همین خاطر ایستادن در کنار فلسطین را از واجبات دینی، اسلامی، انقلابی و انسانی خود می‌دانست و قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران از هیچ تلاشی در حمایت از ملت فلسطین دریغ نکرد.

دفاع از فلسطینیان و مسئله فلسطین صرفاً یک

معادله در واقع نوعی نبوغ سیاسی به حساب می‌آید. مرحوم رفسنجانی یک شخصیت استثنایی در جهان سیاست بود و از ایشان می‌توان به‌عنوان شخصیتی سازنده کشور، جوامع و زندگی نام برد که توانست معادلات زیادی را در منطقه ایجاد کند و ایران را به این مرحله از توسعه، پیشرفت و عزت برساند و ایشان به‌خوبی می‌دانست چگونه با خارجی‌ها سخن بگوید؛ همان‌گونه که می‌دانست چگونه با مردم داخل کشور سخن براند.

شعار سیاسی یا مسئله گذرا در ذهن مرحوم رفسنجانی نبود، این در حالی است بسیاری از سیاست‌مداران عرب و غیر عرب تنها نگاهی شعارمحور به مسئله فلسطین دارند.

● چه خاطره‌ای از آیت‌الله هاشمی رفسنجانی دارید؟

در مقطعی که من در ایران زندگی می‌کردم، زمان بسیار مهمی بود و بسیاری از خاطرات در آن دوران رقم خورد، من در یک محفل عمومی این شخصیت بزرگ را ملاقات کردم، هنگامی که با ما صحبت می‌کرد، جذابیت خاصی داشت و سخنان ایشان آمیزه‌ای از جدیت و بذله‌گویی بود که تاثیر عمیقی بر من گذاشت؛ لبخند هیچ‌گاه از لبان ایشان جدا نمی‌شد و شخصیت بسیار محبوبی بود به طوری که از سوی دیگران مورد پذیرش قرار می‌گرفت.

مرحوم هاشمی با انسان‌های ساده‌زیست و نیازمندان نشست و برخاست می‌کرد و کمک‌های بدون منتی را به آن‌ها عطا می‌کرد.

مسئله دیگری که از آن می‌توان به‌عنوان صفات بارز آیت‌الله هاشمی یاد کرد، این است که با وجود تمام شرایط سختی که ایشان را احاطه کرده بود، اما هیچ‌گونه دشمنی و عداوتی ایجاد نکرد و تلاش‌های زیادی برای ایجاد دوستی و مودت میان کشورها، مسئولان و مردم انجام داد؛ به همین خاطر این مسئله از او یک شخصیت دوست‌داشتنی ساخته بود که به دل می‌نشست؛ شخصیتی که می‌توان کتاب‌های زیادی در مورد او نوشت.

تاریخ، نام آیت‌الله هاشمی را جاودانه خواهد کرد و مورخان درباره این که این مرد چگونه توانست یکی از ستون‌های اصلی انقلاب اسلامی، تاسیس حکومت جمهوری اسلامی، تقریب و وحدت اسلامی باشد، خواهند نوشت.

عبدالرحمن جابر: چون پیامبر اکرم (ص) آن‌را به حضرت فاطمه (س) بخشید. هاشمی رفسنجانی باز سوال کرد: در این منطقه چه چیزهایی به نام فاطمه سلام الله علیها وجود دارد؟ عبدالرحمن جابر در جواب گفت: چشمه‌های هفت‌گانه فاطمه، مسجد فاطمه، وادی فاطمه و بساتین (باغستان‌های) فاطمه.

سپس هاشمی رفسنجانی سوال کرد: آب منطقه چگونه است؟ جابر در جواب اضافه کرد: فدک دارای هفت چشمه آب بوده که به «عیون فاطمه» معروف است که به دلیل اهمال و بی‌توجهی به کشاورزی آب آن کم شده و شاید علت کمی آب حفر چاه‌های

عمیق (آرتزین) در منطقه باشد. هاشمی رفسنجانی پرسید: می‌خواهم از آب چشمه فاطمه بخورم. جابر و دیگر همراهان، او را منع کردند و گفتند: این کار را نکنید، نمی‌دانیم وضع آب چگونه است. هاشمی در حالی که قطرات اشک چشمانش با چشمه فاطمه مخلوط شده بود، گفت: آبی بی‌سعادت نیست که انسان تا اینجا بیاید و از چشمه فاطمه سیراب نشود؟ این جمله باعث شد که قطرات اشک چشمان همراهان نیز جاری شود.



بررسی راه‌های مهار فتنه طایفه‌ای میان شیعه و سنی؛

شیخ و آیت‌الله

شبکه الجزیره قطر چهارشنبه ۲۵ بهمن سال ۱۳۸۵ برای اولین بار برنامه‌ای زنده به صورت ویدئو کنفرانس با حضور آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام که از او به‌عنوان شیخ رفسنجانی یاد کرد و شیخ یوسف قرضاوی، رئیس اتحادیه جهانی علمای مسلمان پخش کرد و هدف از آن را بررسی راه‌های مهار فتنه طایفه‌ای میان شیعه و سنی در جهان اسلام و تقویت وحدت میان مسلمانان اعلام کرد.

باوجودی که پیش از پخش این برنامه شبکه الجزیره بارها اعلام می‌کرد که هدف از آن بررسی راه‌های جلوگیری از بروز فتنه طایفه‌ای میان شیعه و سنی و تقویت وحدت در میان مسلمانان است، اما الحن سخنان شیخ قرضاوی که بیشتر جنبه تبلیغاتی و مصرف رسانه‌ای داشت و با مواضع، رویکرد رسمی

و متانت خود را حفظ کرد و به جای پاسخ دادن به اتهامات مذکور تلاش کرد سخنانش را بر نقاط مشترک میان شیعه و سنی و وحدت میان آنها متمرکز و بر سیاست‌های اصولی و اقدامات فراوان جمهوری اسلامی ایران در این زمینه تأکید کند.

شیخ قرضاوی در این مناظره، با طرح برخی مسائل حاشیه‌ای که هیچ ارتباطی با دین مبین اسلام و آموزه‌های ارزشمند پیامبر عظیم‌الشان اسلام صلی الله علیه و آله و سلم ندارد؛ مانند اینکه شیعیان به تقیه یا به‌زعم او به مخفی‌کاری برای تأمین منافع خود اعتقاد دارند و بر افرادی؛ مانند عمر، ابوبکر لعنت می‌فرستند و به عقاید اهل تسنن احترام نمی‌گذارند و متهم کردن ایران به دخالت در عراق سبب شد باوجود تلاش فراوان مجری این شبکه که در تهران و در مقابل هاشمی رفسنجانی نشست‌بود؛ فضای این برنامه به سمت تنش پیش رود، اما آیت‌الله رفسنجانی در واکنش به اتهامات فراوان شیخ قرضاوی که مقیم قطر است، تأکید کرد آمریکایی‌ها و صهیونیست‌ها در صدد دامن زدن به اختلافات مذهبی در جهان اسلام هستند و به همین سبب به این اتهامات پاسخ نمی‌دهد تا در دام این توطئه نیفتند.

هاشمی رفسنجانی در پاسخ به این اتهامات به شیخ قرضاوی گفت که در برخی کشورهای عربی، علمای سنی، فتوای تکفیر شیعیان را صادر می‌کنند؛ حال آنکه در ایران چنین مسائلی ضد اهل سنت وجود ندارد و همه در کنار هم با صلح و آرامش و برادری زندگی می‌کنند.

در ابتدای این مناظره، به هریک از شرکت‌کنندگان، یک‌زمان ۱۲ دقیقه‌ای برای بیان دیدگاه‌هایشان اختصاص یافت و سپس سوالاتی از سوی خبرنگار الجزیره درباره مسائل جهان اسلام، شیعیان و اهل سنت مطرح شد و شیخ قرضاوی و آقای رفسنجانی به بیان دیدگاه‌های خود پرداختند.

متن مناظره آیت‌الله هاشمی و شیخ قرضاوی

هاشمی رفسنجانی در ابتدای این برنامه با ابراز امیدواری به اینکه برکات این برنامه به امت اسلامی برسد، گفت: ما همواره بر وحدت و اتحاد صفوف مسلمانان تأکید کرده‌ایم؛ مادر همین راستا هفته وحدت اسلامی را برگزار

داعش همان کارهای اسرائیل را می‌کند

گروه تروریستی هاگانا که هنوز هم مردان اصلی قدرت هستند، بدترین کارها را می‌کردند که الان داعش می‌کند؛ جنایات داعش نمونه‌ای کارهای آنهاست و اینگونه عمل می‌کردند تا مردم فرار کنند؛ می‌بینید به هر جا که داعش پا می‌گذارد، مردم از ترس فرار می‌کنند؛ این درست سیاست صهیونیست‌ها بود؛ کافی بود که مردم چند روستا را جمع و قتل عام کنند؛ این کارها باعث می‌شد که مردم فرار کنند و فرار کردند؛ تا به حال هم با همین سبک ادامه دادند که گاهی اشغال و توسعه و گاهی این کارها بود. جای نگرانی و تأسف بسیار است که گروه‌کی که به دروغ ادعای مسلمانی و حکومت اسلامی دارد، دستورا عملی جدید مخصوصاً در ماه رمضان برای تشدید خشونت علیه تشیع، گروه خاصی از تسنن و مسیحیان صادر می‌کند که نمونه تاسف بارش را در انفجار مسجد امام صادق علیه السلام کویت شاهد بودیم.

هاشمی رفسنجانی نیز در بخش دیگری از سخنانش اظهار کرد که آنچه در این برنامه می‌گوید نظر شخصی او است، اما می‌داند که بسیاری از علمای شیعه ایران با او در این زمینه هم عقیده هستند.

ضرورت تمسک مسلمانان به قرآن

او افزود: به گفته قرآن، ما مسلمانان باید همگی به قرآن تمسک بجوییم و وحدت خود را در برابر استکبار جهانی و صهیونیسم حفظ کنیم.

به گفته هاشمی، استکبار، بخش‌هایی از سرزمین‌های مسلمانان را تصرف کرده است و قصد دارد بر منابع سرزمین‌های اسلامی سیطره پیدا کند؛ ما مسلمانان نمی‌خواهیم بر ادیان دیگر بتازیم، بلکه می‌خواهیم از خود دفاع کنیم؛ ما باید برای دفاع از هویت اسلامی خود با هم متحد شویم.

در ادامه این برنامه، شیخ قرضاوی در پاسخ به این سوال که چرا بسیاری از روحانیون اهل سنت، شیعیان را به کلی تکفیر کرده‌اند، اظهار کرد: من به سخنان تاریخی کاری ندارم، بلکه به عصر کنونی نگاه می‌کنم؛ عموم اهل سنت، شیعیان را تکفیر نمی‌کنند و در زمان جنگ در جنوب لبنان از حزب‌الله حمایت کردند، نه از اسرائیل.

هاشمی رفسنجانی در پاسخ به سوالی درباره تقیه گفت: تقیه آن‌گونه که دشمنان به آن دامن می‌زنند، نیست؛ تقیه این نیست که هر کس طبق منافعش عمل کند؛ در هر دولت و کشوری مسائل محرمانه وجود دارد و تقیه از آن جمله است.

رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام درباره این ادعا که تلاش‌هایی از سوی ایران برای شیعه کردن اهل سنت انجام می‌شود، تأکید کرد: به نظر من عمل صالح را باید انجام و به دیگران هم یاد داد؛ حق همه است که عمل صالح را به دیگران یاد دهند، ولی اگر منظور این است که این کار باهدف ایجاد فتنه بین مسلمانان صورت می‌گیرد؛ چنین چیزی درست نیست.

شیخ قرضاوی درباره تقیه گفت: آن‌گونه که در قرآن آمده است تقیه برای غیرمسلمانان بوده و شامل دیگر مسائل نمی‌شود؛ همچنین این ادعا که اهل سنت مذهب خود را در بین شیعیان ترویج می‌کنند، صحیح نیست؛ تلاش برای آنکه یک شیعه سنی شود یا یک

می‌کنیم و به این راه با جدیت ادامه می‌دهیم و پیشرفت‌های زیادی در این زمینه داشته‌ایم.

هاشمی رفسنجانی گفت: ملت ایران از صمیم دل بر وحدت اسلامی تأکید دارند و در این زمینه کار می‌کنند و می‌دانیم که علمای اسلامی اهل سنت نیز همین خواسته را دارند؛ در روزهای اخیر برخی فتنه‌انگیزی‌ها را به خاطر بعضی از مسائل در عراق یا برخی مناطق دیگر در افغانستان شاهد بوده‌ایم؛ ما می‌خواهیم در این برنامه این فتنه را سد کنیم.

هاشمی رفسنجانی در اشاره به توطئه آمریکایی صهیونیستی برای ایجاد فتنه مذهبی در جهان اسلام باهدف پیشبرد اهداف توسعه‌طلبانه غرب به‌ویژه آمریکا افزود: آمریکا در اجرای طرح خاورمیانه خود در منطقه شکست خورده و اهداف این کشور در تسلط بر منطقه محقق نشده و مشکلات و آشنگتن افزایش یافته است؛ لذا آن‌ها فکر می‌کنند که از طریق تفرقه‌افکنی می‌توانند این اهداف خود را محقق کنند.

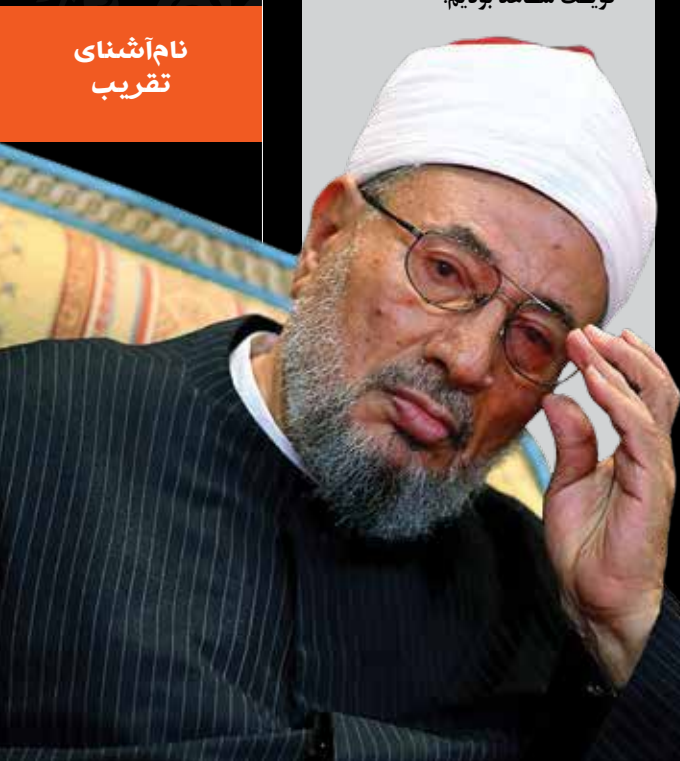
او تصریح کرد: پیروزی حزب‌الله لبنان و پیروزی فلسطینیان و تقویت وحدت ملی آن‌ها از عواملی بود که اسرائیل را به سوی تفرقه‌افکنی و توطئه در بین امت اسلامی سوق داد.

حل تمام مشکلات جهان اسلام

باراهبردو وحدت

هاشمی رفسنجانی تأکید کرد: ما بر حفاظت از وحدت امت اسلامی پافشاری کرده‌ایم و علمای اسلام مسئولیت بزرگی در این زمینه دارند و همه مشکلات جهان اسلام از طریق وحدت اسلامی حل می‌شود؛ استکبار جهانی از خطرات دیگر بزرگ تر است و می‌خواهد بر کشورهای اسلامی و منابع آنان تسلط پیدا کند؛ ما قصد تعرض و تعدی به سایر ادیان را نداریم، بلکه می‌خواهیم از اسلام حفاظت و دفاع کنیم. شیخ یوسف قرضاوی نیز در آغاز سخنان خود با استقبال از مناظره یادشده گفت که اگر از این دیدار استفاده کنیم؛ خیری برای امت اسلامی به همراه خواهد داشت.

او در ادامه، خواستار پرداختن به مسائلی در جهان اسلام شد که شیعیان و اهل سنت درباره آن شکایت دارند و در این زمینه به مسئله تکفیر شیعیان از سوی اهل سنت و بالعکس اشاره کرد.



ممله فارچی به سوریه ممکوم است

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی ۱۶ شهریور ۹۲ در دیدار با اعضای کمیته فرزندان شاهد و ایثارگران با تأکید بر جایگاه رفیع و بی‌بدیل شهدا و جانبازان در نظام اسلامی با اشاره به بحران‌هایی که برای جهان اسلام در حال تکوین است به ویژه تهدیداتی که علیه کشور سوریه انجام می‌شود، گفت: استکبار جهانی در صدد سلطه بر مسلمانان و کشورهای منطقه است و در مورد سوریه نیز تهدید به دخالت و حمله مستقیم در این کشور کرده‌اند.

تهدیدات اخیر آمریکا و برخی کشورهای غربی علیه کشور سوریه محکوم است؛ متأسفانه مردم سوریه که حدود دو سال است درگیر جنگ داخلی و انواع رنج‌ها و آوارگی کم‌سابقه‌اند، در حال حاضر نیز مورد تهدید خارجی به بهانه‌های هنجورآفات نشده استفاده از سلاح شیمیایی قرار گرفته‌اند.

کاربرد سلاح‌های کشتار جمعی از جمله شیمیایی، توسط هر فرد یا گروه یا حکومتی در همه مکاتب و مذاهب به ویژه دین اسلام، مذموم و محکوم است؛ ما بر اساس اعتقاداتمان به‌رغم توانایی استفاده از چنین سلاح‌هایی، هرگز مقابله به‌مثل نکردیم و کاربرد چنین سلاح‌هایی را حرام می‌دانیم؛ این‌دول غربی بودند که در جنگ تحمیلی هشت ساله عراق علیه ایران، امکانات و مجوز بکارگیری اینگونه سلاح‌ها را به عراق دادند.

در اقدام‌های تروریستی دست داشته باشد، اما شمار زیادی از شهروندان عرب در عراق به جرم اقدامات تروریستی دستگیر شده‌اند؛ باید منصفانه برخورد کنیم و هیچ‌کسی در عراق مداخله نکند و به مردم عراق اجازه دهیم که آن‌گونه که خود می‌خواهند درباره سرنوشتشان تصمیم بگیرند.

هاشمی رفسنجانی با لحنی محترمانه و مودبانه به شیخ قرضاوی توصیه کرد که بیشتر از گذشته به اخبار توجه کند تا ببیند چقدر از روحانیون شیعه، کشتار در عراق را محکوم کرده‌اند و حتی خبرهای شبکه الجزیره نیز این مسائل را منعکس می‌کند.

شیخ قرضاوی هم بر ضرورت وحدت و یکپارچگی مسلمانان تأکید کرد و گفت: باید اسلام فراتر از مذهب باشد و منافع عالی فراتر از منافع کوچک است؛ ما می‌توانیم اختلافات را کنار بگذاریم و پیشرفت کنیم و از جهان سوم به جهان نخست تبدیل شویم.

هاشمی رفسنجانی نیز در این باره گفت: به گفته قرآن کریم مسلمانان باید همگی به قرآن کریم تمسک جویند و باید وحدت خود را در برابر استکبار جهانی و صهیونیسم حفظ کنند؛ ما باید برای دفاع از هویت اسلامی خویش بایکدیگر متحد شویم.

یادآوری می‌شود، قرضاوی که صاحب «طریقه وسطی» است و زمانی به‌عنوان پرچمدار اعتدال‌گرایی در جهان اسلام شناخته می‌شد و به همین دلیل مورد هجوم برخی علمای وهابی قرار می‌گرفت، حالا هرچند تلاش می‌کند تا خود را وفادار به مواضع فکری گذشته‌اش نشان دهد، اما واقعیت این است که او قرضاوی سابق نیست؛ این را آیت‌الله اراکی، دبیرکل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی پس از خطبه شنبه‌الرحن قرضاوی درباره بشار اسد، حزب‌الله، نوری المالکی و تشیع در سال ۹۲، مورد اشاره قرار داده است؛ او خطاب به قرضاوی نوشته است: مواضع اخیر شما از مواضع گذشته‌تان که انتظار داریم همچنان ادامه یافته‌ودر حل بحران‌های جهان اسلام و مقابله با درگیری مذهبی و وحدت بین مسلمانان نقش آفرینی کند، فاصله گرفته است؛ مواضعی که می‌توانست در جهت روبرویی با دشمن بزرگ همه مسلمانان؛ یعنی رژیم صهیونیستی که روزبه‌روز بر طغیان و تجاوزاتش به سرزمین فلسطین افزوده می‌شود، به کار رود.

سنی شیعه شود، دامن زدن به فتنه است. قرضاوی بدون اشاره به نام ایران، طرف‌هایی را متهم کرد که در کشورهایی که همه آنها سنی هستند مثل مصر و سودان اقدام به ترویج مذهب شیعه می‌کنند؛ قرضاوی همچنین گفت در کشورهای اسلامی باید حقوق اقلیت رعایت شود.

او بدون در نظر گرفتن اینکه مسجد، مکانی برای عبادت خالصانه برای خداوند فارغ از مسائل طایفه‌ای و مذهبی است، در تلاش برای بدبین کردن افکار عمومی جهان عرب به ایران و اینکه حقوق اهل سنت در این کشور رعایت نمی‌شود، بود و مدعی شد: همچنین اهل سنت در تهران خواستار ساخت مسجد برای خودشان هستند ولی چنین اجازه‌ای به آن‌ها داده نمی‌شود!

مجری الجزیره از هاشمی رفسنجانی پرسید: چرا علمای مسلمان شیعه فتوایی کلی برای مقابله با متجاوزان در عراق صادر نکرده‌اند؟ هاشمی رفسنجانی در پاسخ تشریح کرد: ما از اول اعلام کرده‌ایم که مقاومت حق همه ملت عراق است و حتی یک مورد در عراق پیدانمی‌کنید که ایران در اقدامات تروریستی دست داشته باشد، اما بسیاری از شهروندان عرب در عراق به جرم اقدامات تروریستی دستگیر شده‌اند.

مجری برنامه در ادامه از قرضاوی درباره اقدامات ضد شیعی برخی گروه‌های اهل سنت عراق سوال کرد، او پاسخ داد: مقاومت در برابر اشغالگران حق همه از جمله حق عراقی‌ها است، اسلام می‌گوید اگر دشمن وارد سرزمین شما شد، بر شما واجب است که با آن‌ها جهاد کنید، اما کشتار مسلمانان به دست مسلمانان در عراق امری است که ما آن را محکوم کرده‌ایم؛ ما خواستار توقف خون‌ریزی و کشتار جمعی در عراق هستیم که تاکنون صدها هزار نفر را به کام مرگ فرستاده است؛ ما از ایران می‌خواهیم جلوی خون‌ریزی هادر عراق را بگیرد.

مقاومت حق همه ملت عراق است

رفسنجانی نیز درباره اظهارات شیخ قرضاوی مبنی بر حق ملت عراق برای مقاومت در برابر اشغالگری، کشتن مسلمان به دست مسلمانان دیگر را گناه کبیره خواند و گفت: ما اعلام کرده‌ایم که مقاومت حق همه ملت عراق است و حتی موردی در عراق پیدانمی‌کنید که ایران



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی

ویژگی‌نامه

چهل‌مین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی رفسنجانی

یار سفر کرده





درباره تشییع پیکر آیت‌الله اکبر هاشمی (رفسنجانی)؛

وداع با یار وفادار رهبری

۲۱ دی ماه مردم وفادار، قدرشناس و انقلابی ایران اسلامی با مردی وداع کردند که ده‌ها سال به عنوان یار وفادار امام (ره)، رهبری، حامی انقلاب و نظام جمهوری اسلامی، با سابقه درخشان مبارزاتی و مدبریتی نقشی بی‌بدیل و گران بهادر فراز و نشیب‌های انقلاب اسلامی داشت.

اعلام شده بود، اما مردم عزادار قبل از ساعت مقرر خود را به دانشگاه تهران رسانده بودند و برای بدرقه یار دیرین امام، انقلاب و رهبری آماده می‌شدند؛ خیابان‌های منتهی به دانشگاه تهران شاهد حضور گسترده مردم بود و شخصیت‌ها و مسئولان لشکری و کشوری از همان ساعت‌های اولیه خود را به مصلاي دانشگاه تهران رسانده بودند و درب‌های دانشگاه تهران از ساعت ۷،۱۵ برای ورود مردم باز شد.

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی پیش از پیروزی انقلاب از یاران و حامیان نزدیک و امین امام و انقلابیون شناخته می‌شد و پس از انقلاب نیز این امانت‌داری و همراهی با انقلاب ادامه داشت تا جایی که پست‌های حساس مدیریتی را در نظام جمهوری اسلامی بر عهده داشت؛ عضویت در شورای انقلاب، جانشین فرماندهی کل قوا در دوران دفاع مقدس، ریاست مجلس شورای اسلامی، ریاست جمهوری، ریاست مجلس خبرگان رهبری و ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام از جمله خدمات این شخصیت

مراسم تشییع پیکر آیت‌الله اکبر هاشمی رفسنجانی، رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام از ساعت ۸،۳۰ صبح سه‌شنبه، ۲۱ دی ماه با حضور سران قوا، مسئولان لشکری، کشوری و حضور پرشور اقشار مختلف مردم و با تلاوت آیاتی از کلام‌الله مجید در دانشگاه تهران آغاز شد و سپس مجری مراسم پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی را قرائت کرد و در ادامه مراسم عزاداری و نوحه‌سرایی برگزار شد.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی ساعت ۱۰ در مراسم تشییع و وداع با رفیق دیرین و همگام دوران مبارزات نهضت اسلامی حضور یافتند؛ در این مراسم که با حضور پرشور مردم قدرشناس، مومن، انقلابی و وفادار، روسای قوای سه‌گانه و مسئولان لشکری و کشوری، در فضایی آکنده از حزن و اندوه برگزار شد، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بر پیکر آن هم‌رزم قدیمی نماز اقامه و برای آن مرحوم، غفران، عفو و رحمت‌الهی رامسالت کردند. با وجود اینکه ساعت رسمی مراسم ۸،۳۰ صبح



ویژه‌نامه

چهلمین روز درگذشت
آیت‌الله هاشمی





برجسته به مردم و نظام جمهوری اسلامی بود.

و در ۲۱ دی‌ماه ملت ایران آمده بودند تا با تشییع پیکر این عالم مجاهد و خستگی‌ناپذیر که تا آخرین روز حیات خود از خدمت به انقلاب و نظام دست نکشید، زحمات و تلاش‌های وی را ارج نهند؛ شرکت‌کنندگان در مراسم تشییع پیکر یار صدیق دیرین امام و رهبری از صبح زود در مصلاي دانشگاه تهران و خیابان‌های اطراف گردآمده بودند تا وداع شکوهمندی با آیت‌الله هاشمی رفسنجانی خلق کنند.

صفوف به هم فشرده و جمعیتی که به دلیل کمبود جا، پشت درب‌های دانشگاه تهران جمع شده بودند، یادآور پیام‌ها و خطبه‌های ارزشمند خطیب جمعه فقید تهران بود؛ آن روزها که شور و حرارت خطبه‌های شیخ اکبر هاشمی در میدان تاریخی انقلاب و خیابان‌های منتهی به دانشگاه تهران در گوش‌های پیچید.

اما درجایی دیگر در جوار حرم بنیان‌گذار کبیر انقلاب، خیل عظیم عاشقان و دلدادگان انقلاب اسلامی، از ساعات اولیه صبح، خود را به حرم مطهر حضرت امام خمینی (ره) در بهشت زهرا سلام الله علیها تهران رسانده بودند تا با سردار سازندگی و این یار دیرین انقلاب و مفسر قرآن کریم وداع کنند؛ حضور پررنگ شخصیت‌های سیاسی و مذهبی داخلی و خارجی به همراه پوشش وسیع رسانه‌ای، جلوه‌ای دیگر از برگزاری مراسم ارتحال آیت‌الله هاشمی بود؛ هاشمی در طول حیات خود زخم‌ها و آزارهای بسیاری دید؛ از شکنجه‌ها در زندان‌های ساواک و تعقیب و گریزها در زمان قبل از انقلاب تا ترور در فردای پس از انقلاب، اما هیچ‌کدام در عزم او بر ادامه حرکت در مسیر انقلاب خللی وارد نکرد؛ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در دوران مبارزه علیه رژیم پهلوی، ۵ سال از حیات خود را در زندان و در

زیر سخت‌ترین شکنجه‌ها سپری کرد، اما هرگز از مسیر انقلاب جدا نشد تا اینکه با پیروزی انقلاب اسلامی و عضویت در شورای انقلاب، حیات سیاسی او در جمهوری اسلامی ایران آغاز و مقدمه‌ای برای سه دهه همراهی در کلیدی‌ترین پست‌ها و رخدادهای درون نظام؛ از جمله آن‌ها تدوین قانون اساسی و بازنگری آن، مدیریت دفاع مقدس، تدوین و تصویب قوانین توسعه و امامت جمعه بود.

پس از اقامه نماز، پیکر رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام با حضور پرشور ملت ایران به سمت خیابان انقلاب و میدان راه‌آهن تشییع شد؛ تشییع‌کنندگان در این مراسم با شعار «عزا عزاست امروز؛ روز عزاست امروز؛ هاشمی قهرمان پیش‌خداست امروز» و «عزا عزاست امروز؛ روز عزاست امروز؛ خامنه‌ای رهبر صاحب‌عزاست امروز» پیکر صدیق دیرین انقلاب را بدرقه کردند؛ ازدحام جمعیت در خیابان‌های اطراف به حدی زیاد بود که حرکت خودروی حامل پیکر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به‌کندی صورت می‌گرفت و سرانجام خودرو با عبور از خیل جمعیت به سمت بهشت زهرا سلام الله علیها حرکت کرده و ساعت ۱۳ پیکر رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام وارد حرم مطهر بنیان‌گذار کبیر انقلاب شد و بیت ایشان جهت انجام مراحل خاکسپاری وارد ضریح مطهر شدند.

حجت‌الاسلام والمسلمین حسن روحانی، آیت‌الله صادق آملی لاریجانی، علی لاریجانی، حجت‌الاسلام والمسلمین سیدحسن خمینی، بیت مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی و جمعی دیگر از مسئولان و شخصیت‌های نظام نیز خود را به حرم مطهر حضرت امام (ره) رسانده بودند.

سرانجام آیت‌الله هاشمی رفسنجانی بعد از عمری تلاش و مجاهدت، چهره در نقاب خاک

کشید و در جوار مراد خویش و در جایگاه ابدی آرام گرفت.

مراسم ترحیم در محضر رهبر معظم انقلاب

همچنین چهارشنبه ۲۲ دی‌ماه نیز مراسم ترحیم رفیق دیرین و همسنگر دوران مبارزات و همکار نزدیک دوران جمهوری اسلامی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی در حسینیه امام خمینی (ره) با حضور حضرت آیت‌الله خامنه‌ای برگزار شد.

در این مراسم که اعضای خانواده و بستگان آقای هاشمی رفسنجانی، رؤسای قوای سه‌گانه، مسئولان کشوری و لشکری و قشرهای مختلف مردم حضور داشتند، قاریان، آیاتی از کلام الله مجید را تلاوت کردند و ذاکران اهل بیت (علیهم السلام) به مداحی پرداختند.

در این مراسم، آیت الله موحدی کرمانی در سخنانی، ایمان به خدا و ایستادگی در راه حق را مهمترین ویژگی رئیس فقید مجمع تشخیص مصلحت نظام دانست و افزود: ملت قدرشناس ایران هرگز مبارزات آن یار دیرین امام و رهبری در مقابل طاغوت‌های زمان؛ یعنی رژیم پهلوی و جبهه استکبار و همچنین خدمات و مسئولیت‌های او در مقاطع مختلفی؛ مانند دفاع مقدس، مجلس شورای اسلامی، ریاست جمهوری و مجمع تشخیص مصلحت نظام را از یاد نخواهند برد.

وی با اشاره به مصلحت مهم حفظ انسجام ملی و حساسیت آن یار صمیمی انقلاب بر حفاظت از مصالح نظام، افزود: در نظام اسلامی، فصل‌الخطاب مقام معظم رهبری است و ایشان نیز همواره تأکید داشت که در مقام عمل، همگی باید رهرو و مطیع رهبری باشیم.



iqna

خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)

www.iqna.ir



سازمان فعالیت‌های قرآنی
دانشگاه تهران